

Боряна Чомаковска

**Старогръцка лексика и съставни терминоеlementи
в психиатрията. Етимология**

Старогръцка лексика и съставни терминоеlementи в психиатрията. Етимология

Български, Първо издание, 2026

© **Автор:** гл.ас. Боряна Чомаковска, д.ф.

Рецензенти: проф. д-р Милена Йорданова, д.ф.

проф. доц. д-р Владимир Наков, д.м.

© **Издава:** Издателски център, Медицински университет - Плевен

ISBN 978-954-756-379-7

*Авторът носи лична отговорност за съдържанието и
достоверността на дадените материали за издаване и печат*

Всички права са запазени! Не се разрешава копиране, възпроизвеждане, както и разпространение на книгата или части от нея по какъвто и да е друг начин, без разрешение на автора и издателя.

2026

Съдържание

Въведение	13
Глава I Структура на клиничната терминология	20
Глава II Статистика: брой изследвани термини и съотношение по произход, честотност и структура	25
Глава III Прости термини	29
Глава IV Термини с представки	35
<i>a-, an-</i>	36
<i>dys-</i>	44
<i>para-</i>	51
<i>hyper-</i>	57
<i>hypo-</i>	62
<i>anti-</i>	66
<i>ec-</i>	69
<i>ecto-</i>	70
<i>en-</i>	70
<i>cata-</i>	71
<i>meta-</i>	72
<i>syn-</i>	73
Глава V Сложни термини	74
<i>-phobia</i>	75
<i>-mania</i>	95
<i>-therapia</i>	105
<i>-phrenia</i>	110
<i>-iatria</i>	113

<i>-osmia</i>	115
<i>-phonia</i>	117
<i>-asthenia</i>	120
<i>-acusia</i>	122
<i>-thymia</i>	123
<i>-kinesia</i>	125
<i>-logia</i>	128
<i>-mnesia</i>	133
<i>-algia</i>	134
<i>-genia, -genesis, -genesia</i>	135
<i>-gnosis</i>	137
<i>-graphia</i>	139
<i>-opsia</i>	142
<i>-phagia</i>	144
<i>-philia</i>	147
<i>-pathia</i>	150
<i>-lalia</i>	155
<i>-aesthesia</i>	158
<i>-bulia</i>	162
<i>-phasia</i>	164
Глава VI	166
Прилагателни имена	
Заклучение	171
Приложение 1 – латински термини	173
Приложение 2 – начални старогръцки терминологии	176
Приложение 3 – крайни старогръцки терминологии	185
Библиография	188

Съкращения:

англ. – английски език

фр. – френски език

лат. – латински език

старогр. – старогръцки език

исп. – испански език

напр. – например

букв. – буквално

м.р. – мъжки род

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Владимир Наков, дм

на научен труд

„Старогръцка лексика и съставни терминоеlementи в психиатрията. Етимология“

на Боряна Бориславова Чомаковска, дф

Представеният труд е с обем 179 стандартни страници, като са включени 5 таблици, 3 фигури и 3 приложения. Библиографията е от 75 източника, като от тях 44 са на кирилица. Трудът е организиран в 6 глави: въведение, приложения и библиография.

Рецензираният труд представлява оригинално, мащабно и научно значимо изследване, посветено на старогръцката лексика и съставните терминоеlementи в психиатрията, с ясно изразен филологичен, терминологичен и историко-научен принос. Темата е особено актуална за психиатричната наука, тъй като проследяването на етимологията, семантиката и словообразователните модели на термините подпомага не само историческото им осмисляне, но и прецизното им използване в съвременната медицинска комуникация.

Обект на изследването са старогръцките лексеми и терминоеlementи, употребявани в психиатрията, а предмет на анализа са техният произход, семантика, структурни модели и мястото им в медицинската терминология. Авторът проследява широк кръг префикси и суфикси, включително a-, an-, dys-, para-, hyper-, hypo-, anti-, ec-, ecto-, en-, cata-, meta-, syn- и редица финални елементи като -phobia, -mania, -therapia, -phrenia, -iatria, -osmia, -phonia, -sthenia, -acusia, -thymia, -kinesia, -logia, -mnesia, -algia, -genesis, -gnosis, -graphia, -opsia, -phagia, -philia, -pathia, -lalia, -aesthesia, -bulia и -phasia.

Едно от най-големите достойнства на труда е неговият обхват. Авторът систематично разглежда множество префикси и суфикси, използвани в психиатричната терминология, като ги представя в логична структура и с богата илюстративна база. В съдържателно отношение трудът съчетава лингвистичен анализ, исторически преглед и терминологична систематизация, което го прави полезен както за психиатри, така и за филолози и преподаватели.

Съществен принос е систематизацията на старогръцките съставни елементи в психиатрията като жив и продуктивен терминологичен пласт.

Полезно е, че трудът не се ограничава до изброяване, а показва моделите на словообразуване и връзката им със семантиката.

Ново и важно е педагогическото/справочното измерение: монографията може да служи като инструмент за специалисти, преводачи и изследователи на медицински език.

Добра страна е и терминологичната прецизност при разграничаване на елементи, които често се използват механично или неточно.

Особено впечатляваща е дълбочината на изворовата база. Използвани са множество класически, съвременни и справочни източници, включително етимологични и лексикографски трудове, което придава висока научна надеждност на анализа. Авторът не се ограничава до описателно представяне, а търси връзките между древната лексика, медицинската традиция и днешната употреба на термини в психиатрията.

Съществено достойнство е и терминологичната прецизност. Работата показва много добра ориентация в словообразователните модели на медицинския език и във вътрешната логика на термините, което е особено полезно за стандартизацията и правилната интерпретация на психиатричната терминология. Това прави труда ценен справочник и инструмент за обучение.

Не на последно място, трудът има и практическа приложимост. Той може да се използва в обучението на студенти по медицина, в следдипломната квалификация, както и при подготовка на научни и учебни текстове, в които терминологичната точност е от ключово значение. По този начин изследването надхвърля чисто теоретичния интерес и придобива реална образователна стойност.

На фона на безспорните качества могат да се направят и някои бележки от по-скоро редакционен и методологичен характер. На места изложението би могло да бъде още по-кондензирано, за да се облекчи възприемането на големия обем информация и да се подчертаят по-ясно основните изводи.

Би било полезно в определени раздели да се включат по-обобщаващи таблици или синтезиращи схеми, които да улеснят бързата ориентация в семантичните групи и словообразователните модели. Това не е недостатък по същество, а възможност за допълнително структуриране на вече богатия материал.

Също така, при подобен тип изследване е уместно в края на отделните раздели да има по-кратки аналитични обобщения, които да извеждат ясно научната стойност на всяка група термини и да подпомагат читателя при проследяване на основната теза. Това би направило текста още по-достъпен за по-широка академична аудитория.

Бих направил следните препоръки при подготовката за следващо издание на монографията:

Добавяне на раздел за съвременна психиатрична терминология с паралел между класическия гръцки слой и днешните и бъдещите международни класификации¹, както и проследяване на еволюцията² в Международната класификация на болестите и Диагностичният и статистически наръчник на психичните разстройства.

Включване на таблици, схеми и по-ясни морфемни разбори, за да стане книгата по-лесна за ползване.

Подмяна или допълване на част от примерите с по-нов корпус от актуални научни публикации, клинични документи и терминологични стандарти.

Добавяне на кратък индекс на термините.

Книгата би могла да се преведе и на английски език.

Считам, че представеният труд представлява задълбочено, оригинално и научно значимо изследване, което демонстрира висока степен на научна зрелост, терминологична култура и филологическа подготовка. Темата е разработена последователно, доказателствено и с ясно открит принос към теорията и практиката на психиатричната терминология.

Давам положителна оценка на труда и убедено считам, че той отговаря на изискванията за монография. Предлагам трудът да бъде приет.

Рецензент: проф. д-р Владимир Наков, дм

Началник отдел „Психично здраве“, Национален център по общественото здраве и анализи

Гр. София

¹ През 2026г в България се използва класификационната система МКБ-10. Предстои превод и адаптация на МКБ-11, като са извършени мащабни промени в новата класификация, особено в раздела за психични болести. В САЩ използваната класификационна система е DSM-5TR. В ход е разработването на DSM 6, като се очаква въвеждането ѝ до 2030г.

² Един пример за такава еволюция е промяната на терминологията при умствената изостаналост с цел намаляване на стигмата от психичната болест.

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Милена Йорданова

относно монографията „Старогръцка лексика и съставни терминоелементи в психиатрията. Етимология“ с автор д-р Боряна Чомаковска

Проучванията в областта на терминологичната лексика се отличават с константна актуалност, тъй като от една страна те осветляват съвременното състояние на специализираната лексика за дадено научно направление, а от друга страна свидетелстват за динамиката в изследователския процес и неговата лингвокогнитивна креативност и лексикографска фиксираност. В този контекст психиатричната таксономия, като съставна част от дискурсивното поле на медицинските специалности, представлява съществено предизвикателство, отличаващо се със съответната доза фактологичен иновационен потенциал, който попада във фокуса на изследването на д-р Боряна Чомаковска. Монографията е озаглавена „Старогръцка лексика и съставни терминоелементи в психиатрията. Етимология“ и е в обем от 179 страници. Съдържа въведение, шест глави, заключение, три броя приложения и библиография.

Изследването е посветено на съществен лингводидактологичен проблем от областта на съвременното езикознание – влиянието на старогръцкия език върху лексикалния състав на дискурсивната практика в областта на психиатрията и в частност върху конкретната терминосистема. Значимостта на изследването се допълва от факта, че то в теоретичен план се разполага в пресечната точка между терминология, емпрунтология и етимология, а в практически план е лингводидактологично ориентирано и може да способства за оптимизиране на учебния процес по овладяване на съвременната психиатрична терминология, преподавана в българските медицински университети. Резултатите са релевантни и за езиковото обучение, тъй като терминологичната таксономия в областта на психиатрията до голяма степен се основава на лингвокултурологични фактори, свързани в съществена част със субективната репрезентативност на явленията и процесите, характерни за тази медицинска специалност.

Първата глава е посветена на структурата на клиничната терминология. Посочва се, че тя обхваща „общомедицински термини, назоваващи физиологични и патологични

състояния или нарушения, диагностични и терапевтични процедури, хирургически интервенции и медицински инструментариум“ и се състои „от едносъставни и сложни термини“, които се изграждат посредством „различни терминоеlementи“. Авторката заявява, че разглежда психиатрични термини „от гледна точка на етимологията и структурата им“, но в действителност разширява обсега на анализа си като проследява емпрунтологичните процеси, съпътстващи диахронния трансфер на старогръцка лексика чрез латинско посредничество през Средновековието и интернационализаторските терминологични практики започнали през късния Ренесанс, разпространили се през Просвещението и особено засилили се през модерните времена на XIX и XX век.

Втората глава се основава на статистически преглед на изследвани термини и разглежда тяхното разпределение по произход, честотност и структура. Анализирани са общо 692 психиатрични термина. Обект на трета глава са 34 термина, които авторката нарича „прости термини“, тъй като са образувани „от корен и окончание“.

Анализът на термините с представки (общо 178 на брой) попада в четвърта глава, където е представен словообразователният потенциал на следните 13 префикса: *a-*, *an-*, *dys*, *para-*, *hyper-*, *hypo-*, *anti-*, *ec-*, *ecto-*, *en-*, *cata-*, *meta-*, *syn-*. Посочва се, че така формираните термини за назоваване на значения от типа на „липса, отрицание, нарушение, отклонение, усилване, намаляване, противопоставяне, външност, вътрешност, движение или съвместност“ служат за уточняване на „количествени, качествени или функционални характеристики на психичните явления“ и притежават „висока степен на семантична точност и системност“.

Пета глава е посветена на сложните термини, които са 480 на брой. Авторката ги разделя на „сложни термини с две коренни морфемии“, които са преобладаващи в психиатричната таксономия, и на „сложни термини с повече коренни морфемии“, чийто брой е ограничен. Специално внимание е отделено на специализираната лексика, съдържаща следните краесловни термoelementи, произлизащи от „старогръцки именни или глаголни основи, обозначаващи фундаментални психични и физиологични процеси – възприятие, мислене, памет, емоции, воля, движение, реч и сетивност“: *-phobia*, *-mania*, *-therapia*, *-phrenia*, *-iatria*, *-osmia*, *-phonia*, *-asthenia*, *-acusia*, *-thymia*, *-kinesia*, *-logia*, *-mnesia*, *-algia*, *-genesis*, *-gnosis*, *-graphia*, *-opsia*, *-phagia*, *-philia*, *-pathia*, *-lalia*, *-aesthesia*, *-bulia*, *-phasia*. Семантичната им терминологична актуализация и високата словообразователна

продуктивност способства за утвърждаването им „в стабилни градивни компоненти на международната медицинска терминология“.

Шеста глава е насочена към представяне на адекватния по своя характер терминологичен материал, съдържащ общо 33 единици. Той е важна част от психиатричната таксономия, тъй като прилагателните имена „служат за характеризиране на психични състояния, симптоми, синдроми, личностни особености и различни форми на психични разстройства“. Освен за конкретизиране на „качествени характеристики на клиничните прояви“ те се използват и за осигуряване на „по-прецизно описание на психопатологичните явления“.

В заключението се дава кратко обобщение на постигнатите резултати от изследването на ролята на старогръцката лексика при „формирането на значителна част от съвременната психиатрична терминология“. Емпрунтологичният, етимологичен и морфологичен анализ показва, че съвременната психиатрична терминосистема „в голяма степен се основава на устойчиви модели на словообразуване, наследени от старогръцкия език“. Показан е реалният емпрунтологичен трансфер, осъществен през годините в областта на психиатрична таксономия. Изследван е морфологичният състав на ексцерпираните термини, като е посочено съотношението между субстантивалните и адективални словообразователни процеси. Етимологичният анализ лансира идеята, че в диахронен план голяма част от психиатричните термoeлементи заменят „по-общото“ или „философско значение“, което са имали в рамките на античната гръцка култура, за да се специализира в назоваването на конкретни явления, клинични състояния, симптоми и терапевтични подходи в рамките на медицинската наука. Първото приложение съдържа набор от латински психиатрични термини с тяхното първоначално неспециализирано значение, второто приложение съдържа набор от начални старогръцки термoeлементи с тяхното оригинално неспециализирано значение, докато третото приложение обхваща набор от крайни старогръцки терминоелементи, снабдени също с информация за тяхната първична семантика.

Библиографската справка съдържа данни за 68 традиционни научни източника (монографии, статии, студии, речници и др.) на български, английски и френски език както и 7 интернет специализирани сайтове. Тази литература осигурява подходяща рамка за изследване на терминообразуването, семантичното развитие и емпрунтологичната

интеграция. Балансът е важен, за да се избегне механичното пренасяне на готови изводи за развитието на психиатричната терминологична таксономия. Адекватно са използвани конкретни научни източници при формулирането на дефиниции, вземане на методологически решения за емпрунтологичните диахронни процеси и за етимологичния анализ на корпусния материал. Монографията представлява самостоятелно научно изследване върху актуален проблем на терминологичните трансфери, осветлени през призмата на съвременната емпрунтология и корпусна лингвистика с акцент върху етимологичната интерпретация и морфологични терминообразователни процеси. В заключение препоръчвам публикуването на монографичното изследване „Старогръцка лексика и съставни терминоеlementи в психиатрията. Етимология“ с автор д-р Боряна Чомаковска.

проф. д-р Милена Йорданова

Въведение

За начало на това изследване е необходимо да се даде определение за „болест“³. Това е доста трудна задача, но ще предложим една дефиниция от полето на медицината: „Болестта (лат. *morbus*⁴) е състояние на организма, предизвикано от действието на прекомерно силни или необичайни дразнители, протичащо при нарушена хомеостаза и понижено качество и ефективност на жизнените процеси“ (Стефанов, 2023: 4). „Болестта е нездраво състояние на живо тяло“⁵, телесно или душевно разстройство, нарушение на нормалната жизнена дейност на организма, липса на здраве. Производните думи от болест са: болестен, болестник, болестница; използва се корена бол-: болка, болест, болен. Въпреки привидната си еднозначност понятието „болест“ не е многопластово. Неговото съдържание се променя в зависимост от историческата епоха, развитието на медицинската наука и културните представи за човека. Именно поради това изясняването на понятието е необходима отправна точка за това изследване.

Българинът профилира болката в цялото словообразователно гнездо: глаголите боледувам, боляя; съществителните имена болест, болеж, boleжка, болница, болничар, болногледач, прилагателните имена болен, болав, болестен, болезнен, болничен. Болестта се определя като трайно отклонение от нормалната жизнена дейност на човешкия организъм. Вместо болест често се използват следните думи: „страдание, болка, заболяване, слабост, неразположение, болезненост, зараза, епидемия, недъг, недостатък, страст, порок, зло“⁶. Богатството на семантичното гнездо около значението на корена *бол-* показва, че в ежедневието езикът болестта също се възприема като многопластово явление, което се изразява чрез различни лексеми. Подобно семантично гнездо се среща и в други езици, например английската дума *ill* може да означава не само болен, но и зъл. Това наблюдение е важно, защото демонстрира как езикът моделира представите за здравето и болестта още преди формирането на специализираната медицинска терминология.

³ Болестта е телесно или душевно разстройство, нарушение на нормалната жизнена дейност на организма, липса на здраве (Андрейчин, 1995: 70).

⁴ *morbus* – болест, заболяване (състояние да бъдеш болен, разстройство на здравето) (Арнаутов, 1975: 315).

⁵ Български етимологичен речник, Том I <https://ibl.bas.bg/lib/ber/#page/160/mode/1up>.

⁶ <http://sinonimen.onlinerechnik.com/duma/%D0%B1%D0%BE%D0%BB%D0%B5%D1%81%D1%82>.

Даваме и следното определение на Фуко, което е по-тясно отнесено до душевната болест: „[Б]олестта засяга всеобхватното положение на индивида в света; тя не е физиологична или психологическа същност, а е обща реакция на индивида, схванат в неговата психологическа и физиологична цялост“ (Фуко, 2006: 18). Тази гледна точка разширява медицинското разбиране за болестта, като я поставя в контекста на човешкото съществуване и отношения със света. Подобно разбиране е особено значимо при психичните заболявания, при които границите между биологичното, психологическото, социалното и културното трудно могат да бъдат начертани.

След като беше очертано общото понятие за болест, естествено възниква въпросът за неговото проявление в областта на психичното здраве. Именно тук се откроява спецификата на психиатрията като медицинска наука, чиито понятия се формират под въздействието както на медицински, така и на философски и културно-исторически фактори. Психиатрията води началото си от магическите представи за предисторията на човека, преминава през „античната космогония и средновековната схоластика“ и се превръща в една от най-важните медицински области (Христозов, 1987: 7). Думата психиатрия е от старогръцки произход и означава буквално „лечение на душата“. Етимологията на думата говори за една дисциплина, която се занимава с лечението и профилактиката на психичните заболявания. Психичното разстройство е съпроводено с някакво нарушение – на възприятие, мислене, съзнание или поведение. Според специалистите по психиатрия „и до момента няма единна дефиниция и класификация на психичните разстройства“ (Кожухаров, 2018: 6). Психиатърът Риналдо Шишков дава следното определение: „психичното разстройство (или психична болест) е състояние на психиката, което води до поведение, отклоняващо се от приеманото за адаптивно, и е свързано субективно страдание и непълноценност“ (Кожухаров, 2018: 6).

Психиатрията заема особено място сред другите клонове на медицината. При разглеждане на човешката психика, било в здраве, или в болест, винаги се стига и до други хуманитарни и естествени науки. Точното дефиниране на душевните заболявания е проблем и за самата психиатрия именно поради зависимостта им от редица фактори, които са извън страдания. В психиатрията не съществува материална болест, а само душевно състояние, което се определя като болестно по критерии, които не са изцяло медицински. Познаването на произхода и етимологията на названията на психичните заболявания не е

средство за поставяне на диагноза, а допринася за по-задълбоченото разбиране на съдържанието на термините и на историческите представи, залегнали в тяхната основа. По този начин етимологичният анализ се превръща в ценен помощен инструмент при интерпретацията на психиатричната терминология. Киара Тумигер посочва: „Психиатричната таксономия е изключително трудна и сложна, тъй като тя не се основава, или поне не изцяло, на биологични данни, а до голяма степен на зависимости от културата, представителни и субективни оценки, които изглежда правят „размиването“ и неопределеността конструктивна част от нейната природа“ (Thumiger, 2017: 44). Според психиатрията „психиката е надматериална, но не и извънматериална“ (Ачкова, 1998: 11). Нашите възприятия, мисли, чувства и действия са свързани с протичането на сложни биохимични и биофизични процеси в мозъка. Но съдържанието на мислите и чувствата, творческата ни активност, обичта и омразата, честността и милосърдието са чисто личностни субективни качества, чувства и преживявания, което ги прави надматериални. Надматериална е и симптоматиката на психичните заболявания. Термините, които ги обозначават, са пряко свързани с езикознанието, защото ако лекарят борави добре със семантичното поле и етимологията им, ще има по-широко и по-задълбочено разбиране за тяхното съдържание.

Очертаните дотук теоретични и терминологични предпоставки определят и методологичната насоченост на настоящия труд. От разглеждането на общите въпроси за болестта и психичното здраве изложението преминава към конкретен анализ на езиковите средства, чрез които психиатричните понятия се назовават и систематизират в медицинската терминология. В настоящото изследване ще се направи лингвистична класификация на някои психиатрични заболявания, които са част от съвременната медицинската терминология. Анализира се етимологията на термините, проследява се развитието на корена от индоевропейския праезик и се разглеждат рефлексите му в различни индоевропейски езици с акцент върху старогръцкия. Латинският и старогръцкият са древни писмено засвидетелствани езици, в чиято основа стои индоевропейският праезик, който е хипотетичен и е реконструиран от езиковедите. Където е възможно, ще се направи опит да се проследи семантичният развой. Колкото по-назад във времето се проследява един корен, толкова по-близо се стига до неговото основно значение. Медицинският латински език представлява една изкуствено създадена за медицински цели номенклатура и е

незаменим при общуването на учени и специалисти от различни държави поради своята универсалност. Термините, които се ползват в рамките на една изкуствена система, имат естествен произход и се основат на засвидетелствани думи у много антични автори. Познаването на латинската и гръцката етимология повишава ефективността на обучението по медицински латински език и улеснява използването на медицинската терминология (Joskowska, 2013: 41).

Медицинската терминология е изградена основно на базата на латински термини, но съдържа в лексикалния си пласт много гръцки словообразователни елементи. Старогръцките терминоелементи са солиден компонент в клиничната терминология, съставна част на която представляват и психиатричните термини. През Средновековието латинският език е бил международен език на медицината и е запазил своето значение до XVIII век. В анатомията частите и органите на тялото се назовават на латински, а диагнозите в клиничната практика са предимно на старогръцки. В психиатрията повечето термини са от старогръцки произход. Тези термини играят важна роля и водят началото си от Хипократ (ок. 460 – ок. 377 г. пр.Хр.), от времето на Тиберий и Нерон (8 книги „De medicina“ на Авъл Корнелий Целз), а има и такива, които са възникнали по-късно – през средните векове. В хода на развитието на науката се създават нови термини, които използват старогръцки и латински корени, префикси и суфикси. През XIX век в медицинската терминология започват да проникват и термини, произхождащи от съвременните европейски езици.

Психичните заболявания съществуват още от Античността и в старогръцката литература има много примери за нея. Гърците са приемали душевното разстройство като болестно състояние или като резултат от крайна емоционалност. Дейвид Бартоломе описва по следния начин присъствието на лудостта в старогръцката литература: „Лудост, която е неконтролируема и често с внезапни пристъпи на гняв и злоба, е широко разпространена в гръцката литература и представлява това, което разбират древните гърци за психичните заболявания. Още при Омир героите често са връхлитани от периоди на лудост и скръб, и виновници за това са боговете“ (Bartolome, 2017: 2). Подобно твърдение се открива и в съвременната психиатрия: „При налудността е налице неправилно болестно убеждение, при което болният остава некоригируем спрямо реалността“ (Франк, 1995: 10).

Към твърденията на Бартоломе и Франк добавяме и по-общото разбиране на древните гърци за „болест“, доколкото такова е налично и в самите литературни извори. Това са няколко въвеждащи твърдения за лудостта от медицината. Кристиан Лаес определя изследването на лудостта в Античността като предизвикателство: „Накратко, диалогът между медицинската наука и историята на умствените увреждания може да бъде плодотворен и няма причина специалистите по стара история да не вземат под внимание медицинската наука“ (Laes, 2023: 15). Най-вероятно и обратното е валидно.

Връзката между физическото и психическото здраве е изследвана още от древността. Тя е добре представена в едно писмо на болния Демокрит до Хипократ, в което той пише: „Когато телесното състояние е увредено, умът няма желание да се замисля за добродетели, защото настъпилата болест по ужасен начин помрачава душата и въвлича в страдание разума.“ (цит. по Цонев, Нацов, 2002: 16).

Темата за връзката душевно-телесно здраве се дискутира и в школата на Хипократ, както свидетелства този афоризъм: „Хората, при които някоя част от тялото е заболяла, а те почти не усещат болка, са с нарушено душевно здраве (II, 6. Цит. по: Николова, 1989: 67). Киара Тумигер също разглежда този въпрос. Тя отбелязва, че „Хипократовата медицина не възприема рязкото противопоставяне на душата и тялото, а оттам и между психологическата и физиологичната патология“ (Thumiger, 2015: 226).

Отправляме поглед и към историческото осмисляне на лудостта като болест, защото нейното начало е скрито в мисленето на древните гърци. Опираме се на някои твърдения на Мишел Фуко от книгата му „Душевна болест и психология“, и по-точно на Пета глава, „Историческото конституиране на душевната болест“ (Фуко, 2006 [1954]: 97 – 112).

Възприемайки налудното от историческа гледна точка, Фуко посочва, че лудостта бива забелязана като болест от позитивната медицина късно, а преди това: „[л]удият е бил смятан за „обладан“ (Фуко, 2006: 97). Историята на психиатрията потвърждава този факт и определя, че тези „обладани“ по-рано са били свързани с божественото и магическото, но не и с болестното: „[л]удият от Средновековието и Ренесанса е един неразпознат болен, обхванат в гъста мрежа от религиозни и магически значения“ (Фуко, 2006: 97).

Лудостта се приема за болест, а лудите се въдворяват в затворена среда. Изоляцията е подход, рядко наблюдаван в Античността, когато лудите дълго време са запазвали своята свобода, докато: „[в] средата на XVII в. – внезапна промяна; светът на лудостта ще стане

свят на изключването“ (Фуко, 2006: 101). Лудите, заедно с „всички онези, които показват белези на „разстройство“ по отношение на порядъка на разума, морала и обществото“, са изключени от това общество и им се отнема възможността за комуникация с външния свят (Фуко, 2006: 102). Изолирани са от всичко; те имат проблеми с разума и нямат достъп до колективния ред, който дори не желаят да поддържат, а често и не подозират, че съществува. Така изглежда въпросът по отношение на психично болните в голяма степен и днес. Това, че лудите се затварят, е феномен; по-рано лудостта е била навсякъде, а изведнъж изчезва – скрива се от всички, сякаш се изгубва напълно. Фуко я представя, преди изолирането ѝ, и като разговорлива: „[л]удостта – в продължение на толкова дълго време видима и бърлива, тъй дълго присъстваща на хоризонта, изчезва“ (Фуко, 2006: 103). За по-ранните епохи можем да добавим, че видимостта и бърливостта на лудостта се открива особено ярко в литературни свидетелства, но през тях може да се направят и по-обща изводи за разбирането за лудост преди периода на затварянето ѝ в лечебни заведения.

„След промените в отношението към лудостта и лудите през XVIII в. на лудостта започва да не се гледа като на феномен, свързан и с тялото, и с душата, а тя вече се възприема като заболяване само на душата, тръгващо от „измерението на интериорността“ (Фуко, 2006: 109). Вследствие на това тя съвсем скоро се превръща в обект на психологическо изследване. Тази промяна показва постепенното как лудостта се отделя от по-ранните представи за единство между телесно и душевно, характерни за античната медицинска традиция, и се оформя като самостоятелно медицинско състояние. Докато в Хипократовата медицина психичното и физическото страдание се разглеждат като взаимно свързани проявления на нарушеното човешко състояние, модерната медицинска мисъл постепенно насочва вниманието си към вътрешния свят на индивида и неговите психически процеси.

Лудият не носи отговорност за своите постъпки и от своя гледна точка не съзнава вината си. Неслучайно съществува и юридическото понятие „невменяемост“, което освобождава от наказателна отговорност. Показателно е и развитието на английската дума *innocent*. Първоначалното значение е „невинен“, „безгрешен“ (от латински език *innocens* „неосъзнаващ“, „невинен“ – от средовековен френски), но в разговорния английски език тя и до днес може да означава и „наивен“, „леко смахнат“, „простоват“ или „доста глупав“. Това значение се основава на асоциацията между невинността, липсата на житейски опит и

умствената незрялост. Подобна идея откриваме и у Фуко, който сравнява състоянието на лудия с невинността на детето: „Тя [лудостта] е затворена в една наказателна система, в която лудият, комуто е приписана непълнолетност, се оказва сроден с пълно право с детето, и където лудостта, на която е приписана вина, се оказва изначално свързана с грешката“ (Фуко 2006: 109), (вж. Чомаковска, 2024: 8-11). Така връзката между невинността и лудостта разкрива една важна особеност в историческото разбиране на психичното отклонение – то често е било свързвано не само с болестта, но и с представите за непълноценност, незрялост и невъзможност за участие в рационалния обществен ред.

Изложените дотук наблюдения очертават необходимостта психиатричната терминология да бъде разглеждана не само като система от специализирани медицински названия, но и като отражение на историческото развитие на представите за душевното здраве и болестта. Всеки термин съхранява информация за времето и културната среда, в която е възникнал, за философските и медицинските възгледи, които са обусловили неговото значение, както и за промените, настъпили в процеса на неговото функциониране в научния език. Поради това етимологичният анализ не се изчерпва с проследяването на езиковия произход на думите, а позволява да бъдат проследени всички етапи от семантичния развой на отделните медицински понятия.

Именно в тази перспектива настоящото изследване разглежда психиатричните термини като пресечна точка между класическата филология, историческото езикознание и медицината. Проследяването на тяхната етимология, словообразователна структура и семантичен развой има за цел да изясни произхода и конкретното им значение в езика-източник на понятието. По този начин терминологията се разкрива като свидетелство за приемствеността между античната традиция и съвременната медицинска наука и като ценен източник за по-задълбочено разбиране както на езика, така и на историята на психиатрията.

Структура на клиничната терминология

Клиничната терминология обхваща общомедицински термини, назоваващи физиологични и патологични състояния или нарушения, диагностични и терапевтични процедури, хирургически интервенции и медицински инструментариум (Лунгарова, Чомаковска, 2023: 69). Състои се от едносъставни и сложни термини, които са съставени от различни терминоеlementи. „Развитието на медицината и на медицинските технологии предполагат непрекъснато разширяване на медицинската терминологична система, особено в клиничната сфера, но докато анатомичната терминология е стандартизирана, независимо от непрекъснатото ѝ оптимизиране, то за клиничната подобна номенклатура все още няма“ (Лунгарова, 2023: 54).

Навлезлите в медицинския латински език гръцки термини са подложени на латинизиране. Това се отразява както на тяхната транскрипция, така и на произношението и измененията на ударенията и окончанията им. Голям брой от латинските медицински термини произхождат от класическия латински език. Голям е и броят на новите медицински термини, които са се зародили в латинския език през Средните векове, Ренесанса и Просвещението.

Латинският език е от голямо значение за медицинската наука, защото е възприет като международен език на медицинската терминология. Познаването му от лекаря е необходимо за да може да разбира названията на болестите, да изписва правилно диагнозите и да предписва правилно рецептите.

В настоящото изследване ще бъдат разгледани медицински психиатрични термини от гледна точка на етимологията и структурата им, които представляват клинични термини от гръцки произход и са включени в Психиатричния клиничен речник на Йордан Стоименов и Иван Рачев. Когато се изучават съществителните и прилагателните имена, се запомнят думите като самостоятелна речникова единица, която е цялостна по форма и значение, но всъщност се явява градивна част от латинските диагнози и елемент от медицинската терминология. За да използваме тези думи, е необходимо да запомним тяхната речникова

форма и значение, но за да определим защо дадено заболяване е наречено така, а не по друг начин, и кой е бил признакът, който е обусловил конкретния термин, трябва да се погледне етимологията на думата. Има частни случаи, в които в основата на медицински термин стои съществително собствено име, например *Atlas, antis m* – първият шиен прешлен, носи името на Атлант – гигант от гръцката митология, който на плещите си държал небесния свод. Античното лексикално наследство повлиява на съвременния медицински език. Така например клиничните термини също могат да са образувани чрез метафора само в кореновия терминоелемент, но при тях като „носител на метафоричния пренос се използва лично име, носещо определена символика, напр.: *satyriasis* насочва към поведение или характеристики, подобаващи на сатир – силно повишено полово влечение и ненормална полова активност у мъже“ (Амуджиева, 2019: 44).

При разглеждането на сложните термини трябва да се вземе предвид съвкупността от значенията на съставните терминоеlementи, например: *metapsychosis* (преселение на душата от едно тяло в друго), *sympsychalgia* (възникнал болков синдром под влияние на емоции), *psychotherapia* (лечение чрез психично въздействие). Посочените термини имат обща коренна морфема – *psych-* – душа, но различни афикси (префикси и суфикси). Първите два са образувани с представки: *meta-* (промяна) и *syn-* (заедно, със). При *sympsychalgia* и *psychotherapia* се вижда употребата на втори основен терминоеlement: *-algia* (болка) и *-therapia* (метод на лечение). Като се разграничат отделните съставни терминоеlementи, по-лесно се определя лексическото значение на целия термин. Така терминоеlementите и афиксите остават с непроменено значение.

Медицинската терминология се основава на комбинацията от няколко основни словообразователни елемента – префикс, корен и суфикс. Разбирането на тяхното значение и функция улеснява усвояването и правилното тълкуване на медицинските термини.

Префиксът представлява словообразователен елемент, който се поставя в началото на думата. Неговата основна функция е да променя или уточнява значението на корена. Префиксите често присъстват в медицинските термини и, когато са налице, те променят значението на думата, като обикновено добавят информация за местоположение, количество, посока, време, степен на даден процес и др.

Коренът е основната част на думата, към която може да се добавят афикси. Чрез допълнителните словообразователни елементи към корена се променя значението и/или

функцията на думата в езика. Коренът се нарича още основа или стъбло на думата и обикновено има гръцки или латински произход. Някои от медицинските термини имат повече от един корен, които се свързват чрез гласна, наречена съединителна. Добавянето на префикси към основата също променя значението на думата (вж. Jones, 2011: 3).

Следователно медицинските термини могат да бъдат анализирани като комбинация от префикс(и), корен(и) и суфикс(и). Познаването на тези елементи позволява по-лесно разбиране на значението на сложните медицински названия и улеснява усвояването на медицинската терминология.

В латинския език съществуват два метода на словообразуване: афиксални и неафиксални. Чрез афиксалния от един основен терминоелемент се образуват нови думи, като към основата добавяме наставки или представки.

Гръцките терминоелементи, еквиваленти на латинския термин, се прилагат с две форми в зависимост от мястото си в състава на клиничния термин. Формата на терминоелемента не е една и съща и зависи от това дали терминоелементът е първа или втора съставна част на сложния термин, например *dermat-itis* „възпаление на кожата“, но *xero-dermia* „суха кожа“.

Чрез неафиксалния метод се образуват сложни термини чрез комбинация на няколко терминоелемента. Ако в структурата на един термин се открива повече от един корен, то той е сложен, например: *psychopharmacologica* (букв. лекарства, които влияят върху психиката); *psychologia* (букв. наука за душата); *psychogramma* (букв. графика/снимка на душата).

Производните термини могат да се конфигурират по различни начини. Могат да се срещнат следните словообразователни модели:

- **префикс + корен:** *dys-* + *-phagia* – нарушено хранене;
- **корен + суфикс:** *phren-* + *-itis* – възпаление на ума (душевна болест);
- **префикс + корен + суфикс:** *en-* + *cephal-* + *-itis* – възпаление на мозъка;
- **корен + корен:** *clepto-* + *-mania* – (болестно) влечение към крадене на предмети;
- **префикс + корен + корен + суфикс:** *peri-* + *-oste-* + *-o-* + *-myel-* + *-itis* – възпаление на цялата кост, с периостеума и костния мозък.

Не трябва да се търсят в латинския език самостоятелни термини като *pathia* и *algia*, защото те са имали различна форма като самостоятелни думи в старогръцкия език и само коренът им се използва в медицинската терминология. Според изследователя Лаури Бауер (*English Word-Formation*, 1983) терминоелементът (*combining form*) може да се отнася както до първия елемент в една дума, наречен начален терминоелемент (*initial combining form*), така и до последния елемент, който се определя като краен терминоелемент (*final combining form*). Но и не всички съставни елементи на сложните термини, които са били самостоятелни думи в латински или в старогръцки език, са запазили своята самостоятелност. Например старогръцки думи като *ιατρεία* и *λαλία* се използват единствено като терминоелементи. Други терминоелементи като *-phobia* (патологичен страх), не са били употребявани самостоятелно в езика-източник, но в медицинската терминология са добили статут на термини, които могат да се използват и самостоятелно, и в комбинация с друг терминоелемент. Гръцките терминоелементи имат устойчиво значение и могат да съществуват в комбинация с различни по произход словообразователни части. Така например в *aërotherapia* – лечение чрез разходки на въздух, първата част е от латински произход, а втората – от старогръцки. Два или повече терминоелемента се свързват със съединителните гласни **o** и **i**. Първата се използва в сложни термини от гръцки и латински произход, а втората само в латински термини. Среща се, макар и рядко, свързване на гръцки с латински терминоелемент. От около 8000 термина, обслужващи психиатрията, близо 611 (87%) са еднословни и са изградени на гръцка основа.

Основните терминоелементи и представки в психиатрията са групирани и са представени всички открити примери, с кратка статистика. На най-често употребените старогръцки словообразователни елементи е представен индоевропейският корен, от който произлизат, и е направен съпоставителен и семантичен анализ за употребата им днес. Онагледено е как един индоевропейски корен, както фонетично, така и семантично, се развива и образува нови думи с различно значение. Проследява се, където е възможно, как се развива този корен не само в старогръцкия език, а и в други езици, и се показва сходството между тях.

Между езиците съществува постоянно взаимодействие – те непрекъснато се смесват и за това допринасят историята, географията и социалната политика. Това се доказва и от твърдението на Карл Бък – професор по сравнително езикознание: „гръцкият и латинският

са два от сродните езици, които съставляват голямото индоевропейско езиково семейство, включващо повечето езици на Европа и част от тези в Азия и взаимовръзките между тях, в голяма степен съответстват на тяхното относително географско разположение“ (Buck 1933: 1).

Статистика: брой изследвани термини и съотношение по произход, честотност и структура

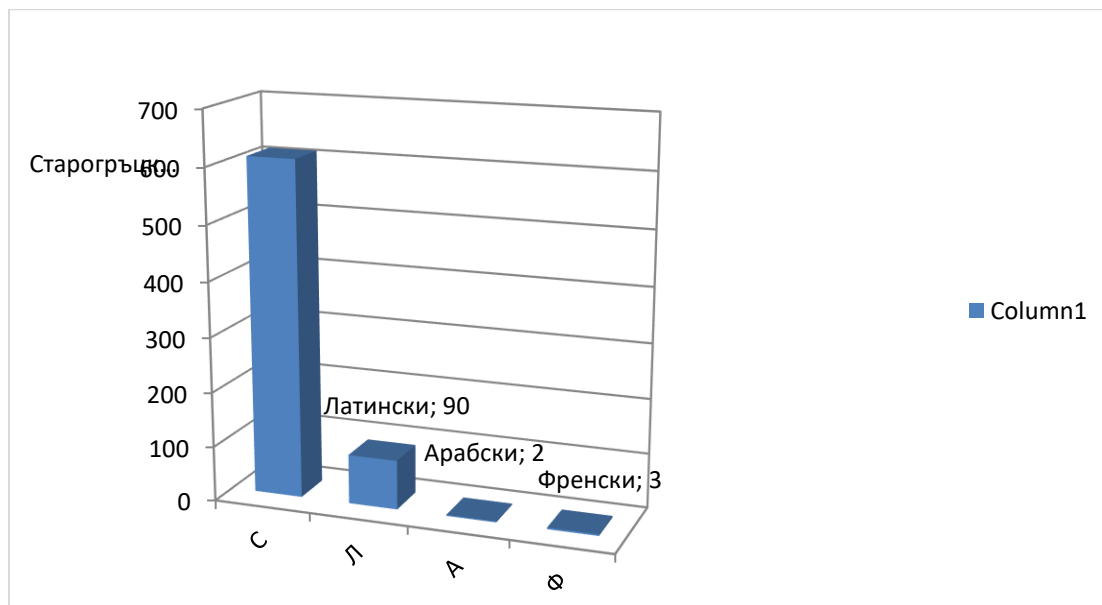
Таблица 1 показва броя изследвани термини в психиатрията разпределени по произход.

Таблица 1. Брой термини в психиатрията по произход.

Произход на съставния терминоелемент:	Брой изследвани:
Старогръцки	611
Латински	90
Арабски	2
Френски	3
Общо термини:	706

Фигура 1 визуализира в проценти съотношението на термините по произход.

Фигура 1. Брой термини в психиатрията по произход в %.

След представянето на всички префикси и коренни морфemi, най-често употребявани при образуването на психиатричните термини, е направен кратък

статистически анализ на тяхната честотност. При всички посочени примери се отбелязват и терминоелементите, участващи в образуването им.

Практически това изследване би могло да се свърже с учебния процес при изучаването на медицински латински език. След като се установят най-често употребяваните префикси и коренни морфеми от гръцки произход, се акцентира върху тях и се изяснява и тяхното медицинско значение. Доброто усвояване на отделните компоненти и изискванията при терминообразуването, както и на медицинското значение на словообразователните елементи, улеснява процеса на заучаване и по-добро овладяване на терминологията в медицинската наука. Чрез познания по морфемен анализ може да се отделят словообразователните афикси и коренни морфеми в непознати термини и с помощта на медицинското им значение и професионалния контекст значението на всеки непознат сложен термин може да бъде декодирано без речник.

Разгледани са общо 692 термина, като от тях 34 са прости, 178 са образувани с помощта на представки, а 480 са сложни. Таблица 2 представя видовете представки и броя на срещаните с тях термини.

Таблица 2. Видове представки.

Представка:	Брой термини:
<i>an-</i>	43
<i>dys-</i>	44
<i>para-</i>	29
<i>hyper-</i>	21
<i>hypo-</i>	20
<i>anti-</i>	5
<i>ec-</i>	3
<i>ecto-</i>	2
<i>en-</i>	1
<i>cata-</i>	2
<i>meta-</i>	4
<i>syn-</i>	4
Общо:	178

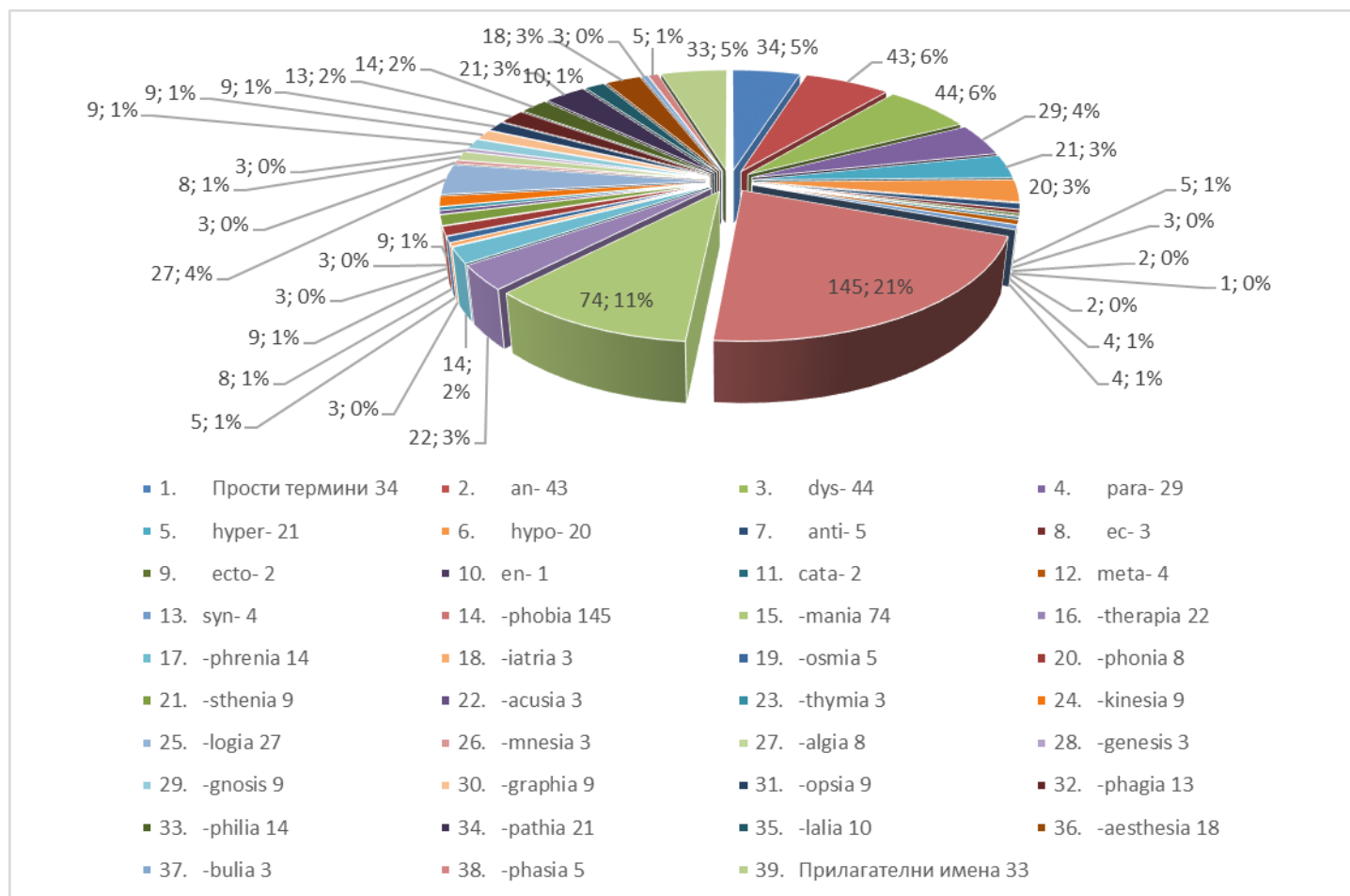
Таблица 3 представя броя термини, диференцирани по краен терминоелемент.

Таблица 3. Видове краен терминоелемент.

Краен терминоелемент:	Брой:
<i>-phobia</i>	145
<i>-mania</i>	74
<i>-therapia</i>	22
<i>-phrenia</i>	14
<i>-iatria</i>	3
<i>-osmia</i>	5
<i>-phonia</i>	8
<i>-asthenia</i>	9
<i>-acusia</i>	3
<i>-thymia</i>	3
<i>-kinesia</i>	9
<i>-logia</i>	27
<i>-mnesia</i>	3
<i>-algia</i>	8
<i>-genesis</i>	3
<i>-gnosis</i>	9
<i>-graphia</i>	9
<i>-opsia</i>	9
<i>-phagia</i>	13
<i>-philia</i>	14
<i>-pathia</i>	21
<i>-lalia</i>	10
<i>-aesthesia</i>	18
<i>-bulia</i>	3
<i>-phasia</i>	5
Прилагателни имена	33
Общо:	480

Фигура 2 визуализира в какъв процент се използва всяка една представка и всеки един терминоелемент:

Фигура 2. Процент използваемост на терминоелементите.

Еднословните психиатрични клинични термини от гръцки произход се делят на две категории: прости и сложни.

Прости термини

Простите термини не са на първо място по разпространение – от всички разглеждани те са едва 226 на брой. Изградени са от един корен. Те се разделят на коренни (първични) и производни. Коренните термини се състоят от корен и окончание. Разглежданите термини са единични случаи.

От гледна точка на наличие или отсъствие на представки производните термини могат да се обособят в две подгрупи:

- Производни термини без представки – 7% от всички разглеждани. В тези случаи термините от гръцки произход са самостоятелни думи. Общо са налични 34 термина, от които 22 броя са от гръцки произход, а 11 са от латински произход. Разгледани и са и латнските термини с оглед на факта, че те също са основни термини и понятия в психиатрията.

Еднокоренни думи от латински и гръцки произход са следните термини:

Агитация – букв. възбуждение, неспокойствие, вълнение; двигателно и психическо неспокойствие на болния, придружено от чувство на тревога и страх (Стоименов, Рачев, 1988: 10); от лат. *agito* – подстрекавам, подбуждам, раздвижвам, възбуждам.

лат. agitatio, onis f

Агрипния – букв. безсъние, липса на сън или недостатъчен по дълбочина и продължителност сън, при това често съпровождан от мъчителни сънища (Стоименов, Рачев, 1988: 12); от старогр. *agrypnia* – безсъние.

лат. agrypnia, ae f

Алиенация – психична болест, изразяваща се в отчуждаване на болния от близките му, от обществото, в отклонение от неговото предболестно поведение (Стоименов, Рачев, 1988: 17); от лат. *alienatio* – отчуждаване, отделяне.

лат. alienatio, onis f

Алиенизъм – понятие, употребявано в миналото за означаване раздела на медицинската наука, изучаващ психичните болести (Стоименов, Рачев, 1988: 17); от лат. *alienus, a, um* – чужд.

лат. *alienismus, i m*

Алиенист – лекар, който лекува психичните болести. По-старо понятие, което все още се среща в западната литература (Стоименов, Рачев, 1988: 17); от лат. *alienus, a, um* – чужд.

Батаризъм – нарушение на говора, изразяващо се в заекване, при което темпът на речта е ускорен, протича на тласъци със спиране и поемане на дъх, като някои думи се изговарят изопачено (Стоименов, Рачев, 1988: 35); от старогр. *battarismus* – заекване.

лат. *battarismus, i m*

Везания – букв. лудост, безумие; общо название на хроничните психози, протичащи без органични увреждания (Стоименов, Рачев, 1988: 51); от лат. *vesania* – безумие, лудост.

лат. *vesania, ae f*

Галенизъм – идеалистична концепция на Гален⁷, според която решаващо значение има влиянието на телесните сокове върху темперамента и произхода на болестите (Стоименов, Рачев, 1988: 59).

лат. *galenismus, i m*

Геронтизъм – намаляване на умствените способности у старите хора (Стоименов, Рачев, 1988: 61); от старогр. *geronto-* – старец.

лат. *gerontismus, i m*

Демонизъм – вяра в зли духове, в дяволи (Стоименов, Рачев, 1988: 77); от старогр. *demon* – зъл дух.

лат. *demonismus, i m*

Егоизъм – букв. себелюбие; психично състояние, при което преживяванията и действията на личността се определят изключително от стремежа за придобиване на лични изгоди и за избягване на лични вреди. Среща се както при психично здрави, така и при болни от психопатия, мозъчна атеросклероза, старческа деменция, епилепсия, шизофрения и др. (Стоименов, Рачев, 1988: 95); от лат. *ego* – аз.

⁷ G.Galenus – бележит римски лекар и естествоизпитател от гръцки произход, 129-199 г.

лат. egoismus, i m

Ергазия – единство на координираната и целенасочената дейност на всички соматични и психични функции, от нарушенията на които някои психиатри извеждат различните психопатологични разстройства (Стоименов, Рачев, 1988: 124); от старогр. *ergasia* – действие, работа, дейност.

лат. ergasia, ae f

Закване – функционално разстройство в ритъма на говора, чийто свободно протичане е затруднено от задръжки и повтаряне на отделни звуци, срички и думи; разстройство на членоразделността на речта, обусловено от преходни гърчове на говорната мускулатура. Засяга предимно детската възраст и мъжкия пол (Стоименов, Рачев, 1988: 42); от лат. *balbutio* – заеквам, пелтеча, говоря неясно.

лат. balbutio, onis f

Идиотия – най-тежка степен на олигофрения (Стоименов, Рачев, 1988: 136); от лат. *idioticus, a, um* – невежествен, просташки, глупав.

лат. idiotia, ae f

Климактериум – критична възраст на жената, период от живота на жената, през който постепенно се прекратява нейната възпроизводителна способност (Стоименов, Рачев, 1988: 158); от старогр. *climax* – стълб.

лат. climacterium, ii n

Клония – кратък гърч (Стоименов, Рачев, 1988: 159); от старогр. *clonia* – букв. „безпорядъчно движение“.

лат. clonia, ae f

Мнема – индивидуална родова памет, трайните промени, които дразненията оставят в мозъчната субстанция и които лежат в основата на паметта, асоциациите и унаследяването (Стоименов, Рачев, 1988: 198); от старогр. *mnema* – букв. „памет“.

лат. mnema, ae f

Невроза – група заболявания на висшата нервна система, дължащи се на остри и хронични психотравми (Стоименов, Рачев, 1988: 214); от старогр. *nervus* – нерв.

лат. neurosis, is f

Негативизъм – букв. отрицание; парабулично разстройство на волята, изразяващо се в отрицателно държане и безсмислена съпротива спрямо всяко външно въздействие (Стоименов, Рачев, 1988: 218); от лат. *negō* – отричам.

лат. *negativismus, i m*

Психика – съвкупност от всички психични процеси; форма на активно отразяване от субекта на обективната реалност, възникваща в процеса на взаимодействието на високоорганизираните живи същества с външния свят (Стоименов, Рачев, 1988: 265); от старогр. *psyche* – душа.

лат. *psychica, ae f*

Раздразнителност – склонност към несъразмерно реагиране на обикновени дразнители, чрез което се изразява в думи и постъпки, недоволство и неприязън към обкръжаващите (Стоименов, Рачев, 1988: 265); от старогр. *ethismus* – букв. дразнене, възбуждане.

лат. *ethismus, i m*

Сатириаза – рязко повишено и незадоволимо полово влечение у мъже (Стоименов, Рачев, 1988: 298); от старогр. *satyrus* – „сатир“⁸.

лат. *satyriasis, is f*

Сафизъм – сексуална перверзия, изразяваща се във взаимно полово удовлетворение между жени (Стоименов, Рачев, 1988: 298); от старогр., образувано от името на древногръцката поетеса Сафо, живяла на остров Лесбос в края на VII в. пр.Хр., която в своите стихове е възпяла любовта между жени.

лат. *saphismus, i m*

Сигматизъм – вид разстройство на говора, при което е нарушено произнасянето на звук „с“ (Стоименов, Рачев, 1988: 300); от старогр. „сигма“, която означава звука „с“.

лат. *sigmatismus, i m*

Соматизация – 1. Патоморфоза на някои психични болести, при която вегетативните разстройства преобладават над психопатичните. 2. Възникване на заболявания на

⁸ Сатирът в древногръцката митология е горски полубог от свитата на Дионисий, изобразяван в човешко тяло и образ, но с крака и рога на коза и конска опашка.

вътрешните органи в резултат на психични конфликти (Стоименов, Рачев, 1988: 307); от старогр. *soma* – тяло.

лат. somatisatio, onis f

Травма – нарушаване целостта и функцията на тъкани и (или) органи в резултат на външно въздействие (Стоименов, Рачев, 1988: 325); от старогр. *trauma* – травма, нараняване.

лат. trauma, atis n

Уранизъм – форма на хомосексуализъм у мъже, напълно изключваща възможността за полово влечение към жени (Стоименов, Рачев, 1988: 329); от старогр. Уран – бог на небето, баща на родената без майка Урания.

лат. uranismus, i m

Фаза – пристъп на психична болест, след завършването на който не настъпват съществени изменения на личността (Стоименов, Рачев, 1988: 329); от старогр. *phasis* – проявление, външен вид.

лат. phasis, is f

Фантазия – психичен процес, при който се създават нови образи, идеи посредством мисленето въз основа на минал опит (Стоименов, Рачев, 1988: 331); от старогр. *phantasia* – явление, привидение, въображение.

лат. phantasia, ae f

Фотомии – елементарни зрителни халюцинации във вид на искри, огън и др. (Стоименов, Рачев, 1988: 334); от старогр. *phos* – светлина.

лат. photoma, atis n

Характер – съвкупност от съществените, устойчиви, отличителни качества на човека, проявяващи се в начина на реагиране на външни и вътрешни дразнения, в особеностите на неговото поведение и отношенията му към обкръжаващата действителност, които го отличават като член на обществото от другите хора (Стоименов, Рачев, 1988: 345); от старогр. *character* – 1. издълбан белег, знак, печат, буква, отпечатък, издълбано изображение; 2. отличителен белег, особеност, отличително свойство, характер.

лат. character, eris m

Хипноза – състояние на човека, предизвикано изкуствено с помощта на внушение, което се отличава с повишена възприемчивост към психологичното въздействие на

хипнотизиращия и с понижена чувствителност към всички други влияния (Стоименов, Рачев, 1988: 351); от старогр. *hypnos* – сън.

лат. *hypnosis, is f*

Хипнотизатор – човек, който предизвиква хипноза (Стоименов, Рачев, 1988: 352); от старогр. *hypnos* – сън.

лат. *hypnotisator, oris m*

Хистерия – вид невроза, проявяваща се с полиморфни функционални психични, псевдоневрологични и соматични признаци (Стоименов, Рачев, 1988: 355); от старогр. *hystera* – матка.

лат. *hysteria, ae f*

Хоспитализъм – 1. Влошаване на здравето под влияние на продължително превиваване в лечебни заведения; 2. Стремез на болните към продължително пребиваване в болнично заведение (Стоименов, Рачев, 1988: 355); от лат. *hospes, hospitis m/f* – гост.

лат. *hospitalismus, i m*

Термини с представки

Префиксът е словообразователен елемент, който се добавя в началото на думата. Префиксите произхождат от предлози и често функционират като такива, а предлозите, от своя страна, произхождат от наречия за място и време. С развитието на езика семантичното им поле се разширява и те придобиват и абстрактни значения.

„Префикс“ е дума с латински произход, която се състои от две части: „*prae-*“, означаващо „преди“, и „*-fix*“, означаващо „закрепвам“ (Minh 2023: 29), или конкретно това съществително име е образувано от глагола *praefigo, fixi, fixus* със значение „забивам, закрепвам отпред“. Когато префиксът се използва заедно с корен на дума, той променя нейното значение. Префиксите не са задължителна съставна част на всички медицински термини (Jones 2011: 7). Те функционират като „определители (модификатори)“ и носят определено лексикално значение (Kaszak 2018).

Броят на производните термини с представки е 178. Преобладават случаи с една представка, като например: парафрения:

paraphrenia от гр. *para-* – отклонение от нормата + *phren* – ум, диафрагма, която древните смятали за седалище на душата + лат. *-ia* за патологично състояние – вид психоза.

Срещат се и термини, които се образуват с повече от една представка: дизантиграфия:

dysantigraphia от гр. *dys-* – нарушение, разстройство във функциите + *anti-* – против, срещу + *grapho* – пиша > *antigrapho* преписвам + лат. *-ia* за патологично състояние – загуба на способността за преписване на текст.

Таблица 4 представя най-често употребяваните представки, тяхното значение и съответствието им на български език.

Таблица 4. Видове представки.

<i>Представка</i>	<i>Значение</i>	<i>Българско съответствие</i>
<i>a-, an-</i>	липса, отрицание	не-, без-
<i>dys-</i>	затруднение, нарушение	-
<i>para-</i>	край, около, отклонение от нормата	около-,
<i>hyper-</i>	повече, над нормата	свръх-, над-
<i>hypo-</i>	под, под нормата	под-, недо-
<i>anti-</i>	против, срещу	против-, срещу-
<i>ec-</i>	отделяне	из-
<i>ecto-</i>	отвън, извън, из	из-, вън-
<i>en-</i>	във, вътре	в-
<i>cata-</i>	надолу; докрай, напълно	раз-
<i>meta-</i>	зад, след; промяна, преобразуване, преместване	след-; пре-
<i>syn-</i>	с, със	съ-

1. *a-, an-*

Представките *a-* и *an-* в научната терминология произлизат от старогръцката представка *ἀ-/ἀν-*, която изразява липса, отрицание или отсъствие на дадено качество или функция. Тя е широко засвидетелствана в класическия гръцки език и се използва за

образуване на прилагателни и съществителни имена със значение „без“, „лишен от“, „несъдържащ“.

Етимологично представката произлиза от праиндоевропейския отрицателен елемент **h-*, който има рефлекс в всички индоевропейски езици. Например в латински се превръща в представката *in-*, а в германските езици – *un-*, които имат същата функция на отрицание (вж. Beekes, 2010: 1). В старогръцкия език се употребява формата *ἀ-*, наречена *alpha privativum*. Индоевропейското сонорно **h-* има системен рефлекс в *α* на старогръцки език. Тя често се комбинира с съществителни или прилагателни основи, за да изрази противоположно значение или липса на нещо.

Този модел на словообразуване се запазва и в международната научна терминология, където представката се използва за образуване на термини, обозначаващи дефицит, липса или отсъствие на определена функция. Тя се използва за образуване на думи с отрицателно значение, като показва липса, отсъствие или противоположност на дадено качество. Формата *an-* се употребява пред думи, започващи с гласна, за по-лесно произношение, а *a-* – когато коренът на думата започва със съгласен звук. Тази представка навлиза в международната научна терминология на живите европейски езици.

В съвременната медицина и психиатрия се използва широко за обозначаване на липса или силно намалена функция на определена психична или физиологична способност. Тя се комбинира с различни старогръцки терминоелементи, които обозначават психични процеси, сетивни функции или когнитивни способности. В повечето случаи представката ясно показва, че става дума за патологично отсъствие или сериозно нарушение на определена психична функция. Тя има важно диагностично значение, защото обозначава пълна или почти пълна липса на определена психична способност. Нейното разпространение в международната медицинска терминология показва устойчивостта на старогръцките словообразователни модели. Благодарение на тяхната семантична прозрачност и системност специалистите могат лесно да разпознават значението на сложни медицински термини. Този модел на образуване на термини позволява също така създаването на нови понятия в медицината при спазване на логиката на съществуващата терминологична система.

В съвременния български език *a-/an-* се среща най-често в медицината, биологията и философията. Тя обозначава липса или отсъствие на нещо. Например аморален означава

„без морал“, анемия – „безкръвие“ (недостиг на червени кръвни клетки), а анархия – „безвластие“. Така запазва основното си първоначално значение за отрицание или липса и продължава да се използва активно в научната и обществената лексика. На български език съответства на представките не- и без-. Термините с тази представка в психиатрията са общо 43 на брой, като от тях само три са с латински произход, останалите четиридесет са с гръцка етимология.

Термините с представка *a-/an-* са:

Абазия – загуба на способността за ходене при липса на парализа на долните крайници. Среща се при хистерия (Стоименов, Рачев, 1988: 7); от старогр. *a-* – не и *-basia* – ход, крачка.

лат. abasia, aef

Агеразия – преживяване за подмладяване в старческа възраст. Често се придружава от свръхценна безкритичност към действителното състояние на организма (Стоименов, Рачев, 1988: 10); от старогр. *a-* – не и *-gerasia* – старец.

лат. agerasia, aef

Агеузия – пълна липса, съотв. загуба на вкусовата сетивност. Най-често се дължи на органично увреждане на нервната система, но може да бъде и функционално обусловена, напр. при хистерия (Стоименов, Рачев, 1988: 10); от старогр. *a-* – не и *-geusia* – вкус.

лат. ageusia, aef

Агнозия – букв. непознание; загуба на способността за узнаване на предметите при различаване на отделните им качества в състояние на ясно съзнание и при запазени функции на сетивните органи. Наблюдава се при поражения на определени участъци на кората на големите полукълба на главния мозък (Стоименов, Рачев, 1988: 11); от старогр. *a-* – не и *-gnosia* – знание, познаване.

лат. agnosia, aef

Аграматизъм – неспособност да се свързват правилно думите в изречение. Среща се при афазия, деменция, шизофренна разкъсаност на мисловния процес и др. (Стоименов, Рачев, 1988: 12); от старогр. *a-* – не и *gramma* – буква.

лат. agrammatismus, im; синоним: agrammaphasia, aef

Аграфия – загуба на способността за писане при запазен интелект и без двигателни разстройства на ръката. Рядко се среща като самостоятелно разстройство. По-често се среща като симптом при моторна и сензорна афазия, апраксия и алексия. (Стоименов, Рачев, 1988: 12); от старогр. *a-* – не и *-graphia* – пиша.

лат. *agraphia, aef*

Адинамия – мускулна слабост, безсилие, немощ. Среща се като симптом при неврози и някои психози (Стоименов, Рачев, 1988: 13); от старогр. *a-* – не и *-dynamia* – сила.

лат. *adynamia, aef*

Адипсия – липса на жажда, загуба на усета за жажда. Рядко се наблюдава самостоятелно, а най-често в съчетание с други нервни и психични симптоми. Адипсията трябва да се отличава от състоянията, при които болните не приемат течности по налудни мотиви (Стоименов, Рачев, 1988: 13); от старогр. *a-* – не и *-dipsia* – жажда.

лат. *adipsia, aef*

Азафия – неясно произношение, неясен говор (Стоименов, Рачев, 1988: 14); от старогр. *a-* – не и *-saphia* – яснота.

лат. *asaphia, aef*

Акайрия – нарушение на психиката, характеризиращо се със склонност към повтаряне на едни и същи въпроси, молби, стереотипни обръщения. Среща се при натрапливи състояния, невролептичен синдром, хроничен стадий на епидемичен енцефалит (Стоименов, Рачев, 1988: 14); от старогр. *a-* – не и *-kairos* – подходящ момент. Точното значение на думата е „неуместност“.

лат. *akairia, aef*

Акалкулия – загуба на способността за извършване на аритметични действия. Като самостоятелно разстройство се среща при огнищни поражения в лявата теменно-тилна област. Наблюдава се и като симптом при някои форми на афазия, особено т.нар. семантична афазия (Стоименов, Рачев, 1988: 14); от старогр. *a-* – не и лат. *calculo* – смятам, изчислявам.

лат. *acalculia, aef*

Акатаграфия – разстройство на писмената реч, при което не се спазва редът на буквите в думите или на думите в изречението (Стоименов, Рачев, 1988: 4); от старогр. *a-* – не и *-graphia* – записване.

лат. *acatagraphia, ae f*

Акатизия – невъзможност на болния да седи по-дълго време на едно място, в едно и също положение поради смущение в двигателните подбуди; постоянен стремеж към движение, съпроводено от извършване на еднообразни действия и от мъчително чувство на неудобство (Стоименов, Рачев, 1988: 14); от старогр. *a-* – не и *-kathisis* – седене.

лат. *akathisis, is f*

Акинезия – неспособност за извършване на волеви и автоматизирани движения, без това да е свързано с парализи и парези. Среща се при увреждане на челния дял на мозъка (Стоименов, Рачев, 1988: 15); от старогр. *a-* – не и *-kinesia* – движение.

лат. *akinesia, ae f*

Акория – липса на чувство за насищане след ядене (Стоименов, Рачев, 1988: 15); от старогр. *a-* – не и *-coria* – насищане; синоним: полифагия: *poly* – много и *-phagia* – хранене, ядене.

лат. *acoria, ae f; polyphagia, ae f*

Акратия – немощ, слабост, безсилие; наблюдава се при психични и соматични заболявания (Стоименов, Рачев, 1988: 15); от старогр. *a-* – не и *-cratia* – сила.

лат. *acratia, ae f*. Синоним: астения: *a-* – не, и *-sthenia* – сила, лат. *asthenia, ae f*

Алалия – неспособност за говорене, за образуване на артикулирани звуци или разбиране на речта при деца с нормално развит слух и ненарушен грубо интелект (Стоименов, Рачев, 1988: 16); от старогр. *a-* – не и *-lalia* – говор.

лат. *alalia, ae f*

Алексия – загуба на способността за четене. Представлява огнищен симптом на увреждане в теменния дял на лявото полукълбо на мозъка. Много рядко се наблюдава като самостоятелно разстройство. Обикновено се съчетава с елементи на моторна и сензорна афазия (Стоименов, Рачев, 1988: 16); от старогр. *a-* – не и *-lexia* – говорене, говор, реч.

лат. *alexia, ae f*

Алетия – неспособност за забравяне на психотравмите, която според някои автори е причина за неврозите (Стоименов, Рачев, 1988: 16); от старогр. *a-* – не и *-lethia* – забравя.

лат. *alethia, ae f*

Алогизъм – нарушение на мисленето, при което съжденията не следват законите на логиката, например при шизофрения, параноя и др. (Стоименов, Рачев, 1988: 20); от старогр. *a-* – не и *-logia* – наука, учение, слово, реч.

лат. *alogismus, i m*

Аменция – букв. безсмислие; качествено разстройство на съзнанието, изразяващо се в обърканост, ало- и автопсихична дезориентация, мисловна несъгласуваност, обилни сетивни измами, налудни идеи, двигателна възбуда, понякога преминаваща в ступор (Стоименов, Рачев, 1988: 23); от старогр. *a-* – не и лат. *mens, mentis f* – ум, разум, начин на мислене, настроение, съвест.

лат. *amentia, ae f*

Амимия – липса на мимика, напр. при паркинсонизъм, фациална парализа, кататонен ступор, шизофреничен дефект на личността и др. (Стоименов, Рачев, 1988: 23); от старогр. *a-* – не и *-timia* – подражание.

лат. *amimia, ae f*

Аморалия – липса на морални задръжки (Стоименов, Рачев, 1988: 25); *a-* – не, и лат. *mos, moris m* – нрав, характер, воля.

лат. *amoralia, ae f*

Амузия – загуба на способността за разпознаване и възпроизвеждане на музикални произведения. Рядко се среща като самостоятелен симптом. Обикновено усложнява сензорната, съотв. моторната афазия (Стоименов, Рачев, 1988: 25); от старогр. *a-* – не и *-musia* – музика.

лат. *amusia, ae f.*

Алфабетизъм – неспособност за писане и четене, както при психично здрави хора, така и при болни в тежка степен на олигофрения (Стоименов, Рачев, 1988: 27); от старогр. *an-* – не, *alpha-* – първата буква от гръцката азбука и *beta-* – втората буква от азбуката.

лат. *analphabetismus, i m*

Анартрия – загуба на способността за членоразделна реч (артикулация) вследствие парализа или пареза на мускулите, взимащи участие при говора; способността за разбиране на речта, за четене и писане е запазена (Стоименов, Рачев, 1988: 26); от старогр. *an-* – не и *-arthria* – членоразделно произнасяне, артикулиране.

лат. *anarthria, ae f*

Анафродизия – липса или загуба на полово влечение. Анафродизията включва импотенцията, но при последната не е загубено полово влечение, а липсва само способността за извършване на полово сношение (Стоименов, Рачев, 1988: 26); от старогр. *an-* – не и *-aphrodisia* – любов.

лат. *anaphrodisia, aef*

Анерозия – липса на полово влечение (Стоименов, Рачев, 1988: 27); от старогр. *an-* – не и *-erosia* – любов.

лат. *anerosia, aef*

Анонимия – отричане от психично болния наличие на собственото име. Най-често е израз на налудни идеи (Стоименов, Рачев, 1988: 28); от старогр. *an-* – не и *-onymia* – име.

лат. *anonymia, aef*

Анорексия – липса на апетит, безапетитие; липса на желание за ядене при наличие на физиологична нужда от хранене. (Стоименов, Рачев, 1988: 30); от старогр. *an-* – не и *-orexia* – апетит.

лат. *anorexia, aef*

Анхедония – 1. Липса на влечение, особено полово. 2. Загуба на чувството за радост и наслаждение (Стоименов, Рачев, 1988: 28); от старогр. *an-* – не и *-hedonia* – желание.

лат. *anhedonia, aef*

Апатия – букв. безчувственост; състояние на равнодушие, безразличие; липса на емоционален живот; пълна липса на положително или отрицателно отношение към действителността (Стоименов, Рачев, 1988: 30); от старогр. *a-* – без и *-pathia* – болест, чувство.

лат. *apathia, aef*

Апраксия – загуба на способността да се извършват целенасочени действия при запазена двигателна способност (Стоименов, Рачев, 1988: 31); от старогр. *a-* – без и *-praxia* – действие.

лат. *apraxia, aef*

Асемия – 1. Загуба на способността за образуване и разбиране на звукови и писмени знаци; наблюдава се при афазия. 2. Разстройство на способността за рисуване (Стоименов, Рачев, 1988: 32); от старогр. *a-* – без и *-semia* – знак.

лат. *asemia, aef*

Асилабия – разновидност на сензорната афазия, при която болният запазва способността да познава букви, но не може да ги свърже в срички (Стоименов, Рачев, 1988: 32); от старогр. *a-* – без и лат. *-syllabia* – сричка.

лат. *asyllabia, ae f*

Асимболия – загуба на способността за разбиране значението на условните знаци и за правилното има използване; загуба на спомените, образи, необходими за образуване на понятията (Стоименов, Рачев, 1988: 32); от старогр. *a-* – без и *-symbolia* – знак.

лат. *asymbolia, ae f*

Асомния – безсъние, липса на сън, недостатъчна дълбочина на съня, неспокоен сън (Стоименов, Рачев, 1988: 32); от старогр. *a-* – без и лат. *somnus, i m* – сън.

лат. *asomnia, ae f*

Астазия – неспособност на болния да стои прав без поддържане; среща се често при функционални и органични разстройства на ЦНС⁹. Често се съчетава с абазия (Стоименов, Рачев, 1988: 33); от старогр. *a-* – без и *-stasia* – стоене.

лат. *astasia, ae f*

Астазия-абазия – неспособност на болния да стои и ходи без поддържане (Стоименов, Рачев, 1988: 33); от старогр. *a-* – без, *-stasia* – стоене и *-basia* – ходене.

лат. *astasia-abasia, ae f*

Астения – букв. слабост, безсилие; състояние, характеризиращо се с лесна телесна и психична умора и повишена изтощаемост, честа смяна на настроенията, раздразнителна слабост, хиперестезия, сълзливост, вегетативни нарушения и разстройства на съня (Стоименов, Рачев, 1988: 33); от старогр. *a-* – без и *-sthenia* – сила.

лат. *asthenia, ae f*

Асхематия – разстройство в преживяването на телесната схема, при което някои телесни части се изключват от цялостното възприемане на собственото тяло (Стоименов, Рачев, 1988: 35); от старогр. *a-* – без и *-schematia* – образ.

лат. *aschematia, ae f*

Атаксия – нарушения в движенията, изразяващи се в загуба на способността за координация на волевите движения на горните и долни крайници и на туловището при

⁹ Централна нервна система.

достатъчна запазена сила на мускулната сила. Движенията са несигурни, неточни, неотмерени, ъгловати, с недостатъчни или излишни размах и сила (Стоименов, Рачев, 1988: 35); от старогр. *a-* – без и *-taxia* – ред, последователност.

лат. ataxia, ae f

Ахронозия – неспособност за осъзнаване на времето, когато даден предмет или явление са били възприемани, например многократно чувана дума се възприема като нова (Стоименов, Рачев, 1988: 42); от старогр. *a-* – без и *-chronosia* – време.

лат. achronosia, ae f

2. *dys-*

Представката *δυσ-/dys-* е широко разпространен словообразователен елемент в старогръцкия език, който означава „лошо, трудно, неблагоприятно, неправилно“. Тя се присъединява към съществителни, прилагателни имена и глаголи, за да обозначи отрицателна характеристика, затруднение или нарушение на дадено действие или състояние.

Етимологично представката произлиза от праиндоевропейския корен **dus-* със значение „лош, неправилен, неблагоприятен“ (Watkins 1985: 15). Този корен е широко разпространен в индоевропейските езици и има паралели в: санскрит: *duh-*, *dur-*; староперсийски: *dus-*, *duz-*; германски езици: *tuz-* (вж. Beekes, 2010: 359-360). Тези форми показват, че представката има дълбок индоевропейски произход и още в древността е била използвана за обозначаване на неблагоприятни или нарушени състояния. В съвременната медицинска терминология придобива специализирано значение.

В старогръцкия език *δυσ-* се използва за образуване на думи със значение: трудност или затруднение, неправилност или отклонение, неблагоприятно състояние. Например:

δυσμενής – „враждебен, недоброжелателен“

δυστυχία – „нешастие, неблагоприятно състояние“

δύσκολος – „труден, неприятен“

В тези случаи представката подчертава отрицателната или проблемна характеристика на обозначеното явление.

В съвременната медицинска терминология представката *dys-* се използва за обозначаване на нарушение, затруднение или неправилно функциониране на даден орган

или психична функция. Тя не означава пълна липса на функция, а анормално или нарушено изпълнение. В психиатрията и неврологията се комбинира с различни старогръцки терминоеlementи, които обозначават когнитивни, моторни или речеви процеси.

В психиатрията *dys-* се използва за обозначаване на нарушено или неправилно функциониране на психични и неврологични процеси, което я прави ключов елемент в системата на медицинската терминология.

В съвременния български език *dys-* се среща най-често в медицината, психологията и лингвистиката. Тя обозначава нарушение, затруднение или отклонение от нормалното функциониране. Например дисфункция означава нарушена функция, дислексия – затруднение при четене, а дисплазия – неправилно развитие на тъкани или органи. Така запазва основното си значение за „затруднение“ или „нарушение“ и продължава да се използва активно в научната лексика. Термините с тази представка са общо 44 на брой, като от тях само пет са с латински основен терминоеlement, останалите тридесет и девет са с гръцка етимология.

Термините с представка *dys-* са:

Дизадаптация – разстройство на приспособителната способност на живия организъм към действието на факторите от външната или вътрешната среда. Възниква в случаите, когато пред организма се поставят прекомерно високи или необичайни за него изисквания (Стоименов, Рачев, 1988: 86); от старогр. *dys-* – разстройство и лат. *adapto* – нагласявам, приспособявам.

лат. dysadaptatio, onis f

Дизакузия – разстройство на слуховата функция (Стоименов, Рачев, 1988: 86); от старогр. *dys-* – разстройство и *-acusia* – слух.

лат. dysacusia, ae f

Дизамнезия – психично състояние, при което неприятните преживявания се помнят по-дълго (Стоименов, Рачев, 1988: 86); от старогр. *dys-* – разстройство *a-* – без и *-mnesia* – памет, помнене.

лат. dysamnesia, ae f

Дизанагнозия – частичен случай на дислексия, при която има неспособност за познаване само на някои думи при четене; в такива случаи болният „прочита“ измислени

от него, а не написаните думи (Стоименов, Рачев, 1988: 86); от старогр. *dys-* – разстройство; *-anagnosia* – четене.

лат. dysanagnosia, ae f

Дизантиграфия – разновидност на аграфията, при която болният загубва способността си да копира, да преписва даден текст (Стоименов, Рачев, 1988: 6); от старогр. *dys-* – разстройство *anti-* против, срещу и *-graphia* – писане.

лат. dysantigraphia, ae f

Дизартрия – разстройство на артикулацията, характеризиращо се с неяснота на произношението, забавеност или прекъснатост на речта, особено трудно се произнасят думи, съдържащи буквата „р“ (Стоименов, Рачев, 1988: 86); от старогр. *dys-* – разстройство и *-arthria* – членоразделно произнасяне.

лат. dysarthria, ae f

Дизафия – разстройство на усета за допир, неправилно възприемане на дразнения (Стоименов, Рачев, 1988: 86); от старогр. *dys-* – разстройство и *-aphia* – осезание.

лат. dysaphia, ae f

Дизасоциация – разпадане на асоциацията на нейните съставни елементи, възможност за образуване на асоциации (Стоименов, Рачев, 1988: 86); от старогр. *dys-* – разстройство и лат. *associo* – сдружавам, съединявам.

лат. dysassociatio, onis f

Дизергазии – термин, употребявам главно в американската психиатрична литература за означаване на нарушения на поведението, обусловени органични поражения на главния мозък (Стоименов, Рачев, 1988: 86); от старогр. *dys-* – разстройство и *-ergasia* – работа, действие.

лат. dysergasiae, arum f

Дизестезия – разстройство на възприемането на сетивните дразнения; разстройство на сетивността, при което дразненията предизвикват несъответни в качествено и количествено отношение реакции, чийто емоционален пълнеж е неприятен, напр. топлото се възприема като болка или студ (Стоименов, Рачев, 1988: 86); от старогр. *dys-* – разстройство и *-aesthesia* – усет, усещане.

лат. dysaesthesia, ae f

Дизорексия – безапетитие (Стоименов, Рачев, 1988: 86); от старогр. *dys-* – разстройство и *-orexia* – апетит.

лат. *dysorexia, ae f*

Дизортография – затруднено усвояване на правилното писане; дължи се на органични увреждания на ръката, на затруднено усвояване на думите вследствие глухонемота или на невъзможност на тяхното правилно произнасяне (Стоименов, Рачев, 1988: 86); от старогр. *dys-* – разстройство, *ortho-* – прав, правилен, истински и *-graphia* – пиша.

лат. *dysorthographia, ae f*

Дизосмия – общо название на означаване разстройствата на обонянието; извратено приемане на миризми, при което най-често една миризма се заменя с друга (Стоименов, Рачев, 1988: 87); от старогр. *dys-* – разстройство и *-osmia* – обоняние.

лат. *dysosmia, ae f*

Дисбасия – разстройство в ходенето от организационно естество (Стоименов, Рачев, 1988: 88); от старогр. *dys-* – разстройство и *-basia* – ходене, крачка.

лат. *dysbasia, ae f*

Дисбулия – общо названия на всички болестни смущения на волята (Стоименов, Рачев, 1988: 88); от старогр. *dys-* – разстройство и *-bulia* – воля.

лат. *dysbulia, ae f*

Дисгенезия – общо наименование на нарушенията в развитието на органите или тъканите на организма, съотв. на личността, в хода на ембриогенезата и в постнаталния период (Стоименов, Рачев, 1988: 88); от старогр. *dys-* – разстройство и *-genesisia* – произход, развитие.

лат. *dysgenesisia, ae f*

Дисгеузия – разстройство на вкусовия усет (Стоименов, Рачев, 1988: 88); от старогр. *dys-* – разстройство и *-geusia* – вкус.

лат. *dysgeusia, ae f*

Дисграматизъм – Разстройство в граматичния строеж на изреченията (Стоименов, Рачев, 1988: 88); от старогр. *dys-* – разстройство и *-gramma* – буква.

лат. *dysgrammatismus, i m*

Дисграфия – общо название на разстройствата на писането (Стоименов, Рачев, 1988: 88); от старогр. *dys-* – разстройство и *-graphia* – писане.

лат. dysgraphia, ae f

Дисдипсия – разстройство в приемането на течности (Стоименов, Рачев, 1988: 88); от старогр. *dys-* – разстройство и *-dipsia* – жажда.

лат. dysdipsia, ae f

Дискалкулия – разстройство в способността за извършване на аритметични действия (Стоименов, Рачев, 1988: 88); от старогр. *dys-* – разстройство и *calculo* – смятам, пресмятам.

лат. dyscalculia, ae f

Дискинезия – понятие, което обхваща всички разстройства на координираните двигателни актове (Стоименов, Рачев, 1988: 88); от старогр. *dys-* – разстройство и *-kinesis* – движение.

лат. dyskinesis, is f

Дискразия – неправилно смесване или изменение на състава на течностите (соковете) в организма. Според Хипократ и други представители на античната медицина (гръцка и римска) неправилното смесване на четирите основни течности в организма (кръв, слюз, жълто-зелена и черна жлъчка) обуславяло различните заболявания (дори и психичните) и патологичните промени на темперамента (Стоименов, Рачев, 1988: 88); от старогр. *dys-* – разстройство и *-krasia* – смесване, смес.

лат. dyskrasia, ae f

Дислалия – разстройство на говора, изразяващо се в неправилно произнасяне на отделни звуци (Стоименов, Рачев, 1988: 89); от старогр. *dys-* – разстройство и *-lalia* – бърборене, реч, говорене.

лат. dyslalia, ae f

Дислогия – общо название на всички говорни смущения (Стоименов, Рачев, 1988: 89); от старогр. *-logia* – слово, реч, разум, смисъл, учение, наука.

лат. dyslogia, ae f

Дисмнезия – разстройство на паметта (Стоименов, Рачев, 1988: 89); от старогр. *dys-* – разстройство и *-mnesia* – памет, помнене.

лат. dysmnesia, ae f

Дисморфомания – трайно, неподдаващо се на корекция убеждение в уродливия строеж на собственото тяло или на отделни негови части (Стоименов, Рачев, 1988: 89); от старогр. *dys-* – разстройство, *morpho-* – образ, форма и *-mania* – страстно влечение, лудост.

лат. *dysmorphomania, ae f*

Диснистаксис – разстройство на съня, при което той не достига дълбочината, която е необходима за естествения сън (Стоименов, Рачев, 1988: 89); от старогр. *dys-* – разстройство и *-nystaxis* – сън.

лат. *dysnystaxis, is f*

Дисномия – загуба на способността за разбиране на някои съществителни имена (Стоименов, Рачев, 1988: 89); от старогр. *dys-* – разстройство и *-nomia* – име.

лат. *dysnomia, ae f*

Дисноя – общо наименование за острите психози (Стоименов, Рачев, 1988: 89); от старогр. *dys-* – разстройство и *-noia* – ум, разум, мисъл.

лат. *dysnoia, ae f*

Диссимболия – разстройство на способността за образуване на словесни или изразни символи при говорене, вследствие на което мислите не могат да бъдат изразявани разбираемо чрез говор (Стоименов, Рачев, 1988: 90); от старогр. *dys-* – разстройство и *-symbolia* – знак.

лат. *dyssymbolia, ae f*

Диссомния – всички разстройства на съня (Стоименов, Рачев, 1988: 90); от старогр. *dys-* – разстройство и лат. *somnus, i m* – сън.

лат. *dyssomnia, ae f*

Дисстазия – разстройство в координацията, при което е невъзможно стоене прав (Стоименов, Рачев, 1988: 90); от старогр. *dys-* – разстройство и *-stasia* – стоене.

лат. *dysstasia, ae f*

Дисстения – букв. разстройство в силата; непълно изразена астения (Стоименов, Рачев, 1988: 90); от старогр. *dys-* – разстройство и *-sthenia* – сила.

лат. *dyssthenia, ae f*

Дистимия – букв. разстроена чувственост; болестна потиснатост на настроението (Стоименов, Рачев, 1988: 90); от старогр. *dys-* – разстройство и *-thymia* – дух, настроение.

лат. *dysthymia, ae f*

Дистония – разстройство в нормалния тонус на мускулите (Стоименов, Рачев, 1988: 91); от старогр. *dys-* – разстройство и *-tonia* – налягане, напрежение, сила.

лат. dystonia, ae f

Дисфагия – затруднение в гълтането (Стоименов, Рачев, 1988: 91); от старогр. *dys-* – разстройство и *-phagia* – хранене, ядене.

лат. dysphagia, ae f

Дисфазия – общо название на нарушенията на речта независимо от произхода им (Стоименов, Рачев, 1988: 91); от старогр. *dys-* – разстройство и *-phasia* – реч.

лат. dysphasia, ae f

Дисфемия – термин, употребяван предимно във френската литература за означаване на затруднения в произнасянето на думи (Стоименов, Рачев, 1988: 91); от старогр. *dys-* – разстройство и *-phemia* – говор.

лат. dysphemia, ae f

Дисфилаксия – разстройство на съня, изразяващо се в преждевременно събуждане (Стоименов, Рачев, 1988: 91); от старогр. *dys-* – разстройство и *-philaxia* – защита.

лат. dysphilaxia, ae f

Дисфония – разстройство в образуването на речта (Стоименов, Рачев, 1988: 91); от старогр. *dys-* – разстройство и *-phonia* – глас.

лат. dysphonia, ae f

Дисфория – букв. досада, раздразнение, разстроено самочувствие; болестна потиснатост на настроението, в което изпъква своеобразно съчетание на тъга, гняв, злоба, яд, недоволство, раздразнителност, поради което болните в това състояние са възбудими и агресивни (Стоименов, Рачев, 1988: 92); от старогр. *dys-* – разстройство и *-phoria* – страст, порив, настроение.

лат. dysphoria, ae f

Дисхармония – несъзвучие, неравномерност, несъответствие (Стоименов, Рачев, 1988: 92); от старогр. *dys-* – разстройство и *-harmonia* – съединение, свързване, равномерност, съзвучие.

лат. dysharmonia, ae f

3. *para-*

Старогръцката представка *παρά/para-* означава „до“, „при“, „покрай“, „наред с“, а в някои контексти – „против“ или „отклонение от нормата“. Тя е неразделима пространствена предлогова форма, която в състава на думи запазва смисъла на приближение, съседство или отклонение. Етимологично произхожда от праиндоевропейския корен **prh₂-/*preh₂-*, означаващ „до, край, до страната на“, който дава основата на много пространствени предлози и представки в индоевропейските езици (вж. Beekes, 2010: 1151). В старогръцкия език *παρά* е използвана като: наречие – „отстрани, край, покрай“; предлог, напр. „до/при нещо, срещу нещо“; в състав на сложни думи – за обозначаване на съседство или отклонение от нормата. Освен пространственото значение „отстрани, край, покрай“ *παρά* в някои случаи има и метафорично значение на отклонение или несъответствие: основен смисъл: „близост, покрай“; разширен смисъл: „отклонение от нормата, противопоставяне“.

Например думата паранормален описва събития или способности, които излизат извън рамките на общоприетите природни норми, но не могат да бъдат описани като ненормални. Думата се състои от представката *παρά* в случая със значение „отклонение от нормата“ и латинската дума *normalis*, е „нормален“. Буквално означава „извън правилата“ или „отвъд обичайното“, става въпрос за някой, който се проявява, става или функционира според причини, закони, извън познатите или считани за нормални, естествени норми или е свръхестествен.

Тази семантична гъвкавост е довела до широкото използване на *para-* в медицинската и психиатричната терминология, където се използва за обозначаване на:

- съседство или придружаващо явление: параплегия – частична парализа, „до/покрай“ движението на крайниците (парализа на два едноименни крайника); параназален – разположен до носа;
- отклонение или нарушение: парафазия – патологично нарушение на речта, неправилно или изкривено произнасяне; параноя – психическо разстройство с отклонение от нормалното мислене;
- противопоставяне или аберантно действие: парасомния – разстройства на съня, които са отклонение от нормалния сън.

В психиатричната терминология *para-* служи като индикатор за аномалия, отклонение или патологично явление в сравнение с нормалното състояние. За разлика от

dys-, която подчертава затруднение или неправилно функциониране, *para-* акцентира върху отклонение, съпътстващо явление или патологична аномалия, което не винаги е просто „лошо“ или „трудно“, а често означава разместване от нормата или съседство на функцията с друга патология.

В психиатричната и медицинската терминология тя е ключова за обозначаване на отклонения, съпътстващи явления или патологични състояния, като се използва за образуване на думи, свързани с: нарушение на функция, патологично отклонение, съседни или придружаващи явления.

В съвременния български език *para-* се среща най-често в медицината, биологията, философията и психологията. Тя може да означава пространствена близост (напр. паравертебрален – разположен до гръбначния стълб), съществуване „наред с“ нещо друго (паралитература), както и отклонение от нормата (паранормален). По този начин представката запазва основните си първоначални значения, но се адаптира към нуждите на съвременната научна и обществена лексика. Термините с тази представка са общо 29 на брой и всички са със старогръцки произход.

Термините с представка *para-* са:

Парагамацизм – разстройство в говора, състоящо се в това, че на мястото на „г“ и „к“ биват произнасяни звуковете „д“ и „т“ (Стоименов, Рачев, 1988: 233); от старогр. *para-* – около, покрай, близо до, при, и гръцката буква *gramma*.

лат. paragatmacismus, i m

Парагеузия – качествено разстройство на вкуса във вид на поява на вкусови усещания при липса на съответни специфични външни дразнения; наблюдава се при поражения на кората на главния мозък или на проводящите пътища на вкусовата сетивност; за появата на парагеузията в отделни случаи е от значение и психогенният момент, напр. самовнушението на впечатлителните хора. (Стоименов, Рачев, 1988: 233); от старогр. *para-* – около, покрай, близо до, при и *-geusia* – вкус.

лат. parageusia, ae f

Парагнозия – общо значение на качествените разстройства на познанието. (Стоименов, Рачев, 1988: 233); от старогр. *para-* – около, покрай, близо до, при и *-gnosia* – знание, познание.

лат. paragnosia, ae f

Параграматизъм – нарушение на устната или писмената реч, изразяващо се в неправилно прилагане на правилата на граматиката (Стоименов, Рачев, 1988: 233); от старогр. *para-* – около, покрай, близо до, при и *-grammatismus* – умение да се пише и чете.

лат. paragrammatismus, i m

Параграфия – разстройство на писането, изразяващо се в неправилно написване на отделни думи или букви с други. (Стоименов, Рачев, 1988: 233); от старогр. *para-* – около, покрай, близо до, при и *-graphia* – пиша.

лат. paragraphia, ae f

Параепилепсия – термин употребяван в миналото като синоним на понятието хистероепилепсия (Стоименов, Рачев, 1988: 233); от старогр. *para-* – около, покрай, близо до, при, и *-epilepsia* – епилепсия, припадък.

лат. paraepilepsia, ae f

Паракузия – погрешно или необичайно възприемане на слуховите дразнения, при което звуковете, тоновете, шумовете и др. се чуват по-високи, по-силни или по-слаби, отколкото са в действителност (Стоименов, Рачев, 1988: 233); от старогр. *para-* – около, покрай, близо до, при и *-acusia* – слух.

лат. paracusia, ae f

Паралалия – разстройство на речта, при което се разменят думи или звукове. (Стоименов, Рачев, 1988: 233); от старогр. *para-* – около, покрай, близо до, при и *-lalia* – бърборене, говорене.

лат. paralalia, ae f

Параламбдацизъм – говорно разстройство, при което на мястото на буквата „л“ се изговарят други съгласни, напр. „р“, „с“, „т“, „в“ и др. (Стоименов, Рачев, 1988: 234); от старогр. *para-* – около, покрай, близо до, при и *lambda* – гръцката буква λ.

лат. paralambdacismus, i m

Паралгезия – разстройство на усета на болка, при което дразненето, което нормално предизвиква болка, се възприема като приятно усещане (Стоименов, Рачев, 1988: 234); от старогр. *para-* – около, покрай, близо до, при и *-algisia* – болка.

лат. paralgesia, ae f

Паралексия – разстройство на четенето, изразяващо се в разменяне на думи или букви, признак на сензорна афазия при увреждане на теменния дял на голямомозъчните полукълба (Стоименов, Рачев, 1988: 234); от старогр. *para-* – около, покрай, близо до, при и *-lexia* – говорене, говор, реч.

лат. *paralexia, ae f*

Парамимия – извратеност в мимическото изразяване на преживяванията; несъответност, несъзвучност между съдържанието на емоцията и нейната мимическа изразеност, външен израз на паратимията (Стоименов, Рачев, 1988: 235); от старогр. *para-* – около, покрай, близо до, при и *-mimia* – подражание.

лат. *paramimia, ae f*

Парамнезия – общо значение на качествените разстройства на паметта; включва аломнезиите, псевдомнезиите и конфабулациите (Стоименов, Рачев, 1988: 235); от старогр.: *para-* – около, покрай, близо до, при и *-mnesia* – памет, помнене, припомняне.

лат. *paramnesia, ae f*

Параноидна психоза, проявяваща се с параноидна налудност (често за преследване), със слухови халюцинации, псевдохалюцинации, илюзии и явления на психичен автоматизъм (Стоименов, Рачев, 1988: 235); от старогр. *para-* – около, покрай, близо до, при; *-noia* – ум, разум; и *-ideum* – подобен.

лат. *paranoideum, i n*

Параномия – разстройство на устната реч (говора), при което човек назовава предметите с други имена; наблюдава се при заболявания, свързани с разстройства на мисленето и интелекта (Стоименов, Рачев, 1988: 236); от старогр. *para-* – около, покрай, близо до, при и *-nomia* – име.

лат. *paranomia, ae f*

Параноя – букв. отвъд разума, противоразум, т.е. умопобърканост; сложна психоза, схващана от повечето автори като психогенна (Е. Краепелн, К. Колье; у нас – В. Милев и редица други автори доказват чрез проследяване на болните, че *paranoia vera* при голяма част от болните еволюира в шизофрения), характеризираща се със стройно изградена налудна система за преследване, отношение, унищожение, откривателство, реформаторство и ревност, както и любовно, религиозно и кверулантно съдържание при запазена емоционалност и липса на халюцинации, на формални нарушения на мисленето и

на деградация на личността. По правило започва в зряла възраст се развива у психопатни личности, най-често от сензитивния и тимопатния кръг. Възможно е заболяването да не се отрази на трудовата дейност на болния и той да запази съответно поведение в определено социално обкръжение; в същото време болният проявява едностранно параноидно насочена хипербулия за утвърждаване на своите налудни идеи (Стоименов, Рачев, 1988: 236); от старогр. *para-* – около, покрай, близо до, при и *-noia* – ум, разум.

лат. paranoia, ae f

Парапраксия – извращение на действието, при което съставлящите го движения сами по себе си са правилни, но техният резултат не съответства на поставената цел, напр. болният, вместо да поднесе чашата до устата си, я поднася до бузата си, при сложни действия се нарушава последователността на движенията. При по-груби форми на парапраксия се разстройва формата на самите движения: болният не знае как да изпълни движението, влизащо в състава на целенасоченото действие, макар да липсват явления на парализа или пареза (Стоименов, Рачев, 1988: 36); от старогр. *para-* – около, покрай, близо до, при и *-praxia* – действие.

лат. parapraxia, ae f

Паратимия – букв. противочувственост, извратеност на емоциите; дълбоко нарушение на емоциите, характеризиращо се с несъответствие между качеството (съдържанието) на повода и качеството (съдържанието) на реакцията, напр. при събития, които дълбоко биха затрогнали същия болен преди настъпването на неговото заболяване, той остава напълно безразличен или пък реагира с противоположни афекти: смях вместо плач, веселост вместо тъга, страх вместо гняв. Обикновено паратимията се съчетава с парамимия и се наблюдава се при шизофрения, за която е патогномонична (Стоименов, Рачев, 1988: 238); от старогр. *para-* – около, покрай, близо до, при и *-thymia* – дух, настроение.

лат. parathymia, ae f

Паратония – неспособност волево да се отпускат мускулите, напр. при идиотия (Стоименов, Рачев, 1988: 238); от старогр. *para-* – около, покрай, близо до, при, и *-tonia* – налягане, напрежение, сила.

лат. paratonia, ae f

Парафазия – форма на моторна афазия, при която при говорене става изпускане, повтаряне или заменяне на звукове (парафазия литерална) или на дума (парафазия вербална); при по-тежка форма на парафазия изговаряните думи са неразбрани и в такъв случай се говори за жаргонофазия (Стоименов, Рачев, 1988: 38); от старогр. *para-* – около, покрай, близо до, при, и *-phasia* – реч, говор.

лат. paraphasia, ae f

Парафилия – остарял термин за означаване на половите извращения изобщо (Стоименов, Рачев, 1988: 238); от старогр. *para-* – около, покрай, близо до, при и *-philia* – обич, приятелство.

лат. paraphilia, ae f

Парафония – промяна във височината на гласа, напр. през време на пубертета; болестна промяна на гласа, напр. у глухонеми, при хистерия и др. (Стоименов, Рачев, 1988: 238); от старогр. *para-* – около, покрай, близо до, при и *-phonia* – звук, глас, говор.

лат. paraphonia, ae f

Парафразия – разстройство на речта, заключаващо се в загуба на нейния смисъл и граматичен строеж и в използване на създадени от болния нови думи, наречени неологизми (Стоименов, Рачев, 1988: 239); от старогр. *para-* – около, покрай, близо до, при и *-phrasia* – реч, начин на изразяване.

лат. paraphrasia, ae f

Парафрения – психоза, условно отделена от Е. Краепелін от параноидната форма на шизофренията. Според него тя заема средно място между нея и параноята. И досега някои автори спорят дали парафренията е самостоятелна нозологична единица или е атипична форма на шизофренията, съотв. стадий в нейното развитие. Според нас най-правилно е тя да се разглежда като стадий, а не като форма на шизофренията. Парафренията настъпва сравнително късно (обикновено през четвъртото десетилетие) и се характеризира с парафрениен синдром. Ремисиите са крайно редки и кратковременни; често се установява смесена наследствена обремененост (с шизофрения и миниакално-депресивна психоза) (Стоименов, Рачев, 1988: 239); от старогр. *para-* – около, покрай, близо до, при и *-phrenia* – диафрагма, седалище на душата, дух, ум, разум.

лат. paraphrenia, ae f

Парейдолии – зрителни илюзии с фантастично съдържание, възникващи обикновено при продължително вглеждане в облаците (Стоименов, Рачев, 1988: 40); от старогр. *para-* – около, покрай, близо до, при и *-eidolia* – изображение.

лат. *pareidoliae, arum f*

Парергазия – разстройство на волевата дейност, характеризиращо се с липса или изопачаване на волевите импулси, необходими за извършване на някакво действие (Стоименов, Рачев, 1988: 240); от старогр. *para-* – около, покрай, близо до, при и *-ergasia* – действие, работа, дейност.

лат. *parergasia, ae f*

Парестезия – неубословени от външни дразнения субективни, неприятни усещания, възникващи спонтанно, които могат да бъдат най-разнообразни: мравучкане парене, сърбеж, гъделичкане, изтръпване, усещане на студ (Стоименов, Рачев, 1988: 240); от старогр. *para-* – около, покрай, близо до, при и *-aesthesia* – усет, усещане.

лат. *paraesthesia, ae f*

Парорексия – извратен апетит; желание за ядене на силно пикантни храни, както и такива, които са несмилаеми или противни на вкус (Стоименов, Рачев, 1988: 41); от старогр. *para-* – около, покрай, близо до, при и *-orexia* – апетит.

лат. *parorexia, ae f*

Паросмия – 1. Извратено възприемане на миризмите. 2. Мирисни халюцинации (Стоименов, Рачев, 1988: 241); от старогр. *para-* – около, покрай, близо до, при и *-osmia* – обоняние, мирис.

лат. *parosmia, ae f*

4. *hyper-*

Старогръцката представка *hyper-* произлиза от древногръцката дума *ὑπέρ* – предлог и представка с широко значение, която играе важна роля в развитието на научната, философската и медицинската терминология в Европа. В класическия гръцки език *ὑπέρ* се употребява както като наречие, така и като предлог със значения „над“, „отгоре“, „отвъд“, „извън границите на“, „в повече от“ и „в защита на“. Етимологично думата води началото си от праиндоевропейския корен **uper(i)-*, означаващ „над“, „отгоре“, „по-високо“, от който произлизат също латинското *super*, старогерманското *ubar* и редица сродни форми в други

индоевропейски езици (вж. Beekes, 2010: 1533). Още в древногръцкия език представката започва да се използва за обозначаване на превишаване на определена граница, норма или пространствено положение, което впоследствие се превръща в нейна основна семантична характеристика.

Чрез латинския език и по-късната международна научна терминология представката *hyper-* навлиза в много съвременни езици, включително и в българския. В медицината тя обикновено означава „над нормата“, „повишен“, „прекомерен“ или „свръх“, като обозначава състояния, при които определен физиологичен показател или функция надвишава обичайните стойности. Типични примери са хипертония (повишено артериално налягане), хипергликемия (повишено ниво на глюкоза в кръвта), хипертермия (повишена телесна температура) и хипертрофия (прекомерно увеличаване на размерите на орган или тъкан). В българския език значението на представката често съответства на представките свръх- и над-.

Извън медицината представката се използва и в други научни области, както и в ежеднезната реч, където обозначава висока степен на интензивност, преувеличение или излизане извън обичайните граници. Такива примери са думите хиперактивен, хипербола, хипермаркет и хипертекст.

Особено продуктивна е употребата на представката *hyper-* в психиатрията и клиничната психология. В тази област тя се използва за обозначаване на състояния на повишена психична, емоционална или поведенческа активност. Един от най-разпространените термини е хиперактивност, която се характеризира с прекомерна двигателна активност, импулсивност и затруднения в поддържането на вниманието. Друг често използван термин е хипервигилност – състояние на повишена бдителност и непрекъснато очакване на потенциална заплаха. Хипервигилност се наблюдава при посттравматично стресово разстройство, тревожни разстройства и някои психотични състояния. Представката участва и в термини като хипермнезия, обозначаваща необичайно засилена способност за възпроизвеждане на спомени, както и хипертимия – патологично повишено настроение, което може да се наблюдава при маниакални епизоди и биполарно афективно разстройство.

В психиатричната терминология представката *hyper-* изпълнява важна класификационна функция, тъй като обозначава състояния, при които определена психична

функция е повишена или прекомерно изразена в сравнение с нормалното функциониране. По този начин тя се противопоставя на представката *hypo-* („под“, „намален“), която обозначава дефицит или понижена активност на съответната функция. Следователно употребата на *hyper-* в психиатрията не само описва клинични симптоми, но и отразява основния етимологичен смисъл на представката – превишаване на обичайните граници и норми.

Термините с тази представка са общо 21 на брой, като от тях само шест са с латински произход, останалите петнадесет са с гръцка етимология.

Термините с представка *hyper-* са следните:

Хиперакузия – ненормална острота на слуха, необикновено силно, рязко възприемане на умерени звукове, особено на ниските тонове, предизвикващо неприятно усещане (Стоименов, Рачев, 1988: 348); от старогр. *hyper-* – над, свръх и *-acusia* – слух.

лат. hyperacusia, ae f

Хипералгезия – повишена болкова сетивност (Стоименов, Рачев, 1988: 348); от старогр. *hyper-* – над, свръх и *-algesia* – болка.

лат. hyperalgesia, ae f

Хипергеузия – разстройство на вкуса, изразяващо се в усиляване на вкусовите усещания (Стоименов, Рачев, 1988: 349); от старогр. *hyper-* – над, свръх и *-geusia* – вкус.

лат. hypergeusia, ae f

Хиперестезия – повишено възприемане на различни видове дразнения, съответно дразнители, въздействащи върху сетивните органи; напр. обикновената светлина ослепява, цветовете на обкръжаващите предмети стават необикновено ярки, шумът от затварящата врата е непоносим, миризмите се възприемат остро, дразнят (Стоименов, Рачев, 1988: 349); от старогр. *hyper-* – над, свръх и *-aesthesia* – усет, усещане.

лат. hyperaesthesia, ae f

Хиперкинетичен синдром – психопатологично разстройство, изразяващо се в двигателна възбуда с преобладаване на неволеви и експресивни движения (Стоименов, Рачев, 1988: 349); от старогр. *syndromum* – синдром, *hyper-* – над, свръх и *-kinesia* – движение.

лат. syndromum hyperkineticum

Хиперкомпенсация – прекомерна, подчертана защитна компенсация на съществуваща или мнима физическа или психична непълноценност (Стоименов, Рачев, 1988: 349); от старогр. *hyper-* – над, свръх и *compenso* – притеглям, уравновесявам.

лат. *hypercompensatio, onis f*

Хиперметаморфоза – разстройство на вниманието във вид на неволево краткотрайно привличане на същото към предмети и явления, обикновено незабележими в естествено състояние – настъпва пасивна регистрация на всичко, което попада в полето на зрението: петна по стените, случайни движения, изменение на осветлението и пр. (Стоименов, Рачев, 1988: 349); от старогр. *hyper-* – над, свръх и *-metamorphosis* – превръщане.

лат. *hypermetamorphosis, is f*

Хиперорексия – болестно засилен хранителен нагон; патологично рязко усилено чувство на глад, нерядко съпроводено с обща слабост и болки в стомаха (Стоименов, Рачев, 1988: 350); от старогр. *hyper-* – над, свръх и *-orexia* – апетит.

лат. *hyperorexia, ae f*

Хипермимия – усиляване на мимическите движения (Стоименов, Рачев, 1988: 49); от старогр. *hyper-* – над, свръх и *-mimia* – подражание.

лат. *hypermimia, ae f*

Хиперорхидизъм – усилено либидо у психично здрави мъже (Стоименов, Рачев, 1988: 350); от старогр. *hyper-* – над, свръх и *-orchidia* – тестикул.

лат. *hyperorhidismus, i m*

Хиперосмия – болестно изостряне на обонянието (Стоименов, Рачев, 1988: 350); от старогр. *hyper-* – над, свръх и *-osmia* – мирис.

лат. *hyperoosmia, ae f*

Хиперпатия – своеобразно разстройство на сетивността, характеризиращо се с повишен праг на възприятията (Стоименов, Рачев, 1988: 350); от старогр. *hyper-* – над, свръх и *-pathia* – болест, чувство.

лат. *hyperpathia, ae f*

Хиперпрозексия – болестно повишение на вниманието (Стоименов, Рачев, 1988: 350); от старогр. *hyper-* – над, свръх и *-prosexia* – внимание.

лат. *hyperprosexia, ae f*

Хиперсексуалност – повишено полово влечение (Стоименов, Рачев, 1988: 350); от старогр. *hyper-* – над, свръх и лат. *sexus, us m* – пол.

лат. *hypersexualitas, tatis f*

Хиперсомнен синдром – съчетание на пристъпи от хиперсомния с нарушения на нощния сън (Стоименов, Рачев, 1988: 350); от старогр. *syndromum* – синдром, *hyper-* – над, свръх и лат. *somnus, i m* – сън.

лат. *syndromum hypersomnicum*

Хиперсомния – патологична сънливост, пристъпно настъпващо заспиване през деня (Стоименов, Рачев, 1988: 350); от старогр. *hyper-* – над, свръх и лат. *somnus, i m* – сън;

лат. *hypersomnia, ae f*

Хиперсоциалност – цялостно отдаване на обществени идеали (Стоименов, Рачев, 1988: 350); от старогр. *hyper-* – над, свръх, и лат. *socius, ii m* – другар.

лат. *hypersocialitas, tatis f*

Хиперстения – форма на неврастения, при която особено ясно е изразена повишена възбудимост (Стоименов, Рачев, 1988: 350); от старогр. *hyper-* – над, свръх и *-sthenia* – сила.

лат. *hypersthenia, ae f*

Хиперсублимация – трайно потиснати сексуални прояви и интереси поради мотиви и активност от спортен, творчески, производствен или друг характер (Стоименов, Рачев, 1988: 350); от старогр. *hyper-* – над, свръх и лат. *sublimis, e* – висок, издигнат високо, възвишен.

лат. *hypersublimatio, onis f*

Хипертимия – букв. свръхчувство; болестно повишение на настроението, изразяваща се в рязко засилено весело настроение (Стоименов, Рачев, 1988: 51); от старогр. ение: *hyper-* – над, свръх и *-thymia* – чувство.

лат. *hyperthymia, ae f*

Хиперхедония – болестно повишен стремеж към наслаждения и развлечения (Стоименов, Рачев, 1988: 351); от старогр. *hyper-* – над, свръх и *-hedonia* – удоволствие, наслаждаване.

лат. *hyperhedonia, ae f*

5. *hypo-*

Представката: *ύπο-* означава под, по-малко. На български език съответства на под-, недо-“ (Чомаковска, 2025: 411). Тя е сред най-широко използваните елементи в медицинската и психиатричната терминология и произлиза от древногръцкия предлог и наречие *ύπό*, който първоначално означава „под“, „отдолу“, „под нещо“, „под властта на“, „по причина на“. Етимологично гръцката форма се свързва с праиндоевропейския корен **upo*, носещ значението „под“, „долу“, „под нивото на“. От същия корен произлизат и сродни форми в други индоевропейски езици, като санскритското *upa*, авестийското *upa*, староирландското *fó* и латинското *sub* (вж. Beekes, 2010: 1535).

В процеса на развитие на научната терминология пространственото значение на гръцкото *ύπό* постепенно претърпява семантично разширяване и започва да обозначава не само физическо положение „под нещо“, но и състояние на по-ниска степен, намалена интензивност или подчиненост спрямо определена норма. Именно това вторично значение става основа на медицинската употреба на представката *hypo-*. В съвременната медицина тя обозначава състояние, при което дадена функция, процес или параметър се намира под физиологичното или статистически очакваното ниво. Така възникват термини като *hypotensio* (понижено артериално налягане), *hypothermia* (понижена телесна температура) и *hypoglycemia* (понижена концентрация на глюкоза в кръвта).

В психиатрията представката *hypo-* запазва същата основна семантична функция, но се прилага към психични процеси и функции. Тя обозначава количествено намаляване на определена психична активност, без тази активност да е напълно изгубена. Това е съществено разграничение, тъй като психопатологичната терминология разграничава намаление на функцията от нейното отсъствие. Докато представката *a-/an-* означава липса или почти пълно отпадане на дадена способност, *hypo-* обозначава съществуването на функцията в отслабена или редуцирана форма.

Особено показателен е терминът хипомания. Етимологично той се състои от *hypo-* и гръцкото *μανία* – „безумие“, „маниакално възбуждение“. Буквалното му значение е „мания в по-ниска степен“. В съвременната психиатрия хипоманията се характеризира с повишено настроение, повишена енергия, намалена нужда от сън и ускорени мисловни процеси, но без тежката социална дезадаптация, психотични симптоми и дълбоко нарушено

функциониране, които са характерни за пълния маниен епизод. Следователно представката *hypo-* тук обозначава състояние, разположено под прага на клинично изразената мания.

Подобен модел се наблюдава и при други психопатологични понятия. Хипобулия означава намалена волева активност и се проявява чрез липса на инициатива, затруднено вземане на решения и редуцирана мотивация. Терминът произлиза от гръцкото *βουλή* – „воля“, „решение“ и означава количествено отслабване на волевите процеси. Аналогично хипомнезия означава отслабване на паметта, а хипопросексия – намалена способност за концентрация и поддържане на вниманието.

От гледна точка на психопатологичната класификация представката *hypo-* принадлежи към групата на терминоелементите, описващи количествени изменения на психичните функции. Тя функционира в система от противопоставяния с други гръцки представки. Така *hyper-* обозначава повишаване или свръхизразеност на дадена функция, *dys-* – качествено нарушение или изкривяване, а *a-/an-* – липса или почти пълно отпадане. Например в областта на волевите разстройства могат да бъдат разграничени *hypobulia* (намалена воля), *dysbulia* (нарушена воля) и *abulia* (липса на воля). Тази терминологична система отразява стремежа на психиатрията да описва психичните явления не като абсолютни категории, а като изменения по континуум на интензивност и функционалност.

Следователно употребата на *hypo-* в психиатричната номенклатура представлява пряко продължение на първоначалната семантика на древногръцкото *ὑπό*. Макар пространственото значение „под“ да е изгубило своята буквалност, то е запазено метафорично в идеята за състояние, което се намира „под нормалното ниво“ на психична функция. Именно тази концептуална приемственост обяснява устойчивостта и продуктивността на представката *hypo-* в съвременния психиатричен език. Термините с тази представка са общо 20 на брой и от тях само два са с латински произход, а останалите деветнадесет са с гръцки произход.

Термините с представка *hypo-* са следните:

Хипакузия – отслабване на слуха, обусловено от намаляване на възбудимостта на слуховия апарат (Стоименов, Рачев, 1988: 348); от старогр. *hypo-* – под, отдолу, по-долу и *-acusia* – слух.

лат. hypacusia, ae f

Хипалгезия – намаление на усета за болка, понижение на болковата сетивност (Стоименов, Рачев, 1988: 348); от старогр. *hypo-* – под, отдолу, по-долу и *-algisia* – болка.

лат. *hypalgesia, ae f*

Хипестезия – понижаване на повърхностната сетивност (Стоименов, Рачев, 1988: 351); от старогр. *hypo-* – под, отдолу, по-долу и *-aesthesia* – усет, усещане.

лат. *hypoesthesia, ae f*

Хипобулика – сферата на елементарните волеви функции (влечения и инстинкти) (Стоименов, Рачев, 1988: 352); от старогр. *hypo-* – под, отдолу, по-долу и *-bulica* – воля.

лат. *hypobulica, ae f*

Хипобулия – букв. слабоволие, болестна слабост на волята, болестно намаление на волята (Стоименов, Рачев, 1988: 352); от старогр. *hypo-* – под, отдолу, по-долу и *-bulia* – воля.

лат. *hypobulia, ae f*

Хипогеузия – понижена вкусова сетивност (Стоименов, Рачев, 1988: 352); от старогр. *hypo-* – под, отдолу, по-долу и *-geusia* – вкус.

лат. *hypoageusia, ae f*

Хиподепресия – слабо изразена депресия (Стоименов, Рачев, 1988: 352); от старогр. *hypo-* – под, отдолу, по-долу и лат. *deprimo, pressi, pressus* – натискам, снишавам, угнетявам, потискам, притискам.

лат. *hypodepressio, onis f*

Хипокинеза – ограничение на обема и скоростта на движенията (Стоименов, Рачев, 1988: 352); от старогр. *hypo-* – под, отдолу, по-долу и *-kinesis* – движение.

лат. *hypokinesis, is f*

Хипоманиакално състояние – състояние, характеризиращо се с леко изразени признаци на маниакален синдром във вид на оптимистично-радостно настроение (Стоименов, Рачев, 1988: 352); от старогр. *hypo-* – под, отдолу, по-долу; лат. *-mania* – лудост и *status, us m* – състояние.

лат. *status hypomaniacalis*

Хипомания – синоним на хипоманиакално състояние (Стоименов, Рачев, 1988: 352); от старогр.

лат. *hypomania, ae f*

Хипомимия – бедност на мимиката (Стоименов, Рачев, 1988: 352); от старогр. *hypo-* – под, отдолу, по-долу и *-mimia* – подражание.

лат. *hypomimia, ae f*

Хипомнезия – намаление, отслабване на паметта или на отделните нейни компоненти – запомняне, задържане, възпроизвеждане (Стоименов, Рачев, 1988: 352); от старогр. *hypo-* – под, отдолу, по-долу и *-mnēsia* – памет.

лат. *hypomnesia, ae f*

Хипопатия – някои автори употребяват този термин за означаване снижението на емоционалните прояви (Стоименов, Рачев, 1988: 353); от старогр. *hypo-* – под, отдолу, по-долу и *-pathia* – болест.

лат. *hypopathia, ae f*

Хипопросексия – болестна отслабеност на активното внимание (Стоименов, Рачев, 1988: 353); от старогр. *hypo-* – под, отдолу, по-долу и *-prosexia* – внимание.

лат. *hypoprosexia, ae f*

Хипосексуалност – намалена полова способност (Стоименов, Рачев, 1988: 353); от старогр. *hypo-* – под, отдолу, по-долу и лат. *sexus, us m* – пол.

лат. *hyposexualitas, atis f*

Хипосмия – намаление на обонянието, понижена сетивност на обонятелната способност (Стоименов, Рачев, 1988: 353); от старогр. *hypo-* – под, отдолу, по-долу и *-osmia* – мирис.

лат. *hyposmia, ae f*

Хипостения – форма на неврастенията, при която особено рязко е изразена повишена изтощаемост (Стоименов, Рачев, 1988: 353); от старогр. *hypo-* – под, отдолу, по-долу и *-sthenia* – сила.

лат. *hyposthenia, ae f*

Хипотимия – букв. намалена емоционалност: една от трите разновидности на настроението у здрави хора, при която то е леко понижено (Стоименов, Рачев, 1988: 353); от старогр. *hypo-* – под, отдолу, по-долу и *-thymia* – чувство.

лат. *hypothymia, ae f*

Хипотония на съзнанието – нарастващо понижаване на напрежението на съзнателната психична дейност (Стоименов, Рачев, 1988: 353); от старогр. *hypo-* – под, отдолу, по-долу и *-tonia* – налягане, напрежение, сила.

лат. *hypotonia, ae f*

Хипофрения – общо название, употребявано в миналото за означаване различните форми на шизофрения (Стоименов, Рачев, 1988: 353); от старогр. *hypo-* – под, отдолу, по-долу и *-phrenia* – диафрагма, седалище на душата, дух, ум, разум.

лат. *hypophrenia, ae f*

6. *anti-*

Представката *anti-* произлиза от древногръцкия предлог *ἀντί*, чието основно значение е „срещу“, „отсреща“, „напротив“, „вместо“, „в замяна на“. В класическия гръцки език тя обозначава както пространствено разположение – „лице в лице“, „срещу някого“, така и отношения на противопоставяне, съперничество, заместване или компенсация. Етимологично *ἀντί* произлиза от праиндоевропейския корен **h₂ent-*, означаващ „предна страна“, „лице“, „чело“, „пред“. От същия корен произлизат санскритското *anti* – „срещу, пред“, латинското *ante* – „преди, пред“ и хетското *hanti* – „срещу, отсреща“ (вж. Beekes, 2010: 109). Тази широка индоевропейска родственоост свидетелства за много древен семантичен модел, основан върху идеята за непосредствено стоене „лице срещу лице“.

В историческото развитие на гръцкия език първоначалното пространствено значение постепенно се разширява и започва да обозначава не само „отсреща/насреща“, но и отношения на противопоставяне, противодействие и заместване. Именно тези значения се запазват и развиват в научната и медицинската терминология. За разлика от представки като *hypo-* и *hyper-*, които обозначават степен или интензивност на определена функция, *anti-* обозначава отношение към дадено явление – насоченост срещу него, противодействие или стремеж към неговото ограничаване.

В медицинската терминология представката *anti-* е особено продуктивна и се използва за означаване на средства, механизми или процеси, насочени срещу определено заболяване или патологично състояние. Така възникват термини като *remedia antibiotica* букв. лекарства „срещу живота“ на микроорганизмите и *remedia anticoagulantia* – „срещу

съсирване“. Във всички тези случаи представката не обозначава противоположно състояние, а активна насоченост към потискане или неутрализиране на даден процес.

В психиатрията *anti-* функционира по същия начин. Тя обозначава терапевтична или фармакологична насоченост срещу определен психопатологичен синдром, симптом или разстройство. Най-характерен пример е терминът *remedia antipsychotica*, образуван от *anti-* и *psychosis*. Буквалното му значение е „лекарства, действащи срещу психоза“. Семантичното съдържание на термина не предполага противоположност на психозата, а медикаментозно противодействие на психотичните симптоми – халюцинации, налудности и нарушения на мисловния процес. Представката обозначава целта на действието, а не неговия резултат като самостоятелно психично състояние.

По аналогичен начин е образуван терминът *remedia antidepressantia*. Тук *anti-* означава действие срещу депресивната симптоматика. Важно е да се подчертае, че антидепресантът не предизвиква непременно състояние, противоположно на депресията, например еуфория. Неговата функция е да намали или отстрани патологичните механизми, които поддържат депресивния синдром. Следователно представката запазва първоначалното значение на противопоставяне, а не на създаване на противоположност.

Същият принцип стои зад термините антиманиен агент и антитревожен медикамент. В тези случаи *anti-* обозначава терапевтично противодействие на манията или тревожността. В психофармакологията представката постепенно се превръща в маркер за насочено въздействие върху определена група симптоми независимо от конкретния механизъм на действие на съответния медикамент.

От психопатологична гледна точка *anti-* заема особено място сред гръцките представки, използвани в психиатричната терминология. Докато, както отбелязахме по-горе, *hypo-* обозначава намаляване на психична функция, *hyper-* – нейното повишаване, а *dys-* – качествено нарушение или изкривяване, *anti-* не описва състоянието на самата функция. Вместо това тя обозначава отношение на противопоставяне към вече съществуващ патологичен процес. Следователно представката не описва симптома, а посочва терапевтична стратегия.

Тази особеност е пряко свързана с първоначалното значение на древногръцкото *ἀντί*. Ако при *hypo-* е запазена метафората за разположение „под нормалното ниво“, то при *anti-* е съхранена идеята за стоене „срещу“ нещо. В психиатричната терминология това древно

пространствено отношение е трансформирано в концепция за клинично и фармакологично противодействие. По този начин съвременните термини антипсихотици, антидепресанти и антиманийни медикаменти представляват не само технически названия, но и продължение на една семантична традиция.

Термините с представка *anti-* са:

Антиафродизиази – лекарствени средства, успокояващи половата възбудимост, намаляващи или потискащи половото влечение (Стоименов, Рачев, 1988: 29); от старогр. *anti-* – срещу, против и *aphrodisiacus, a, um* – любовен.

лат. remedia antiaphrodisiaca

Антидепресанти – лекарствени средства, използвани при лечение на депресивни състояния (Стоименов, Рачев, 1988: 29); от старогр. – срещу, против, и лат. *deprimo, pressi, pressus* – натискам, снишавам, угнетявам, потискам, притискам.

лат. remedia antidepressiva

Антиепилептици – противоепилептични лекарства; лекарствени средства, предписвани при епилепсия (Стоименов, Рачев, 1988: 29); от старогр. *anti-* – срещу и *epilepticus, a, um* – епилептичен.

лат. remedia antiepileptica

Антиконвулсивни средства – противогърчови препарати (Стоименов, Рачев, 1988: 29); *anti-* – срещу, и лат. *convello, velli, vulsus* – изтръгвам, откъсвам, разклащам.

лат. remedia anticonvulsiva

Антинозологизъм – направление в медицината, отричащо обективното съществуване на обособени болестни единици. Негови привърженици има и сред психиатрите (Стоименов, Рачев, 1988: 29); от старогр. *anti-* – срещу, *-nosos* – болест и *-logia* – наука, учение, слово, реч.

лат. antinosologismus, i m

Останалите представки се срещат по-рядко (под 10 термина) и са: *ec-*, *ecto-*, *en-*, *cata-*, *meta-* и *syn-*. С тях има общо 16 термина.

7. *ес-*

Гръцката представка *ес-* има значение „движение отвътре навън“ и съответства на българската представка *из-*. Латинският ѝ еквивалент е *ex-*. Чрез научната терминология представката навлиза в много европейски езици, включително български. В медицинската терминология тя често се среща в сложни думи с гръцки произход.

Старогръцката представка *ἐκ-* – пред корен започващ със съгласна буква и вариант *ἐξ-* пред корен започващ с гласна буква, е основна представка в гръцкия език и означава: „из“, „отвън“, „навън“. Тя произлиза от праиндоевропейския корен **h₁ei-s* или **h₁ek-s*, който носи същото основно значение – движение от вътрешността към външността. Сродни форми се откриват в редица индоевропейски езици, като латинското *ex-*, староирландското *ess-* и литовското *iš*, което потвърждава древния произход и стабилната семантика на тази морфема (вж. Beekes, 2010: 433).

В старогръцкия език представката *ἐκ-* функционира продуктивно в словообразуването, като придава на глаголните основи значение на „извеждане навън“, „отделяне“, „премахване“ или „завършеност на действието“. Тя често усилва семантиката на глагола, обозначавайки пълно или окончателно извършване на действието, особено когато става въпрос за физическо отделяне или отстраняване на част от цялото.

В психиатрията съществуват следните четири термина:

Екмнезия – букв. припомняне: 1. Болестно оживяване на минали преживявания; възпроизвеждане на ситуацията, която е предизвикала психогенна психоза. 2. Болестно разстройство на паметта, при което има толкова силно изживяване на спомените от далечното минало, че болният се пренася в него, заживява със спомените като нещо реално, съществуващо в момента (Стоименов, Рачев, 1988: 97); от старогр. *ес-* – извън, из, и *-mnēsia* – памет, помнене, припомняне.

лат. ecmnesia, aef

Екноя – букв. Безразсъдност, господство на един афект върху душевния живот на личността (Стоименов, Рачев, 1988: 97); от старогр. *ес-* – извън, из и *-noia* – ум, разум.

лат. esnoia, aef

Екстаз – букв. стоене извън себе си; въодушевеност, висша степен на възторг, възторженост; повишение на настроението, при което чувството на радост се разраства в

преживяване на щастие; психомоторната и говорната сфера са или потиснати (екстазен ступор), или възбудени (екстазна хиперкинеза); контактът с външния свят е нарушен, съзнанието е стеснено или помрачено. Състоянието на екстаз може да се наблюдава под влияние на силни емоционални преживявания (творчески екстаз) и при силно доминиращи религиозни, политически и други идеи (Стоименов, Рачев, 1988: 98); от старогр. *ec-* – извън, из и *-stasis* – застой, спиране, стоене.

лат. ecstasis, is f

Екфория – процес на възприемане на спомени чрез оживяване на паметовите среди, напр. устно напомняне (Стоименов, Рачев, 1988: 99); от старогр. *ecto-* – отвън, извън, из, и *-phoria* – носене.

лат. ecphoria, ae f

8. *ecto-*

Представката *ecto-* е със значение отвън, извън, от старогръцкото *ἐκτός* – „извън“, „отвън“, „външен“. Тя е свързана с гръцкия предлог *ἐκ/ἐξ* – „от“, „из“. В психиатрията и клиничната психология *ecto-* се използва главно в терминология, описваща ориентация или насоченост навън. Среща се само един термин:

Ектогенеза – учение, обясняващо възникването на болестите и симптомите чрез въздействието на външни фактори върху организма (Стоименов, Рачев, 1988: 99); от старогр. *ecto-* – отвън, извън, из и *-genesis* – произход.

лат. ectogenesis, is f

9. *en-*

Представката *en-* означава, вътре, навътре. Тя произлиза от старогръцкия предлог *ἐν* – „в“, „вътре“, „в рамките на“; свързана е с индоевропейския корен **en/in* със значение „вътре, вътрешност“. В латинизираната научна терминология тя се среща като: *en-*, *em-*. Тази старогръцка представка претърпява системна асимилация (уподобяване) на крайната съгласна -v към началния звук на следващата основа. Пред лабиалните съгласни β, π, φ, μ тя приема формата *ἐμ-/em-* (*embryo*); пред веларните γ, κ, χ, ξ – *ἐγ-/eg-* (*encephalon*), пред λ – *ἐλ-/el-* (*ellogos*); а пред ρ – *ἐρ-/er* (*errhythmos*). Пред останалите съгласни и пред гласни представката запазва формата си *ἐν-*. Основното ѝ значение е: „вътрешен“, „намиращ се

вътре“, „насочен навътре“, „въвеждане в състояние“. В психиатрията представката *en-* обозначава вътрешен произход, вътрешна насоченост или процес, възникващ в психиката или организма.

С *en-* се среща само един пример:

Енграма – общо название на структурните и функционалните изменения, възникващи в ЦНС при въздействието на някакъв дразнител в организма и запазващи се дълго време напомняне (Стоименов, Рачев, 1988: 103); от старогр. *en-* – във, вътре и *-gramma* – запис, чертеж, схема, скица.

лат. engramma, atis n

10. *cata-*

Представката *cata-* е латинизирана форма на старогръцкото *κατά*. Произлиза от праиндоевропейски корен със значение „надолу“ или „отгоре надолу“. В научната терминология се среща като: *kata-* (по-близко до гръцката форма) и *cata-* (латинизирана форма). Има известна непоследователност на изписване на гръцките думи на латински език. Старогръцката представка *κατα-* се изписва в два графични варианта, които представляват пряка транслитерация на гръцката форма. Причината за това е, че в класическата латинска азбука липсва буквата *K* като редовен графичен знак. Макар че буквата *K* съществува в най-ранните латински надписи, в класическия латински език тя се употребява изключително рядко и почти изцяло е изместена от буквата *C*, която означава беззвучната веларна съгласна /k/. Поради това при латинизацията на гръцките думи гръцката буква *κ* обикновено се предава с *C/k/*, което обуславя появата на формата *cata-* наред с транслитерираната *kata-*. Представката има няколко основни семантични линии: посока надолу; разпад, разрушаване; интензивност/пълнота на действие. Например: катаболизъм – разграждане на сложни вещества, катаракта – „падаща вода“, водопад (помътняване на лещата), катастрофа – „преобръщане надолу“. С *cata-*, която означава надолу, зад, след, разграждане, можем да видим само два термина от старогръцки произход:

Каталепсия – букв. хващане, вцепененост, скованост, двигателно разстройство, при което болните продължително време запазват неудобното и неестественото положение на тялото си (Стоименов, Рачев, 1988: 151); от старогр. *cata-* – надолу и *-lepsia* – пристъп.

лат. catalepsia, ae f

Катафазия – разстройство на речта, изразяващо се в многократно повтаряне в стереотипна форма на отговора на веднъж зададен въпрос (Стоименов, Рачев, 1988: 153); от старогр. *cata-* надолу и *-phasia* – реч, говор.

лат. cataphasia, ae f

11. *meta-*

Представката *meta-* произлиза от старогръцкия предлог *μετά*. В класическия старогръцки език тя има няколко основни значения в зависимост от падежа, с който се използва: „с, заедно с“, „след“, „отвъд“, „промяна, преобразуване“. Първоначалното значение е било „сред, между“, а по-късно се развива към „след“ и „превръщане в нещо друго“. В научната терминология *meta-* най-често означава: промяна на състояние, преход, ниво „над“ или „отвъд“ нещо, рефлексивност (насоченост към самото себе си).

С *meta-* се откриват следните четири термина:

Метаморфопсия – нарушение на зрителните възприятия, характеризира се с изкривяване на предметите и пространството, което изглежда с изменена, неестествена форма (Стоименов, Рачев, 1988: 91); от старогр. *meta-* – зад, след, промяна, *morpho-* – образ, форма и *-opsia* – зрение.

лат. metamorphopsia, ae f

Метасифилис – с този термин се означават късните прояви на сифилис – главно на ЦНС. (Стоименов, Рачев, 1988: 92); от старогр. *meta-* – зад, след, промяна и *syphilis, itidis f* – сифилис.

лат. metasyphilis, itidis f

Метатравматичен – който се дължи на травма, възникнал след травма (Стоименов, Рачев, 1988: 192); от старогр. *meta-* – зад, след, промяна и *trauma* – травма, нараняване.

лат. metatraumaticus, a, um

Метемпсихоза – преселяване на душата от едно тяло в друго (Стоименов, Рачев, 1988: 192); от старогр. *meta-* – зад, след, промяна; *en-* – в и *psycho-* – душа.

лат. metempsychosis, is f

12. *syn-*

Представката *syn-* произлиза от старогръцкия предлог *σύν* – „с“, „заедно със“, „в съюз с“. Тя обозначава: съвместност, съединяване, едновременност, общност на действие. В психиатричната терминология *syn-* се използва често за обозначаване на съвкупност, съпътстване или съвместност на психични явления.

Със *syn-* съществуват следните четири термина:

Синестезия – 1. Усещане на дразненето не само в мястото на нанасянето му, но и в някоя друга област. 2. Разстройство на сетивността (Стоименов, Рачев, 1988: 304); от старогр. *syn-* – с и *-aesthesia* – усет, усещане.

лат. synaesthesia, ae f

Синопсия – възникване на определени цветни усещания при чуване на определени звукове, най-често музика (Стоименов, Рачев, 1988: 305); от старогр. *syn-* – с и *-opsia* – зрение.

лат. synopsia, ae f

Синпсихалгия – възникване на болков пристъп под влияние на емоции (Стоименов, Рачев, 1988: 305); от старогр. *syn-* – с, *psycho-* – душа и *-algia* – болка.

лат. synpsychalgia, ae f

Синтимия – разновидност на емоционалната реактивност на психично здрави хора, при която емоционалността е съзвучна, съразмерна и съответна на тяхната дейност през определен период от време (Стоименов, Рачев, 1988: 305); от старогр. *syn-* – с и *-thymia* – дух, настроение.

лат. synthymia, ae f

Сложни термини

Сложните термини (около 480) са по-разпространени от простите. Свързването на гръцките словообразователни елементи в сложни термини става с помощта на съединителната гласна *-o-*, когато това е необходимо. В зависимост от броя на коренните си морфемии може да се разграничат две подгрупи:

Сложни термини с две коренни морфемии. Например: *какосмия* (*cacosmia* от гр. *cacos* – лош + *osme* – мирис, обоняние + лат. *-ia* за патологично състояние) – усещане на неприятна миризма.

Сложни термини с повече коренни морфемии. Броят им е сравнително малък: *библиоклептомания* (*bibliocleptomania* от гр. *biblion* – книга + *klepto* – крада + *mania* – силно влечение) – непреодолим стремеж към крадене на книги.

При сложните термини също се забелязва употреба на представки, които в някои случаи се срещат и в средата на думата, пред втората коренна морфема: *психодислептици* (*psychodysleptica* от гр. *psycho-* – душа + *dys-* – нарушение + *leptica* – способност за възприемане) – вещества, предизвикващи у здрави хора нарушения на психиката.

Последната съставна част от един многокоренов психиатричен термин обикновено се състои от корен и наставка със значение „болест, болестен процес или състояние“. Прието е тази част обобщено да се определя като терминоелемент. Най-често терминоелементите, на които завършват психиатричните термини, са:

Таблица 5. Видове краен терминоелемент.

Краен терминоелемент
<i>-phobia</i>
<i>-mania</i>
<i>-therapia</i>
<i>-phrenia</i>
<i>-iatria</i>
<i>-osmia</i>

<i>-phonia</i>
<i>-sthenia</i>
<i>-acusia</i>
<i>-thymia</i>
<i>-kinesia</i>
<i>-logia</i>
<i>-mnesia</i>
<i>-algia</i>
<i>-genesis</i>
<i>-gnosis</i>
<i>-graphia</i>
<i>-opsia</i>
<i>-phagia</i>
<i>-philia</i>
<i>-pathia</i>
<i>-lalia</i>
<i>-aesthesia</i>
<i>-bulia</i>
<i>-phasia</i>

1. ***-phobia***

Предлагаме следното определение за страх: „Страхът е неудоволствено чувство, което съпътства човека от раждането до смъртта и играе роля в неговите мисли, действия и постъпки. Страхът най-често прищпорва човека в ежедневието, кара го да ходи с вдигната глава, с отворени очи и будно съзнание, а понякога, за щастие по-рядко, мълниеносно му нанася съдбовни удари, които променят и психиката и съдбата му“ (Ташев 1989: 9). В психиатрията страхът е една от основните и универсални емоции, а някои психолози го възприемат като вродена емоция. Според Пол Екман съществуват шест основни емоции – страх, гняв, радост, тъга, изненада и отвращение, които са вродени и имат универсално изражение на лицето (вж. Ekman 1972). Страхът е лексикализиран в различни класове думи, сред които глаголите представят най-добре емоционалното преживяване на страха,

съществителните назовават емоцията, а прилагателните и наречията, като обозначаващи свойства, не са пряко свързани с чувството като процес (страхлив не означава непременно, че някой се страхува). Вербалните лексеми могат да изразяват различна интензивност на емоцията – от тревога до ужас, но обикновено в езиците има една или повече лексеми, които предават чувството на страх по „чист“ начин, без допълнителни отслабващи или усилващи нюанси (вж. Тагроманова, 2019).

Терминоелементът *-phobia* произлиза от старогръцкото съществително име *φόβος* – „страх“, „ужас“, „паника“, „бягство“. Означава патологичен страх, ирационален, персистиращ страх от обект, ситуация или явление избягващо поведение, свързано със страха. В по-широк (неклиничен) смисъл думата може да обозначава: неприязън, отвращение, идеологическа враждебност. Според етимологичния речник на Пиер Шатрен произлиза от глагола *φέβομαι* (бягам). Има етимологична връзка между страха и глагола бягам и тя е в това, че страхът е състояние, което те кара да избягаш от нещо. Глаголът *φέβομαι* се среща за първи път при Омир и Аполоний Родоски със значение: „бягам, оттеглям се, обръщам се в бягство“ и има праиндоевропейски корен **bhegw* – което означава буквално бягам. Открива се и формата *φοβέομαι* – „бягам, обръщам се в бягство, бивам прогонен“ (Омир), а по-късно след Омировия период означава „плаша“ и „плаша се“, както и в комбинация с представките: *ἐκ-*, *κατα-*, *ὑπερ-*, *προ-*. Отглаголното съществително име *φόβος* първоначално означава „бягство“, например в „Илиада“ и в епическата поезия, но по-късно променя значението си на „страх“ (след Омир) (вж. Beekes, 2010: 1559). В съвременния гръцки език *φοβοῦμαι/φοβάμαι* произлиза от *φοβέομαι* и е основният глагол, обозначаващ страх (вж. Асенова, Генчева 2006: 451).

Фобията представлява невротичен страх, най-често натраплив; в други случаи в основата на фобията стои някаква свръхценна идея. Фобийните тревожни разстройства се една доста голяма група. Страхът е комплекс от негативни чувства и емоции, които са активирани от явление, считано за заплаха. Големият страх се превръща във фобия. При фобийно състояние човек изживява необоснован, неадекватен или несъразмерно голям страх от различни обекти, явления и ситуации. Тези ситуации не събуждат чувство за страх у останалите индивиди.

Латинската дума за страх е *pavor, oris m.* Това съществително име е образувано от глагола *paveo* – треперя, треперя от страх, много се боя (Войнов, Милев, 1990: 492); *pavor*,

oris m – страх, много силен страх или уплаха (Арnaudов, 1975: 383). Често се среща в комбинация с прилагателното име *nocturnus, a, um* – нощен: *pavor nocturnus* – нощен страх, нощни изплашвания у малки деца – сънят се прекъсва от внезапно ставане с израз на уплаха, треперене и вик, без детето да си помни на сутринта за случилото се. Това е форма на нервна проява.

Фобията представлява интензивен, ирационален страх от конкретен обект, ситуация или дейност, който е непропорционален на реалната опасност. Тя е вид тревожно разстройство. Фобийните разстройства се провокират само от някои определени обекти, които са външни за изпитващо страх лицето и не са опасни. Симптомите могат да бъдат физически, емоционални и поведенчески (паника или силна тревожност при мисълта за обекта/ситуацията, чувство на загуба на контрол, натрапчиви мисли, свързани със страха). В резултат на това тези ситуации или обекти се избягват или се понасят със страх.

По своето съдържание фобиите могат да бъдат:

- обектни – има предизвикващ страх обект;
- ситуативни – някаква ситуация (природно явление, тъмнина, самота);
- социални – възникват при социалните контакти на индивида (празненства, посещения на близки и др.).

Съществуват около 145 термина за фобийни разстройства. От тях 124 са съставени изцяло от терминоелементи от старогръцки произход, деветнадесет са със втори терминоелемент *-phobia* и първи от латински произход и 2 термина са с първа част от френски произход и един от испански произход.

Аерофобия – 1. Невротичен страх от въздух, от гълтането му или от въздушно течение. 2. Специфичен симптом на беса, състоящ се в болезнен гърч на дъвкателната мускулатура, хълцане, слюноотделяне и изпотяване при най-леко подухване в лицето на болния (Стоименов, Рачев, 1988: 14); от лат. *aër, aëris m* – въздух и *-phobia* – страх.

лат. *aërophobia, aef*

Автофобия – невротичен страх от самота (Стоименов, Рачев, 1988: 10); от старогр. *auto-* – сам и *-phobia* – страх.

лат. *autophobia, aef*

Акарофобия – невротичен страх от заболявания, протичащи със сърбеж (главно краста) (Стоименов, Рачев, 1988: 14); от лат. *acarus, i m* – кърлеж и старогр. и *-phobia* – страх.

лат. *acarophobia, ae f*

Антропофобия – невротичен страх от хора, особено от непознати (Стоименов, Рачев, 1988: 30); от старогр. *anthropo-* – човек и *-phobia* – страх.

лат. *anthropophobia, ae f*

Арахнофобия – невротичен страх от паяци (Стоименов, Рачев, 1988: 31) от старогр. *arachno-* – паяк и *-phobia* – страх.

лат. *arachnophobia, ae f*

Астрофобия – невротичен страх от гръмотевици, от светкавици, възникващ от разкази за станали нещастия при гръмотевици, при налични такива инциденти (Стоименов, Рачев, 1988: 155); от старогр. *astro-* – звезда и *-phobia* – страх. Съществуват следните синоними: астрапофобия и кераунофобия.

Астрапофобия – от старогр. *astrapo-* – мълния и *-phobia* – страх.

лат. *astraphobia, ae f*

Кераунофобия – старогр. *keraino-* – светкавица и *-phobia* – страх.

лат. *kerainophobia, ae f*

лат. *astraphobia, ae f*

Акрибофобия – натрапливо опасение дали правилно е разбран смисълът на прочетеното (Стоименов, Рачев, 1988: 15); от старогр. *acribo-* – точност и *-phobia* – страх.

лат. *acriophobia, ae f*

Акрофобия – натраплив страх от високи, „замайващи“ места; страх от височина или високи места като балкони, покриви, кули и др. (Стоименов, Рачев, 1988: 15); от старогр. *acro-* – връх, крайна част, остър, изострен и *-phobia* – страх.

лат. *acrophobia, ae f*

Агорафобия – невротичен страх от преминаване през открити широки места, площи или широки и безлюдни улици (Стоименов, Рачев, 1988: 12); от старогр. *agora-* – пазар, площад и *-phobia* – страх.

лат. *agoraphobia, ae f*

Айхмофобия – невротичен страх от островърхи предмети – ножове, гвоздеи, куки, вилици, шила и др. (Стоименов, Рачев, 1988: 14); от старогр. *aichmo-* – остро копие, стрела и *-phobia* – страх.

лат. *aichtorphobia, ae f*

Аматофобия – невротичен страх от прах, от зацапване или замърсяване с прах. (Стоименов, Рачев, 1988: 22); от старогр. *amato-* – прах и *-phobia* – страх.

лат. *amatophobia, ae f*

Амихофобия – невротичен страх от увреждане на кожата. (Стоименов, Рачев, 1988: 23); от старогр. *amyscho-* – охлузване, одраскване и *-phobia* – страх.

лат. *amyschophobia, ae f*

Ангинофобия – невротичен страх от пристъп на стенокардия. Синоним е на *stenocardia, ae f* (старогр. *steno-* – стесняване и *-cardia* – сърце) е *angina pectoris* – гръдна ангина, гръдна жаба, пристъпи от болка (от сравнително несилни до извънредно силни), главно зад гръдната кост, по-рядко в областта на сърцето, в повечето случаи излъчващи се към лявата ръка (Арnaudов 1975: 25); лат. *ango, anxi* – 1. притискам, давя, душа; 2. тревожа, безпокоя и старогр. *-phobia* – страх.

лат. *anginophobia, ae f*

Анемофобия – невротичен страх от буря (силен вятър) (Арnaudов 1975: 27); от старогр. *anemo-* – вятър и *-phobia* – страх

лат. *anetophobia, ae f*

Андрофобия – мъжемразство; болестна омраза на жените към мъжете, свързана с отвращение и страх от тях (Стоименов, Рачев, 1988: 7); от старогр. *andro-* – мъж и *-phobia* – страх.

лат. *androphobia, ae f*

Апифобия – невротичен страх от пчели и оси. Наблюдава се при натраплива и страхова невроза. (Стоименов, Рачев, 1988: 31); от лат *apis, is f* – пчела и старогр. *-phobia* – страх. Синоним е мелисофобия: старогр. *melisso-* – пчела и *-phobia* – страх.

лат. *melissophobia, ae f*

лат. *apiphobia, ae f*

Бронтофобия – невротичен страх от гръм, от гръмотевици (Стоименов, Рачев, 1988: 49); от старогр. *bronto-* – гръм и *-phobia* – страх.

лат. brontophobia, ae f

Базофобия – невротичен страх от ходене (психастения) (Стоименов, Рачев, 1988: 42); от старогр. *baso-* – ход, крачка и *-phobia* – страх.

лат. basophobia, ae f

Барофобия – невротичен страх от повдигане на тежести; среща се при натрапчиви състояния и страхова невроза. (Стоименов, Рачев, 1988: 43); от старогр. *baro-* – тежест, крачка и *-phobia* – страх.

лат. barophobia, ae f

Батеофобия – невротичен страх от бездна, от гледане на пропаст отвесно надолу (Стоименов, Рачев, 1988: 43); от старогр. *batheo-* – дълбочина, бездна и *-phobia* – страх.

лат. batheophobia, ae f

Белонофобия – невротичен страх от докосване на остри предмети, от попадане на игла в организма (Стоименов, Рачев, 1988: 44); от старогр. *belono-* – острие, игла и *-phobia* – страх.

лат. belonophobia, ae f

Бромхидрофобия – невротичен страх от поява на миризма на собственото тяло, която според болния може да се усети и от околните. Синоними: бромидрозифобия, бромидрофобия (Стоименов, Рачев, 1988: 49); от старогр. *bromo-* – лоша миризма, *hidro-* – пот и *-phobia* – страх.

лат. bromhidrophobia, ae f

Вертигофобия – невротичен страх от настъпване на световъртеж и загуба на равновесие; нерядко се изживява от болния като предвестник на непосредствено застрашаваща смърт (Стоименов, Рачев, 1988: 53); от лат. *vertigo, ginis f* – въртене, виене на свят, световъртеж (Арnaudов 1975:583) и старогр. *-phobia* – страх.

лат. vertigophobia, ae f

Гамофобия – невротичен страх от сключване на брак (Стоименов, Рачев, 1988: 60); от старогр. *gato-* – брак и *-phobia* – страх.

лат. gamophobia, ae f

Гатофобия – невротичен страх от котки (Стоименов, Рачев, 1988: 60) от испански *gato-* – котка и старогр. *-phobia* – страх. Синоним: айлуорофобия: *ailuro-* – котка.

лат. ailurophobia, ae f

лат. gatophobia, ae f

Геронтофобия – невротичен страх от среща с лица в старческа възраст. (Стоименов, Рачев, 1988: 60); от старогр. *geronto-* – старец и *-phobia* – страх.

лат. gerontophobia, ae f

Гефирофобия – невротичен страх от преминаване през мост (Стоименов, Рачев, 1988: 61) от старогр. *gephyro-* – мост и *-phobia* – страх.

лат. gephyrophobia, ae f

Гинекофобия – невротичен страх от жени, от женско общество, от общуване с жени или дори само от среща с тях (Стоименов, Рачев, 1988: 62); от старогр. *gyneco-* – жена и *-phobia* – страх.

лат. gynecophobia, ae f

Графофобия – невротичен страх от писане (Стоименов, Рачев, 1988: 64); от старогр. *grapho-* – пиша и *-phobia* – страх.

лат. graphophobia, ae f

Декстрофобия – невротичен страх от предмети, намиращи се вдясно от тялото (Стоименов, Рачев, 1988: 70); от лат. *dexter, tra, trum* и старогр. *phobia* – страх.

лат. dextrophobia, ae f

Демонофобия – невротичен страх от демони, дяволи, зли духове (Стоименов, Рачев, 1988: 78); от старогр. *daemono-* – зъл дух и *phobia* – страх.

лат. daemonophobia, ae f

Демофобия – невротичен страх от тълпа (Стоименов, Рачев, 1988: 78); от старогр. *demo-* – народ и *-phobia* – страх.

лат. demophobia, ae f

Динофобия – невротичен страх от настъпване на световъртеж при стоене на височина (Стоименов, Рачев, 1988: 87); от старогр. *dino-* – кръгово движение, водовъртеж и *-phobia* – страх.

лат. dinophobia, ae f

Дисморфофобия – психично разстройство във вид на мъчително преживяване на физическа непълноценност във връзка с реални или въображаеми анатомични недостатъци (форма и размери на носа, ушите, устните, ръста, телесната маса и др.) или нарушения на

физиологичните функции (миризлива пот, изпускане на чревни газове и др.) (Стоименов, Рачев, 1988: 89); от старогр. *dys-* нарушение, *morpho-* – образ, форма и *-phobia* – страх.

лат. *dysmorphophobia, aef*

Дорафобия – невротичен страх от поникване на косми след пипане на козината на животно (Стоименов, Рачев, 1988: 93); от старогр. *dora-* – кожа и *-phobia* – страх.

лат. *doraphobia, aef*

Дорофобия – невротичен страх от получаване или поднасяне на подарък (Стоименов, Рачев, 1988: 93); от старогр. *doro-* – подарък и *-phobia* – страх,

лат. *dorophobia, aef*

Дромофобия – невротичен страх от пътуване, от използване на различни превозни средства; някои от тези болни могат да пътуват със самолет, т.е. при тях няма самолетофобия, тъй като това пътуване не е свързано с пътя, с използването на сухоземни превози средства (Стоименов, Рачев, 1988: 94); от старогр. *dromo-* – бягане, път, друм и *-phobia* – страх.

лат. *dromophobia, aef*

Ейзотропофобия – невротичен страх от огледало (Стоименов, Рачев, 1988: 95); от старогр. *eisotropo-* – огледало и *-phobia* – страх.

лат. *eisotropophobia, aef*

Епитаксиофобия – невротичен страх от настъпване на кръвотечение от носа, което в представата на болния не би могло да бъде спряно (Стоименов, Рачев, 1988: 124); от старогр. *epistaxio-* – капя, пускам на капки и *-phobia* – страх.

лат. *epistaxiophobia, aef*

Ергазиофобия – невротичен страх от извършване на движение или действие (Стоименов, Рачев, 1988: 124); от старогр. *ergasio-* – действие, работа и *-phobia* – страх.

лат. *ergasiophobia, aef*

Ергофобия – невротичен страх от работа, която болният смята опасна за здравето си (Стоименов, Рачев, 1988: 125); от старогр. *ergo-* – действие, работа и *-phobia* – страх.

лат. *ergophobia, aef*

Ереутофобия – 1. Невротичен страх, настъпващ при гледане на червени предмети; дължи се вероятно на напомняне на цвета на кръвта. 2. Невротичен страх от изчервяване в

присъствие на чужди хора (Стоименов, Рачев, 1988: 125); от старогр. *ereutho-* – червенина и *-phobia* – страх.

лат. *ereuthophobia, ae f*

Еротофобия – 1. Невротичен страх от полов акт 2. Отвращение от половия акт (Стоименов, Рачев, 1988: 126); от старогр. *eroto-* – любов (Ерос – древногръцки бог на любовта) и *-phobia* – страх.

лат. *erotophobia, ae f*

Зоофобия – невротичен страх от животни (Стоименов, Рачев, 1988: 133); от старогр. *zoo-* – животно, и *-phobia* – страх.

лат. *zoophobia, ae f*

Иофобия – невротичен страх от отрови (Стоименов, Рачев, 1988: 144); от старогр. *io-* – отрова, и *-phobia* – страх.

лат. *iophobia, ae f*

Кайрофобия – 1. Невротичен страх от рязка промяна на времето. 2. Невротичен страх, настъпващ при определени ситуации, свързани с промяна на мястото, поява на непознати хора и др. (Стоименов, Рачев, 1988: 147); от старогр. *cairo-* – определен период от време и *-phobia* – страх.

лат. *cairophobia, ae f*

Канкрофобия – невротичен страх от раково заболяване (Стоименов, Рачев, 1988: 149); от лат *cancer, cri m* – рак, злокачествен тумор (Арnaudов 1964:65) и от старогр. *-phobia* – страх.

лат. *cancrophobia, ae f; cancerophobia, ae f;*

carcinomophobia, ae f и *carcinophobia, ae f*

Кардиопатофобия – невротичен страх от сърдечно заболяване, от смърт, причинена от сърдечна болест (Стоименов, Рачев, 1988: 150); от старогр. *cardio-* – сърце, *patho-* – болест и *-phobia* – страх.

лат. *cardiopathophobia, ae f*

Кеирофобия – невротичен страх у бръснари от бръснене, от възможността по време на бръснене да порежат клиента си (Стоименов, Рачев, 1988: 154); от старогр. *keiro-* – стрижа, подстригвам и *-phobia* – страх.

лат. *keiropophobia, ae f*

Кенофобия – невротичен страх от големи и празни пространства (Стоименов, Рачев, 1988: 154); от старогр. *keno-* – празен и *-phobia* – страх.

лат. *kenophobia, ae f*

Кераунофобия – невротичен страх от гръмотевици, от светкавици (Стоименов, Рачев, 1988: 154); от старогр. *kerano-* – мълния, светкавица и *-phobia* – страх. Синоним: астропобия, от старогр. *astrapo-* – мълния.

лат. *keranophobia, ae f; astraphobia, ae f*

Кинофобия – невротичен страх от куче, от ухапване от бясно куче (Стоименов, Рачев, 1988: 156); от старогр. *kyo-* – куче и *-phobia* – страх.

лат. *kyophobia, ae f*

Клаустрофобия – невротичен страх от оставане сам в затворени помещения (стаи, салони, коли и др.), в помещения със затворени врати и прозорци (Стоименов, Рачев, 1988: 157); от лат. *claustrum, i n* – преграда, ограда и старогр. *-phobia* – страх. Синоними: доматобия (лат. *domus, us f* – къща, стая, дом и старогр. *-phobia* – страх) и клитрофобия (старогр. *klitro-* – мандало на врата, брава).

лат. *claustrophobia, ae f; domatophobia, ae f; clitrophobia, ae f*

Клептофобия – 1. Невротичен страх у някои хора да не бъдат ограбени. 2. Невротичен страх самите те да не ограбят други хора, т.е. да не отнесат със себе си чужди вещи (Стоименов, Рачев, 1988: 157); от старогр. *klepto-* – крада и *-phobia* – страх.

лат. *kleptophobia, ae f*

Климакофобия – невротичен страх от качване по стълба (Стоименов, Рачев, 1988: 158); от старогр. *climaco-* – стълб и *-phobia* – страх.

лат. *climacophobia, ae f*

Коинонифобия – невротичен страх от влизане в помещение, където са намират много хора (Стоименов, Рачев, 1988: 160); от старогр. *coino-* – другар и *-phobia* – страх.

лат. *coinoiphobia, ae f*

Коитофобия – невротичен страх от полово сношение поради възможно забременяване или евентуални болки (Стоименов, Рачев, 1988: 160); от лат. *coitus, us m* – 1. полов акт, полово сношение, съвкупление; 2. копулация, съвкупление, съешване, чифтосване (за животни) (Арnaudов 1975:87) и старогр. *-phobia* – страх.

лат. *coitophobia, ae f*

Компютрофобия – невротичен страх от изследване, работа или изобщо от контакт с компютър (Стоименов, Рачев, 1988: 162); от лат. *computo* – пресмятам, смятам и старогр. *-phobia* – страх.

лат. *comptrophobia, aef*

Копофобия – невротичен страх от преумора (Стоименов, Рачев, 1988: 168); от старогр. *соро-* – умора и *-phobia* – страх

лат. *сorophobia, aef*

Кремнофобия – невротичен страх при поглеждане в бездна, пропаст (Стоименов, Рачев, 1988: 171); от старогр. *сremно-* – бездна, пропаст и *-phobia* – страх.

лат. *сremnophobia, aef*

Ксенофобия – невротичен страх от чужди (непознати) хора (Стоименов, Рачев, 1988: 175); от старогр. *хено-* – чужд и *-phobia* – страх.

лат. *хenophobia, aef*

Лайтматофобия – невротичен страх у ескимосите от падане във водата, когато пътуват с каяк по море в спокойното море; придружава се от безпокойство и световъртеж (Стоименов, Рачев, 1988: 177); от старогр. *laitmato-* – морска бездна и *-phobia* – страх.

лат. *laitmatophobia, aef*

Лалофобия – невротичен страх от говорене, от произнасяне на думи поради опасение от възникване на заекване (Стоименов, Рачев, 1988: 177); от старогр. *lalo-* – бърборя, дърдоря, говоря и *-phobia* – страх.

лат. *lalophobia, aef*

Латерофобия – невротичен страх да се лежи на едната страна на тялото (Стоименов, Рачев, 1988: 178); от лат. *latus, eris n* – страна и старогр. *-phobia* – страх.

лат. *laterophobia, aef*

Лепрофобия – невротичен страх от заболяване от лепра (проказа) (Стоименов, Рачев, 1988: 179); от старогр. *lepro-* – олющвам, обелвам и *-phobia* – страх.

лат. *leprophobia, aef*

Логофобия – невротичен страх от загуба на способността за произнасяне на необходимите думи (Стоименов, Рачев, 1988: 183); от старогр. *logo-* – наука, учение, слово, реч и *-phobia* – страх.

лат. *logophobia, aef*

Луофобия – невротичен страх от заразяване със сифилис (Стоименов, Рачев, 1988: 183); от лат. *lues, is f* – заразна болест, мор, епидемия, гибел, бедствие, сифилис и старогр. *phobia* – страх.

лат. *luorhobia, ae f*

Маниофобия – невротичен страх от загуба на способността за произнасяне на необходимите думи (Стоименов, Рачев, 1988: 186); от старогр. *manio-* – страстно влечение, лудост и *-phobia* – страх.

лат. *maniorhobia, ae f*

Менофобия – невротичен страх от менструация и от свързаните с нея неприятни усещания (Стоименов, Рачев, 1988: 190); от старогр. *meno-* – месец и *-phobia* – страх.

лат. *menorhobia, ae f*

Металофобия – невротичен страх от докосване на метални предмети (Стоименов, Рачев, 1988: 183); от лат. *metallum, i n* – метал и старогр. *-phobia* – страх.

лат. *metallophobia, ae f*

Мизофобия – невротичен страх от замърсяване или заразяване чрез докосване на предмети или други лица (Стоименов, Рачев, 1988: 190); старогр. *myso-* – кал, мръсотия, оскверняване и *-phobia* – страх.

лат. *mysophobia, ae f*

Митофобия – невротичен страх от неправилно или изопачено излагане на факти, изразяващо се в продължително и мъчително подбиране на думи и изрази (Стоименов, Рачев, 1988: 198); от старогр. *mytho-* – измислица, мит, басня и *-phobia* – страх.

лат. *mythophobia, ae f*

Монофобия – невротичен страх от самота (Стоименов, Рачев, 1988: 200); от старогр. *mono-* – сам, самичък, единствен и *-phobia* – страх.

лат. *monophobia, ae f*

Морфинофобия – невротичен страх от употреба на морфин, от привикване към него (Стоименов, Рачев, 1988: 200); от старогр. *morphino-* – морфин и *-phobia* – страх.

лат. *morphinophobia, ae f*

Некрофобия – невротичен страх от трупове, при виждането им или споменаване за тях, погребални принадлежности и смърт (Стоименов, Рачев, 1988: 200); от старогр. *necro-* – мъртъв и *-phobia* – страх.

лат. necrophobia, ae f

Неофобия – невротичен страх от нови идеи, нови хора, нова обстановка (Стоименов, Рачев, 1988: 219); от старогр. *нео-* – нов и *-phobia* – страх.

лат. neophobia, ae f

Никтофобия – невротичен страх от тъмнина, особено от нощната (Стоименов, Рачев, 1988: 221); от старогр. *нуста-* – нощ и *-phobia* – страх.

лат. nustaphobia, ae f

Нозофобия – невротичен страх от болести, от заболяване или заразяване от тежка, неизлечима, смъртоносна болест (Стоименов, Рачев, 1988: 221); от старогр. *носо-* – болест и *-phobia* – страх.

лат. nosophobia, ae f

Одинофобия – прекален страх от болка (Стоименов, Рачев, 1988: 223); от старогр. *одуно-* – болка и *-phobia* – страх.

лат. odynophobia, ae f

Одонтофобия – 1. Невротичен страх при вида на животинска челюст със зъби. 2. Невротичен страх от зъболекар (Стоименов, Рачев, 1988: 223); от старогр. *одонто-* – зъб и *-phobia* – страх.

лат. odontophobia, ae f

Ойкофобия – невротичен страх от къща, от семеен живот (Стоименов, Рачев, 1988: 223); от старогр. *ойко-* – къща и *-phobia* – страх.

лат. oikophobia, ae f

Оксифобия – Невротичен страх от островърхи предмети (ножове, шила, вилици, куки, гвоздеи) (Стоименов, Рачев, 1988: 223); от старогр. *оху-* – остър и *-phobia* – страх.

лат. oxurphobia, ae f

Омброфобия – Невротичен страх от дъжд (Стоименов, Рачев, 1988: 226); от старогр. *омбро-* – дъжд и *-phobia* – страх.

лат. ombrophobia, ae f

Ономатофобия – Невротичен страх от гледане, чуване или изговаряне на определено име или дума (Стоименов, Рачев, 1988: 227); от старогр. *ономато-* – име и *-phobia* – страх.

лат. onomatophobia, ae f

Офидиофобия – Невротичен страх от змии (Стоименов, Рачев, 1988: 230); от старогр. *ophidio-* – змийче и *-phobia* – страх. Синоним: офиофобия.

лат. *ophidiophobia, ae f; ophthiophobia, ae f*

Охлофобия – невротичен страх от демони (дяволи, зли духове) (Стоименов, Рачев, 1988: 230); от старогр. *ochlo-* – тълпа и *-phobia* – страх.

лат. *ochlophobia, ae f*

Пантофобия – невротичен страх от всичко, от всички възможни предмети или явления (Стоименов, Рачев, 1988: 233); от старогр. *panto-* – всеки, всичко и *-phobia* – страх.

лат. *pantophobia, ae f; panphobia, ae f*

Паразитофобия – невротичен страх от насекоми, паразити (дървеници, бълхи, въшки) (Стоименов, Рачев, 1988: 233); от старогр. *parasito-* – хранещ се при някого, паразит – животински или растителен организъм, който се храни за сметка на друг, по-висш организъм и временно или постоянно живее във или върху него и *-phobia* – страх.

лат. *parsitophobia, ae f*

Паралипофобия – натраплив страх да не би да не бъде изпълнен собственият дълг, собственото задължение (Стоименов, Рачев, 1988: 235); от старогр. *paralipo* – пренебрегвам, пропускам и *-phobia* – страх.

лат. *paralipophobia, ae f*

Парафобия – слабо изразена степен на фобия (Стоименов, Рачев, 1988: 239); от старогр. *para-* – около, покрай, близо до, при, и *-phobia* – страх.

лат. *paraphobia, ae f*

Патофобия – невротичен страх от болести, от заболяване или заразяване от тежка, неизлечима, смъртоносна болест (Стоименов, Рачев, 1988: 243); от старогр. *patho-* – болест и *-phobia* – страх.

лат. *pathophobia, ae f*

Пейрафобия – невротичен страх от публична изява (произнасяне на реч, явяване на изпит) (Стоименов, Рачев, 1988: 243); от старогр. *peira-* – изпитване, проба и *-phobia* – страх.

лат. *peiraphobia, ae f*

Пелафобия – невротичен страх от оплешивяване (Стоименов, Рачев, 1988: 243); от фр. *pelade* – косопад, оплешивяване и старогр. *-phobia* – страх.

лат. *pelaphobia, ae f*

Педикулофобия – невротичен страх от въшки (Стоименов, Рачев, 1988: 243); от лат. *pediculus, i m* – въшка и старогр. *-phobia* – страх.

лат. *pediculophobia, ae f*

Педофобия – 1. Невротичен страх от деца. 2. Невротичен страх от раждане на деца в семейството (Стоименов, Рачев, 1988: 243); от старогр. *pedo-* – дете и *-phobia* – страх.

лат. *pedophobia, ae f*

Пенияфобия – невротичен страх обедняване (Стоименов, Рачев, 1988: 244); от старогр. *penia-* – бедност и *-phobia* – страх.

лат. *peniaphobia, ae f*

Петофобия – невротичен страх от незадържане на чревни газове в присъствие на странични хора (Стоименов, Рачев, 1988: 245); от старогр. *petto-* – преварявам и *-phobia* – страх.

лат. *pettophobia, ae f*

Пирофобия – невротичен страх от огън, от пожар (Стоименов, Рачев, 1988: 247); от старогр. *pyro-* – огън и *-phobia* – страх.

лат. *pyrophobia, ae f*

Плурифобия – невротичен страх от много болести, ситуации, обекти или функции. (Стоименов, Рачев, 1988: 247); от лат. *plus, pluris* – повече и старогр. *-phobia* – страх.

лат. *pluriphobia, ae f*

Потамофобия – невротичен страх при гледане на стремително движение на вода, на бързо течение на река, на водовъртеж (Стоименов, Рачев, 1988: 286); от старогр. *potamo-* – поток и *-phobia* – страх.

лат. *potamophobia, ae f*

Психрофобия – невротичен страх от хлад (Стоименов, Рачев, 1988: 247); от старогр. *psychro-* – хладен и *-phobia* – страх.

лат. *psychrophobia, ae f*

Сидеродромофобия – невротичен страх от пътуване с влак, от железопътна катастрофа (Стоименов, Рачев, 1988: 247); от старогр. *sidero-* – желязо, *dromo-* – бягане и *-phobia* – страх.

лат. *siderodromophobia, ae f*

Симболофобия – невротичен страх от предмети, явления, събития, съновидения, в които като че ли е скрит смисъл, неблагоприятен за болния (Стоименов, Рачев, 1988: 301); от старогр. *symbolo-* – знак, значение и *-phobia* – страх.

лат. *symbolophobia, aef*

Ситофобия – 1. Психологичен страх от приемане на храна, например при тежък езофагит, язвена болест, упорита диария. 2. Невротичен страх от смърт чрез задавяне при поглъщане на храна или течности (Стоименов, Рачев, 1988: 305); от старогр. *sito-* – храна и *-phobia* – страх.

лат. *sitophobia, aef*

Сифилофобия – невротичен страх от заболяване от сифилис (Стоименов, Рачев, 1988: 301); от старогр. *syphilis, itidis f* – сифилис¹⁰ и *-phobia* – страх. Синоним: сифилидофобия.

лат. *syphilophobia, aef; syphilidophobia, aef*

Скабиофобия – невротичен страх от заболявания, протичащи със сърбеж (главно краста) (Стоименов, Рачев, 1988: 306); от лат. *scabies, ei f* – краста (най-честата паразитна болест на кожата, протичаща със силен сърбеж) и старогр. *-phobia* – страх.

лат. *scabiophobia, aef*

Скопофобия – невротичен страх у болен да не изглежда смешен в очите на обкръжаващите във връзка с някакви мними (например при дисморфофобия¹¹) или действително съществуващи физически недостатъци (Стоименов, Рачев, 1988: 301); от старогр. *scoro-* – изследване и *-phobia* – страх; синоним: сифилидофобия, скоптофобия.

лат. *scorophobia, aef; syphilidophobia, aef; scoptophobia, aef*

Сомнофобия – невротичен страх от съня, от смърт по време на сън (Стоименов, Рачев, 1988: 308); от лат. *somnus, i m* – сън и старогр. *-phobia* – страх.

лат. *somnophobia, aef*

¹⁰ Наименованието е въведено от италианския лекар Girolamo Francastoro (1530) по името на овчарчето Syphilus, което боледувало от новата болест, герой на поемата му “*Syphilis sive morbus gallicus*”. Етимологичният произход на думата е неизяснен: *σῦς* – свиня + *φιλία* – любов; сифилис, луес – хронично инфекциозно заболяване, най-опасната (поради късните си последствия) венерическа болест; предава се обикновено по полов път (80 – 90%), рядко извънгенитално чрез целувка, инструменти, прибори за ядене и др.

¹¹ Психично разстройство във вид на мъчително преживяване на физическа непълноценност във връзка с реални или въображаеми анатомични недостатъци (форма и размери на носа, ушите, устните, ръста, телесната маса и др.) или нарушения на физиологичните функции (миризлива пот, изпускане на чревни газове и др.).

Спектрофобия – невротичен страх от огледала (Стоименов, Рачев, 1988: 309); от лат. *specto* – гледам, разглеждам; *spectrum, i n* – представа, идея, и старогр. *-phobia* – страх.

лат. *spectrophobia, ae f*

Стазобазофобия – невротичен страх от стоене прав и от ходене (Стоименов, Рачев, 1988: 309); от старогр. *staso-* – стоене, *baso-* – ходене, и *-phobia* – страх.

лат. *stasobasophobia, ae f*

Таласофобия – невротичен страх от пътуване по море (Стоименов, Рачев, 1988: 319); от старогр. *thalasso-* – море и *-phobia* – страх.

лат. *thalassophobia, ae f*

Танатофобия – невротичен страх от смъртта, особено от внезапна смърт (Стоименов, Рачев, 1988: 319); от старогр. *thanato-* – смърт и *-phobia* – страх.

лат. *thanatophobia, ae f*

Тафефобия – 1. Невротичен страх от погребения и погребални принадлежности. 2. Невротичен страх от възможността да бъдеш погребан жив (Стоименов, Рачев, 1988: 319); от старогр. *tharpe-* – погребение и *-phobia* – страх.

лат. *tharpephobia, ae f*

Тениофобия – невротичен страх от заразяване с тения или от боледуване от тения (Стоименов, Рачев, 1988: 321); от старогр. *taenio-* – превръзка, лента и *-phobia* – страх.

лат. *taeniorphobia, ae f*

Термофобия – невротичен страх от топлина и топли помещения (Стоименов, Рачев, 1988: 323); от старогр. *thermo-* – топлина, горещина и *-phobia* – страх.

лат. *thermophobia, ae f*

Токсикофобия – невротичен страх от отравяне (Стоименов, Рачев, 1988: 324); от старогр. *toxico-* – отрова и *-phobia* – страх.

лат. *toxicophobia, ae f*

Тредекафобия – невротичен страх от числото тринадесет (Стоименов, Рачев, 1988: 327); от лат. *tredecim* – тринадесет и старогр. *-phobia* – страх.

лат. *tredecaphobia, ae f*

Трихофобия – невротичен страх от попадане на косми в храната, върху дрехите или по повърхността на тялото (Стоименов, Рачев, 1988: 327); от старогр. *tricho-* – косъм и *-phobia* – страх; синоним: трихопатофобия.

лат. trichophobia, ae f; trichopathophobia, ae f

Тромофобия – невротичен страх от поява на треперене пред чужди хора (Стоименов, Рачев, 1988: 327); от старогр. *tromo-* – треперене и *-phobia* – страх.

лат. tromophobia, ae f

Туберкулозифобия – невротичен страх от туберкуозна инфекция (Стоименов, Рачев, 1988: 327); от лат. *tuberculosis, is f* – (туберкулоза от *tuberculum, i n* – 1. малък възел, суфикса *-osis* – болест, болестно състояние, заболяване, причинено от туберкулозни бактерии, най-често заболяват белите дробове, после следват в низходящ ред лимфните възли, серозните ципи, ставите и костите, пикочо-половите органи, кожата и други (Арnaudов 1975: 556). Терминът *tuberculophobia* е образуван от *tuberculum, i n* – малък възел и старогр. *-phobia* – страх.

лат. tuberculophobia, ae f

Тунелофобия – невротичен страх от пътуване през тунел с влак, лека кола и други превозни средства, или пеша (Стоименов, Рачев, 1988: 328); от фр. *tonel* – тунел и старогр. *-phobia* – страх.

лат. tunnelophobia, ae f

Уранофобия – невротичен страх от небето (Стоименов, Рачев, 1988: 329); от старогр. *urano-* – небе и *-phobia* – страх.

лат. uranophobia, ae f

Урофобия – невротичен страх от поява на позив за уриниране в неподходяща обстановка, например по време на четене на лекция, на пътуване с автобус и др. (Стоименов, Рачев, 1988: 329); от старогр. *uro-* – урина и *-phobia* – страх.

лат. urophobia, ae f

Фагофобия – невротичен страх от поглъщане на храна поради опасение от задавяне (Стоименов, Рачев, 1988: 329); от старогр. *phago-* – ям и *-phobia* – страх.

лат. phagophobia, ae f

Фармакофобия – невротичен страх от приемане на лекарствени средства (Стоименов, Рачев, 1988: 332); от старогр. *pharmaco-* – лекарство и *-phobia* – страх.

лат. pharmacophobia, ae f

Фобофобия – невротичен страх от поява на фобия (Стоименов, Рачев, 1988: 334); от *лат. phobophobia, ae f*

Фотофобия – страх от светлината поради: 1. Възникване на гърч при въздействие на светлинен дразнител (симптом на бяс); 2. Повишена чувствителност на окото към обикновена дневна светлина или нощно осветление, изразяваща се в силна болезненост, предизвикваща сълзотечение и блефароспазм. Наблюдава се при заболяване на роговицата, ирит и иридоциклит (Стоименов, Рачев, 1988: 335); от старогр. *photo-* – светлина и *-phobia* – страх.

лат. *photophobia, ae f*

Хайрофобия – невротичен страх от поява на чувство на радост, на веселие, например при присъствие на погребение (Стоименов, Рачев, 1988: 338); от старогр. *chairō-* – радвам се и *-phobia* – страх

лат. *chairophobia, ae f*

Хамартофобия – невротичен страх от от извършване на грях, на недостойна постъпка (Стоименов, Рачев, 1988: 345); от старогр. *hamarto-* – погрешност и *-phobia* – страх.

лат. *hamartophobia, ae f*

Хаптофобия – невротичен страх от докосване на обкръжаващите хора (Стоименов, Рачев, 1988: 345); от старогр. *hapto-* – хващам, улавям и *-phobia* – страх.

лат. *haptophobia, ae f*

Харпаксофобия – невротичен страх от ограбване (Стоименов, Рачев, 1988: 345); от старогр. *harpaxo-* – разбойник и *-phobia* – страх.

лат. *harpaxophobia, ae f*

Хедонтофобия – невротичен страх от удоволствия, наслаждения (Стоименов, Рачев, 1988: 347); от старогр. *hedonto-* – удоволствие, наслаждаване и *-phobia* – страх.

лат. *hedontophobia, ae f*

Хелиофобия – невротичен страх от слънце, от облъчване със слънчеви лъчи (Стоименов, Рачев, 1988: 347); от старогр. *helio-* – слънце и *-phobia* – страх.

лат. *heliophobia, ae f*

Хидрозофобия – невротичен страх от изпотяване и свързаното с това простудяване или издаване на неприятна миризма (Стоименов, Рачев, 1988: 348); от старогр. *hidro-* – пот и *-phobia* – страх.

лат. *hidrosophobia, ae f*

Хидрофобия – буквално водобоязън; страх от възникване на мъчителни гълтателни гърчове при опит да се пие вода, при виждане на вода или споменаване за нея (Стоименов, Рачев, 1988: 348); от старогр. *hydro-* – вода и *-phobia* – страх.

лат. *hydrophobia, ae f*

Хиерофобия – невротичен страх от предмети на религиозния култ (Стоименов, Рачев, 1988: 348); от старогр. *hiero-* – свещен и *-phobia* – страх.

лат. *hierophobia, ae f*

Хилофобия – невротичен страх от гора (Стоименов, Рачев, 1988: 348); от старогр. *hilo-* – гора и *-phobia* – страх.

лат. *hilophobia, ae f*

Хионофобия – невротичен страх от сняг (Стоименов, Рачев, 1988: 348); от старогр. *hiono-* – сняг и *-phobia* – страх.

лат. *chionophobia, ae f*

Хипенгиофобия – невротичен страх от отговорност (Стоименов, Рачев, 1988: 348); от старогр. *hypengio-* – отговорност и *-phobia* – страх.

лат. *hypengiophobia, ae f*

Хипсофобия – невротичен страх от високи места, от издигане на високо или пребиваване на височина, при поглеждане от голяма височина (Стоименов, Рачев, 1988: 354); от старогр. *hypso-* – височина, висота и *-phobia* – страх.

лат. *hypsoophobia, ae f*

Хомилофобия – невротичен страх от общуване с хора, поради опасението на болните да станат обект на повишено внимание, да изглеждат смешни, да се окажат в жалко положение (Стоименов, Рачев, 1988: 356); от старогр. *homilo-* – общуване, беседа и *-phobia* – страх.

лат. *homilophobia, ae f*

Хрематофобия – невротичен страх от докосване до пари, до монети (Стоименов, Рачев, 1988: 356); от старогр. *chremato-* – пари и *-phobia* – страх.

лат. *chrematophobia, ae f*

Хроматофобия – невротичен страх от някакъв цвят или цветен предмет (Стоименов, Рачев, 1988: 357); от старогр. *chromato-* – цвят и *-phobia* – страх; синоним: хромофобия.

лат. *chromatophobia, ae f; chromophobia, ae f*

Церебротуморофобия – невротичен страх от злокачествено новообразование в мозъка (Стоименов, Рачев, 1988: 359); от лат. *cerebrum, i n* – голям мозък – основната, най-голяма част на главния мозък; *tumor, oris m* – букв. отичане, подутост, тумор, буца, новообразование – патологичен процес, характеризиращ се с отклонение от нормалното растене и размножаване на клетките и тъканите; 2. подутост, подутина, напр. при възпаление и старогр. *phobia* – страх.

лат. *cerebrotumorophobia, ae f*

2. -mania

Терминоементът *-mania* означава непреодолимо влечение, буквално лудост, налудна идея. Манията е състояние на интелектуална и психомоторна възбуда и на приповдигнато настроение с болестна веселост, обикновено с периодично и циклично протичане, което влиза в картината на маниакално-депресивната психоза.

Терминоелементът произлиза от старогръцкия глагол *μαίνομαι*, който означава „беснея, яростен съм, извън ума си, възбуден“. За първи път се появява при Омир в „Илиада“. Рядко е в активен залог: *ἐκ-μαίνω* „правя някого бесен“ при Еврипид и Аристофан); *μαίνω* при Орфей. Срещат се форми и в аорист: *ἐμήναλα* – при Софокъл и Еврипид, както и възвратен аорист *ἐμηνάμην* при Теокрит. Този глагол има индоевропейски корен – **men-*, който означава „мисля, помня“ (вж. Beekes, 2010: 892).

Този праиндоевропейски корен принадлежи към най-архаичния пласт на индоевропейската лексика и обозначава когнитивни процеси от типа „мисля“, „имам предвид“, „помня“. От него произлизат форми в редица индоевропейски езици със стабилна интелектуална семантика: санскрит: *mānyate* „мисля“, староперсийски: *mainiieite* „мисля“, старобългарски език: *тънѣ* „мисля“, новобългарски *памет, помня*, литовски: *minėti* „помня“. В гръцкия език коренът е в основата на *μυνήσκω* „помня“, *μνήμη* „памет“.

Първичното значение на **men-* предполага вътрешна ментална активност, но в индоевропейската семантична система умът не е абстрактно-рационална категория, а носител на жизнена и динамична енергия. Именно тази особеност обяснява развитието на гр. *μένος*, което в омировия епос означава „духовна сила“, „вътрешен устрем“, „бойна мощ“, а в определени контексти – и „ярост“. Изследователката Пердикояни-Палеологу също коментира в същата лексикална насоченост основното значение на глагола: „изразява

преходно, психологическо състояние на интензивна беда или екзалтация, причинено от силна емоция и смятано за лудост. Повечето употреби на глагола се срещат във военен контекст и изразяват войнствена ярост у богове и хора“ (Perdicoyianni-Paleologou 2009: 312). Налице е разширяване от когнитивно към психо-енергийно поле.

Глаголът *μαίνομαι*, етимологично свързан с нулевостепенна форма *mn-ie/o*, представлява по-нататъшна семантична радикализация на същата вътрешна сила и семантично демонстрира специфично гръцко развитие. Докато в другите езици доминира значението „мисля“, в гръцкия се осъществява преместване към „намирам се в състояние на екстатично или неконтролируемо вътрешно напрежение“, което по-късно се фиксира като „беснея“, „полудявам“.

Този преход може да бъде реконструиран в старогръцкия език като следната семантична верига: „мисля“ > „вътрешно преживявам, обмислям“ > „силен душевен импулс“ > „яростен устрем“ > „безумие, екстаз“.

Марио Аугусто Майерон, който описва лудостта от Омир до Хипократ в своето изследване *“The Meaning of Madness in Ancient Greek Culture from Homer to Hippocrates and Plato”*, изследва съществителното име *μανία*, като се занимава с разнообразните причини и изяви на лудостта, но твърдо отнася първите до ирационалното, а не до патологичното: „Терминът лудост в днешното му значение, макар и в много аспекти обширен и неясен, е чужд на гръцката култура, чийто най-важен представител е Омир. Терминът *μανία* всъщност се отнася повече до ирационалното и има изключително широко значение. Включва страстни прояви на чувства и емоции, различни модалности на възприятие и мислене, поведение, поддържано или наложено от външен източник, и проекционни механизми на интерпретацията на реалността“ (Maieron 2017: 65). Особено важно е, че в архаичната гръцка култура състоянието на „*μανία*“ не представлява единствено патологична загуба на разсъдък, а често се възприема като форма на божествено обладаване или вдъхновение. Така *μαίνομαι* не означава просто отсъствие на мисъл, а по-скоро свръхинтензивна вътрешна психична енергия, произтичаща от същия корен, който обозначава мисленето.

Следователно връзката между **men-* и *μαίνομαι* не е парадоксална, а закономерна в рамките на индоевропейската семантична структура. От първичното „мисля“ се развива понятие за вътрешна духовна мощ, която при екстремна проява се трансформира в „мания“

– състояние на неконтролирана душевна динамика. Тази еволюция свидетелства за древното разбиране за ума като енергийна, а не само рационална категория.

В психиатрията мания има следните значения:

1. Маниакална фаза на маниакално-депресивна психоза.
2. Остаряло название за означаване на всяко психопатологично състояние, съпроводено от двигателна възбуда и повишено настроение независимо при каква болест се среща.
3. Остаряло название за означаване на изолирани психични нарушения, имащи характер на неопределимо болестно влечение, наречени от Жан-Етиен Ескирол¹² ескирол мономании (Стоименов, Рачев, 1988: 186).

Разглеждаме най-често срещаните 74 мании. Дванадесет от тях са със смесен произход: латински и гръцки. Съществуват по един термин с арабски, френски и английски терминоелемент. Останалите петдесет и девет са изцяло от старогръцки произход.

Термините с *-mania* са:

Аблутомания – натрапливо миене на ръцете (понякога до разкървяване) поради натрапливата мисъл, че са замърсени (Стоименов, Рачев, 1988: 7); от лат. *abluo* – измивам, изчиствам и старогр. *-mania* – лудост, страстно влечение.

лат. ablutomania, ae f

Автофономания – натрапливо влечение, изразяващо се в упорит стремеж към извършване на самоубийство (Стоименов, Рачев, 1988: 315); от старогр. *autophono-* – убивам себе си и *-mania* – лудост. Синоним: суицидомания (от лат. *suus* – свой, собствен и *caedo* – удрям, бия, сека, отсичам).

лат. autophonomania, ae f; лат. suicidomania, ae f

Аеромания – болестна страст за летене (Стоименов, Рачев, 1988: 315); от лат. *aër*, *aëris m* - въздух и старогр. и *-mania* – лудост.

лат. aëromania, ae f

Айдоймания – повишено полово влечение при мъжете, полова ненаситност (Стоименов, Рачев, 1988: 14); от старогр. *aido-* – полови органи и *-mania* – лудост.

¹² Жан-Етиен Ескирол – френски психиатър (3.02.1772 – 12.12.1840).

лат. *aidoimania, ae f*

Алгомания – изживяване на удоволствени емоции по време на изтърпяване на болката (Стоименов, Рачев, 1988: 16); от старогр. *algo-* – болка и *-mania* – лудост.

лат. *algomania, ae f*

Алкохоломания – хроничен алкохолизъм (Стоименов, Рачев, 1988: 20); от арабски – *alcohol* – алкохол и старогр. *-mania* – лудост.

лат. *alcoholomania, ae f*

Аменомания – радостна, весела мания; маниакална фаза на циклофрения, при която в настроението преобладава патологична веселост (Стоименов, Рачев, 1988: 23); от лат. *atopius, a, um* – приятен, весел, прелестен и старогр. *-mania* – лудост.

лат. *atopomania, ae f*

Андромания – силно изразена болестна страст у жена към мъже (Стоименов, Рачев, 1988: 27); от старогр. *andro-* – мъж и *-mania* – лудост.

лат. *andromania, ae f*

Аргиромания – болестно сребролюбие (Стоименов, Рачев, 1988: 31); от старогр. *argyro-* – сребро и *-mania* – лудост.

лат. *argyromania, ae f*

Аритмомания – натрапливо извършване на различни аритметични действия (броене, събиране, изваждане, умножение, деление и др.) или повтаряне на различни действия винаги в точно определено число пъти (Стоименов, Рачев, 1988: 31); от старогр. *arithmo-* – число, броене и *-mania* – лудост.

лат. *arithmomania, ae f*

Астеномания – хипохондрична убеденост в несъществуваща астения (Стоименов, Рачев, 1988: 34); от старогр. *a-* – без, *sthen-* – сила и *-mania* – лудост.

лат. *asthenomania, ae f*

Афродизиомания – патологичен стремеж към търсене на средства за повишаване на половата активност (Стоименов, Рачев, 1988: 34); от старогр. *aphrodisiako-* – любовен, от името на богинята на любовта – Афродита и *-mania* – лудост.

лат. *aphrodisiomania, ae f*

Библиоклептомания – вид клептомания, изразяваща се в неопределен стремеж към крадене на книги (Стоименов, Рачев, 1988: 45); от старогр. *biblio-* – книга, *klepto-* – крада и *-mania* – лудост.

лат. *bibliokleptomania, ae f*

Библиомания – патологична страст към колекциониране на книги; болестна страст за събиране и подреждане на книги не заради необходимостта от тях, а само поради желанието да бъдат притежавани (Стоименов, Рачев, 1988: 45); от старогр. *biblio-* – книга и *-mania* – лудост.

лат. *bibliomania, ae f*

Брикомания – болестен порив към скърцане със зъби по време на бодърстване (Стоименов, Рачев, 1988: 48); от старогр. *brucho-* – скърцам със зъби и *-mania* – лудост.

лат. *bruchomania, ae f*

Бромомания – болестна повишена страст към употреба на бромови съединения (Стоименов, Рачев, 1988: 49); от старогр. *bromo-* – лоша миризма и *-mania* – лудост.

лат. *bromomania, ae f*

Вербомания – прекалена бърливост, болестна страст за говорене (Стоименов, Рачев, 1988: 52); от лат. *verbum, i n* – дума, слово, и старогр. *-mania* – лудост.

лат. *verbomania, ae f*

Гамомания – болестна страст за сключване на брак с всяка жена, съотв. мъж (Стоименов, Рачев, 1988: 59); от старогр. *gato-* – брак и *-mania* – лудост.

лат. *gatomania, ae f*

Гастромания – болестно влечение към прекомерна употреба на подбрани ястия (Стоименов, Рачев, 1988: 59); от старогр. *gastro-* – стомах и *-mania* – лудост.

лат. *gastromania, ae f*

Геомания – геофагия във вид на кратковременни неопределени пристъпи (Стоименов, Рачев, 1988: 60); от старогр. *geo-* – земя и *-mania* – лудост.

лат. *geomania, ae f*

Гинекомания – болестно повишено полово влечение у мъжа към жени, характеризиращо се с неудържим стремеж към полово общуване с различни жени (Стоименов, Рачев, 1988: 62); от старогр. *gynaeco-* – жена и *-mania* – лудост.

лат. *gynaecomania, ae f*

Глосомания – болестна склонност към непрекъснато наблюдаване на собствения език (Стоименов, Рачев, 1988: 62); от старогр. *glosso-* – език и *-mania* – лудост.

лат. *glossomania, ae f*

Грандомания – прекомерна страст към величие (Стоименов, Рачев, 1988: 64); от лат. *grandis, e* – голям, огромен, пораснал и старогр. *-mania* – лудост.

лат. *grandomania, ae f*

Графомания – букв. лудост за писане; болестен стремеж към писане, към съчиняване на „научни трудове“ по въпроси, които болният не разбира, или на художествени произведения без наличието на каквато и да е творческа дарба (Стоименов, Рачев, 1988: 64); от старогр. *grapho-* – пиша и *-mania* – лудост.

лат. *graphomania, ae f*

Дакномания – патологичен порив за хапане у психично болни (Стоименов, Рачев, 1988: 67); от старогр. *dacno-* – хапя и *-mania* – лудост.

лат. *dacnomania, ae f*

Дакномономания – патологичен порив за хапане сам себе си (Стоименов, Рачев, 1988: 67); от старогр. *dacno-* – хапя, *mono-* – сам и *-mania* – лудост.

лат. *dacnomomania, ae f*

Дансомания – болестна страст за танцуване (Стоименов, Рачев, 1988: 67) от фр. език *danser* – танцувам и старогр. *-mania* – лудост.

лат. *dansomania, ae f*

Демонотомания – налудна убеденост за обсебване на болния от зли духове (демони), за вселяване в него на нечиста сила, за овладяването му от дявола (Стоименов, Рачев, 1988: 67) от старогр. *demono-* – дух и *-mania* – лудост.

лат. *demonomania, ae f*

Дерматомания – натраплив стремеж към самоувреждане на кожата, скубане на косите, гризене на ноктите, хапане на устните и др. (Стоименов, Рачев, 1988: 83); от старогр. *dermato-* – кожа и *-mania* – лудост.

лат. *dermatomania, ae f*

Диномания – болестно засилено желание за танцуване (Стоименов, Рачев, 1988: 87); от старогр. *dino-* – кръгово движение и *-mania* – лудост.

лат. *dinomania, ae f*

Дипсомания – пристъпи от неудържимо влечение към алкохол, водещо до напиване (Стоименов, Рачев, 1988: 87); от старогр. *dipso-* – жажда и *-mania* – лудост.

лат. *dipsomania, ae f*

Допингомания – болестно привикване към вещества, имащи допингово действие; наблюдава се сравнително рядко у спортисти (Стоименов, Рачев, 1988: 93); от англ. *dope* – вземам наркотици и старогр. *-mania* – лудост.

лат. *dopingomania, ae f*

Доромания – болестно влечение към правене на подаръци, без да се има предвид собствените материални възможности (Стоименов, Рачев, 1988: 93); от старогр. *doro-* – подарък и *-mania* – лудост.

лат. *doromania, ae f*

Драпетомания – болестна страст към скитничество (Стоименов, Рачев, 1988: 93); от старогр. *drapeto-* – изтръгвач и *-mania* – лудост.

лат. *drapetomania, ae f*

Дромомания – болестна страст към скитничество (Стоименов, Рачев, 1988: 93); от старогр. *dromo-* – бягане, път, друм и *-mania* – лудост.

лат. *dromomania, ae f*

Еномания – старо понятие за означаване на алкохолния делир (Стоименов, Рачев, 1988: 103); от старогр. *oino-* – вино и *-mania* – лудост.

лат. *oinomania, ae f*

Ергазиомания – болестно увеличено желание за работа (Стоименов, Рачев, 1988: 124); от старогр. *ergasio-* – действие, работа, дейност и *-mania* – лудост.

лат. *ergasiomania, ae f*

Еротографомания – непрекъснато писане от психично болни на любовни писма (Стоименов, Рачев, 1988: 125); от старогр. *eroto-* – любов, Ерос – древногръцки бог на любовта; *grapho-* – пиша и *-mania* – лудост.

лат. *erotographomania, ae f*

Еротодромомания – импулсивно влечение към скитничество, съпроводено от сексуални ексцеси (Стоименов, Рачев, 1988: 125); от старогр. *eroto-* – любов, Ерос – древногръцки бог на любовта; *dromo-* – бягане и *-mania* – лудост.

лат. *erotodromomania, ae f*

Еротомания – 1. Налудна убеденост на болния, че е обичан от личност, която няма никакви чувства към него или не подозира съществуването му. 2. Силно изразено полово влечение (Стоименов, Рачев, 1988: 125); от старогр. *eroto-* – любов Ерос – древногръцки бог на любовта и *-mania* – лудост.

лат. *erotomania, ae f*

Етеромания – болестна страст към редовно приемане на големи количества етер чрез вдишване, пиене или инжекционно с цел постигане на опиянение (Стоименов, Рачев, 1988: 125); от старогр. *aethero-* – въздух, небе и *-mania* – лудост.

лат. *aetheromania, ae f*

Зоомания – болестна любов към животни (Стоименов, Рачев, 1988: 132); от старогр. *zoo-* – животно и *-mania* – лудост.

лат. *zoomania, ae f*

Икономания – болестна страст към икони (Стоименов, Рачев, 1988: 138); от старогр. *icono-* – образ и *-mania* – лудост.

лат. *iconomania, ae f*

Кластомания – болестен стремеж към чупене на предмети (Стоименов, Рачев, 1988: 157); от старогр. *clasto-* – счупен и *-mania* – лудост.

лат. *clastomania, ae f*

Клаустромания – страх и нежелание за излизане от затворено помещение (Стоименов, Рачев, 1988: 157); от лат. *claustrum, i n* – преграда, ограда и *-mania* – лудост.

лат. *claustromania, ae f*

Клептомания – болестно влечение към крадене на предмети (Стоименов, Рачев, 1988: 157); от старогр. *clepto-* – крада и *-mania* – лудост.

лат. *cleptomania, ae f*

Клиномания – болестна склонност към лежане или заемане на хоризонтално положение (Стоименов, Рачев, 1988: 157); от старогр. *clino-* – легло, седло и *-mania* – лудост.

лат. *clinomania, ae f*

Кокаиномания – форма на наркомания, при която се наблюдава пристрастяване с кокаин (Стоименов, Рачев, 1988: 60) от лат. *cocainum, i n* – кокаин и *-mania* – лудост.

лат. *cocainomania, ae f*

Колекциомания – болестна страст към събиране на различни предмети (Стоименов, Рачев, 1988: 160); от лат. *collectio, onis f* – колекция и *-mania* – лудост.

лат. *collectiomania, ae f*

Мегаломания – налудни идеи за величие (Стоименов, Рачев, 1988: 189); от старогр. *megalo-* – голям, увеличен и *-mania* – лудост.

лат. *megalomania, ae f*

Митомания – болестна склонност, повече или по-малко доброволна и съзнателна, към лъжа и съчиняване на измислици (Стоименов, Рачев, 1988: 198); от старогр. *mytho-* – измислица, мит, басня и *-mania* – лудост.

лат. *mythomania, ae f*

Морфиномания – наркомания, дължаща се на хронична злоупотреба с морфин (Стоименов, Рачев, 1988: 201); от старогр. *morphinum, i n* – морфин и *-mania* – лудост.

лат. *morphinomania, ae f*

Наркомания – общо название на болестите, проявяващи се с патологично влечение към системно приемане в нарастващи количества на определени вещества вследствие трайна психична и физическа зависимост от тях и настъпване на абстинентни явления при прекъсване на приемането им (Стоименов, Рачев, 1988: 211); от старогр. *narco-* – вцепнявам, обезчувствавам, успивам и *-mania* – лудост.

лат. *narcomania, ae f*

Некромания – патологично влечение към оскверняване на трупове (Стоименов, Рачев, 1988: 218); от старогр. *nesro-* – мъртъв и *-mania* – лудост.

лат. *nesromanía, ae f*

Нимфомания – букв. невестинска лудост за мъж; патологично повишено полово влечение у жени, изразяващо се в постоянна сексуална незадоволеност, която предизвиква постоянно търсене на полови партньори (Стоименов, Рачев, 1988: 221); от старогр. *nympho-* – невеста, мома, млада жена и *-mania* – лудост.

лат. *nymphomania, ae f*

Нозомания – налудна убеденост за наличие на несъществуваща болест (Стоименов, Рачев, 1988: 221); от старогр. *noso-* – болест и *-mania* – лудост.

лат. *nosomania, ae f*

Ностомания – натраплив и импулсивен стремеж към връщане в родината (Стоименов, Рачев, 1988: 221); от старогр. *nosto-* – възвръщане в родината и *-mania* – лудост.

лат. *nostomania, ae f*

Овариомания – синоним на нимфомания (Стоименов, Рачев, 1988: 223); от лат. *ovarium, ii n* – яйчник и *-mania* – лудост.

лат. *ovariomania, ae f*

Олигомания – стар термин, означавал е психози, протичащи с по-малко позитивни психични симптоми (Стоименов, Рачев, 1988: 224) от старогр. *oligo-* – малък, немногочислен, незначителен и *-mania* – лудост.

лат. *oligomania, ae f*

Ономатомания – натрапливо търсене на забравена дума или име (Стоименов, Рачев, 1988: 227); от старогр. *onoma-* – име и *-mania* – лудост.

лат. *onomatomania, ae f*

Опиомания – форма на наркомания, изразяваща се в злоупотреба с опий (Стоименов, Рачев, 1988: 228); от лат. *opium, ii n* – засъхнат млечен сок, получен при направени нарязи върху неузрелите главички на мака *papaver somniferum* и *-mania* – лудост.

лат. *opiomania, ae f*

Патомания – морална лудост, психичните нарушения на емоционалната и волевата дейност, които се изразяват в абсолютен егоизъм, хладност, жестокост, антисоциални, неморални и престъпни склонности (Стоименов, Рачев, 1988: 243); от старогр. *patho-* – болест и *-mania* – лудост.

лат. *pathomania, ae f*

Пиромания – букв. лудост за подпалване; неопределим стремеж към подпалване, към причиняване на пожар (Стоименов, Рачев, 1988: 247); от старогр. *pyro-* – огън и *-mania* – лудост.

лат. *pyromania, ae f*

Полинаркомания – наркомания с едновременна употреба на две или повече наркотични средства (Стоименов, Рачев, 1988: 248); от старогр. *poly-* – много, *narco-* – вцепенявам, успивам и *-mania* – лудост.

лат. *polynarcomania, ae f*

Ситомания – вид полифагия, изразяваща се в липса на усещане за насищане – стремежът към поглъщане на големи количества храна не се съпровожда с повишен апетит (Стоименов, Рачев, 1988: 305); от старогр. *sito*- – храна и *-mania* – лудост.

лат. sitomania, ae f

Токсикомания – общо означение на всички видове привиквания към употреба на различни вещества (наркотици, някои лекарства и др.), вследствие трайна психична и физическа зависимост от тях и настъпване на абстинентни явления при прекъсване на приемането им (Стоименов, Рачев, 1988: 305); от старогр. *toxico*- – отрова и *-mania* – лудост.

лат. toxicomania, ae f

Трихокриптомания – непреодолимо влечение към изскубване на косми от главата или от други части на собственото тяло (Стоименов, Рачев, 1988: 327); от старогр. *crypto*- – скрит, *tricho*- – косъм и *-mania* – лудост.

лат. trichocryptomania, ae f

Тромомания – най-честата алкохолна психоза, настъпваща остро, понякога внезапно след продължителна злоупотреба с алкохол (Стоименов, Рачев, 1988: 327); от старогр. *tromo*- – треперене и *-mania* – лудост.

лат. tromomania, ae f

Фармакомания – 1. Стремеж на болния към употреба на различни лекарствени средства или необосновано продължително време приемане на отделно лекарство. 2. Масова употреба от населението на лекарствени средства (Стоименов, Рачев, 1988: 332); от старогр. *pharmaco*- – лекарство и *-mania* – лудост.

лат. pharmacomania, ae f

Хидромания – натрапливо влечение към хвърляне на вода (Стоименов, Рачев, 1988: 348); от старогр. *hydro*- – вода и *-mania* – лудост.

лат. hydromania, ae f

Хомоцидомания – неопределимо влечение към убийство на човек (Стоименов, Рачев, 1988: 356); от лат. *homo*, *minis m* – човек, *caedo* – съсячам, убивам и *-mania* – лудост.

лат. homocidomania, ae f

Хореомания – колективна психоза, която се проявява с интензивна двигателна възбуда (Стоименов, Рачев, 1988: 356); от старогр. *choreo*- – хоро, танц и *-mania* – лудост.

лат. choreomania, ae f

Шизомания – общо название на благоприятно протичащите атипични форми на шизофренията, възникващи на почвата на наследствено предразположение (Стоименов, Рачев, 1988: 361); от старогр. *schizo-* – разцепвам, разделям, разкъсвам и *-mania* – лудост.

лат. schizomania, ae f

3. -therapia

Терминоелементът *-therapia* произлиза от съществителното име *θεράπων* „придружител, слуга, спътник“, което се среща за първи път при Омир в „Илиада“. От корена на тази лексема се образува и деноминативният глагол *θεραπεύω* „служа, почитам, грижа се за, лекувам“, който е засвидетелстван в „Одисея“, както и производното съществително име *θεραπεία* „служене, грижа, лекуване“ (вж. Beekes, 2010: 541).

В семантичното развитие на групата *θεράπων – θεραπεύω – θεραπεία* се откроява характерна за гръцкия език и култура метонимична верига, при която пространствено-социалното понятие постепенно преминава в етическо, а оттам – в медицинско.

Изходната форма *θεράπων* обозначава лице, което принадлежи към нечий дом или следва своя господар в битка. Паралелно с това се засвидетелства формата *θεράπνῃ*, която освен „слугиня“ може да означава и „жилище, обиталище“. Именно тази двойственост е ключова. Ако приемем, че първичното значение е било свързано с „дом“ или „домакинство“, тогава *„θεράποντες“* са „хората от дома“, т.е. домашните, слугите. Това представлява класически случай на колективна метонимия:

мястото – обитателите – социалната функция.

От социалната функция „слуга“ се развива глаголът *θεραπεύω* – първоначално „служа“, „придружавам“, „полагам грижи за“. В класическата епоха той вече включва и значението „почитам (богове)“, което показва, че служенето се разбира като акт на внимание и отдаденост. Така се оформя абстрактното съществително *θεραπεία*, което означава „служене, грижа“.

Решаващият семантичен преход настъпва, когато „грижата“ се специализира в медицински контекст. В Хипократовата традиция *θεραπεία* означава системно лечение – т.е. грижа за тялото на болния. Тук не става дума за рязка промяна, а за стесняване на значението:

„служа“ > „полагам грижи“ > „грижа се за болен“ > „лекувам“ > „лечение“.

Особено важно е, че в гръцката мисловност лечението не се схваща първоначално като „техническа интервенция“, а като продължителна грижа и обслужване на пациента. Дори по-късното философско значение (напр. „*θεραπεία ψυχῆς*“ – „лечение на душата“) запазва идеята за системна грижа, а не за еднократен акт.

Етимологичните данни (вкл. възможният предгръцки произход на основата *θεραπ-*) подсказват, че първоначалното значение вероятно е било конкретно и свързано с битовата сфера („дом, обиталище“). В рамките на гръцкия език обаче тази група думи развива сложна социално-етична и накрая медицинска семантика. Така латинизираната дума *therapia* наследява не толкова идеята за „медицинска процедура“, колкото древното понятие за „грижливо служене“.

В този смисъл *θεραπεία* представлява показателен пример за това как социална релация („слуга – господар“) може да стане основа на етическа категория („грижа“) и впоследствие да се институционализира като медицински термин.

В основата на понятието *θεραπεία* стои не идеята за техническа намеса, а за продължителна и целенасочена грижа. Именно тази смислова идея се съхранява и в съвременната медицинска терминология, където *-therapia* обозначава не само лечение като резултат, но и процес на системно въздействие и обслужване на пациента. Изясняването на първичното значение на *θεραπεία* като грижа, а не само като медицинска интервенция, задава и концептуалната рамка на съвременните модели на лечение, в които акцентът пада върху отношението към пациента и процесуалността на грижата за него. „Тази концепция внася хуманистичен подход в медицината, който цели да подобри както качеството на грижите, така и удовлетвореността на пациента и лекаря“ (Вълова, 2025: 44).

Терминоелементът *-therapia* в медицината означава лечение, методи на лечение. Термините с втори терминоелемент *-therapia* не са много. Съществуват едва 22 вида, като от тях 14 са изцяло от гръцки произход, а осем са с първи терминоелемент от латински произход.

Термините с *-therapia* са:

Аретотерапия – метод на психотерапия на неврози и психопатии (Стоименов, Рачев, 1988: 31); от старогр. *areto-* – добродетел, достойнство и *-therapia* – лечение.

лат. aretotherapia, ae f

Арттерапия – букв. „изкустволечение“; лекуване със средствата на изкуството (Стоименов, Рачев, 1988: 32); от лат. *ars, artis f* и старогр. *-therapia* – лечение.

лат. arttherapia, ae f

Библиотерапия – психотерапевтичен метод, изразяващ се в специален подбор на литература за четене на болния (Стоименов, Рачев, 1988: 44); от лат *ars, artis f* и старогр. *biblio-* – книга и *-therapia* – лечение.

лат. bibliotherapia, ae f

Видеопсихотерапия – провеждане на психотерапия чрез използване на видеозаписи – на болния се показва собственото му поведение, постъпките му, които той наблюдава в качеството си на страничен наблюдател и може да анализира (Стоименов, Рачев, 1988: 44); от лат. *video* – виждам, гледам, и старогр. *psycho-* – душа и *-therapia* – лечение.

лат. videopsychotherapia, ae f

Дромотерапия – лечебно приложение на тичането като двигателна и съдодвигателна гимнастика; прилага се при неврастения и други заболявания (Стоименов, Рачев, 1988: 93); от старогр. *dromo-* – път и *-therapia* – лечение.

лат. dromotherapia, ae f

Иглотерапия – метод на рефлектотерапията – въздействие върху функциите на организма чрез различни по сила, характер и продължителност дразнения, предизвикани посредством забождаване на специални, дълги, тънки игли в строго определени точки от повърхността на тялото (Стоименов, Рачев, 1988: 44); от лат. *acus, us f* – игла и старогр. *-therapia* – лечение.

лат. acuththerapia, ae f

Кинотерапия – лекуване с помощта на киното, като се показват филми, които могат да въздействат на болните (Стоименов, Рачев, 1988: 155); от старогр. *kino-* – движение и *-therapia* – лечение.

лат. kinotherapia, ae f

Климатотерапия – лечебно използване на климатичните фактори (температура и влажност на въздуха, атмосферно налягане на въздуха и др.) при налични заболявания (Стоименов, Рачев, 1988: 158); от старогр. *climato-* – климат и *-therapia* – лечение.

лат. climatotherapia, ae f

Клиноterapia – начин на лекуване чрез задържане болния на легло (Стоименов, Рачев, 1988: 158); от старогр. *clino-* – легло, седло и *-therapia* – лечение.

лат. clinotherapia, ae f

Лактотерapia – разновидност на протеинотерapiaта (Стоименов, Рачев, 1988: 158); от лат. *lac, lactis n* – мляко и старогр. *therapia* – лечение.

лат. lactotherapia, ae f

Логотерapia – лечение на разстройствата в говора (Стоименов, Рачев, 1988: 182); от старогр. *logo-* – наука, учение, слово, реч и *-therapia* – лечение.

лат. logotherapia, ae f

Металотерapia – терапевтичен метод, изразяващ се във временно или продължително поставяне върху тялото на монети или други метални пластинки при хистерични и травматични анестезии, парализи и др. (Стоименов, Рачев, 1988: 191); от лат. *metallum, i n* – метал и старогр. *therapia* – лечение.

лат. metallotherapia, ae f

Музикотерapia – вид занимателна терапия, при която музиката се използва с лечебна цел (Стоименов, Рачев, 1988: 201); от старогр. *musico-* – изкуство да се пее и *-therapia* – лечение.

лат. musicotherapia, ae f

Наркопсихотерapia – съчетание на психотерapia с предварително въздействие на болния с психотропни средства (Стоименов, Рачев, 1988: 211); от старогр. *narco-* – вцепенявам, обезчувствавам, успивам; *psycho-* – душа и старогр. *-therapia* – лечение.

лат. narcopsychotherapia, ae f

Пиротерapia – общо название на методите на лечение чрез изкуствено повишаване на температурата на тялото с пирогенни вещества (Стоименов, Рачев 1988: 211); от старогр. *pyro-* – огън и старогр. *-therapia* – лечение.

лат. pyrotherapia, ae f

Протеинотерapia – лечение чрез парентерално въвеждане в организма на хетерогенни белтъчни вещества (Стоименов, Рачев, 1988: 259); от лат. *proteinum, i n* – протеин и старогр. *-therapia* – лечение.

лат. proteinotherapia, ae f

Психотерапия – лечебен комплексен метод, използващ психичното въздействие върху болния за отстраняване на редица заболявания както от психично, така и от соматично естество (Стоименов, Рачев, 1988: 285); от старогр. *psycho-* – душа и *-therapia* – лечение.

лат. *psychotherapia, ae f*

Рефлексотерапия – с този термин се означават някои методи за лечение, основани на дразнене на определени зони от повърхността на тялото (Стоименов, Рачев, 1988: 285); от лат. *reflexus, us m* – рефлекс и старогр. *-therapia* – лечение.

лат. *reflexotherapia, ae f*

Социотерапия – комплекс от мероприятия, провеждани с цел повишаване ефективността на лечение на психично болните, с цел създаване на оптимални условия за по-бързото и по-пълноценното им включване в трудовата, семейната и социалната среда (Стоименов, Рачев, 1988: 309); от лат. *socius, ii m* – другар и старогр. *-therapia* – лечение.

лат. *sociotherapia, ae f*

Хипнопсихотерапия – психично въздействие с лечебна цел – отначало в хипноза, а след това в будно състояние (Стоименов, Рачев, 1988: 352); от старогр. *hypno-* – сън, *psycho-* – душа и *-therapia* – лечение.

лат. *hypnopsychotherapia, ae f*

Хипнотерапия – метод на лечение, основан на хипнотично внушение (Стоименов, Рачев, 1988: 352); от старогр. *hypno-* – сън и *-therapia* – лечение.

лат. *hypnotherapia, ae f*

Хромотерапия – лечение с цветове или с цветно осветление (Стоименов, Рачев, 1988: 357); от старогр. *chromo-* – цвят и *-therapia* – лечение.

лат. *chromotherapia, ae f*

4. *-phrenia*

Терминоелементът *-phrenia* произлиза от старогръцкото съществително име *φρήν* – „диафрагма“, което означава и „седалище на умствената дейност, разум, душа, дух, съзнание, сърце“. Вероятно има индоевропейски произход от корена **bhren-*.

Думата *φρήν* в старогръцкия език означава първично диафрагма – анатомична структура, разположена между гръдния и коремния кош. Тази физиологична точка е важна

за дишането и телесните процеси, но още при Омир и по-късните автори *φρήν* започва да се употребява метафорично за ум, душа, разум, съзнание, сърце – вътрешното „седалище“ на психичните функции (вж. Beekes, 2010: 1590-1591).

Тази метафорична трансформация не е случайна: в древните култури органи като сърцето, диафрагмата или гърдите са смятани за център на чувствата, мисленето и волята – нещо, което се пренася и в езиковите структури.

Трансформацията от „диафрагма“ към „разум/ум/душа“ може да се проследи през:

- Културно-семантична метафора – в елинистическия свят душевните и умствени функции често се локализируют не само в главата, но и в областта на гръдния кош (*καρδία* – „сърце“ за емоции, *φρήν* – за мислене и чувстване). Това отразява онтологично виждане за човека като интегрирана телесно-психична система.
- Семантична трансформация – анатомичното значение преминава към когнитивно. От *φρήν* се получават производни, отразяващи ментално качество (напр. *φρόνησις* – „разумност“).

В модерната научна лексика старогръцки корени често се използват като базисни елементи на технически термини; *-phrenia* в този контекст често функционира като втори елемент, който служи за съставяне на диагнози или описателни наименования на психични състояния. Термините са общо 14, всички от старогръцки произход.

Термините с *-phrenia* са:

Идеофрения – остаряло общо название на психичните болести (Стоименов, Рачев, 1988: 135); от старогр. *ideo-* – вид, мисъл, замисъл, представа, идея и *-phrenia* – диафрагма, седалище на душата, дух, ум, разум.

лат. ideophrenia, ae f

Олигофрения – буквално означава малоумие, слабоумие; наследствено или придобито в ранното детство, органично обусловено болестно развитие на цялостната дейност и преди всичко на нейната интелектуално-мнестична дейност. Недоразвиване или задръжка на интелекта още не е олигофрения, тъй като те могат да се дължат на социални, сетивни и соматогенни причини. Олигофренията представлява обширна група патологични състояния с различна етиология; понякога наред с изразеното слабоумие се наблюдава своеобразна едностранна надареност (хипермнезия, музикални или художествени

способности). В зависимост от дълбочината на олигофренията се говори за дебилност, имбецилност и идиотия. За разграничаване на тези три степени за олигофренията съществува следната съкратена формулировка: у дебилите възможността за образуване на понятие е ограничена, имбецилите изобщо не могат да образуват понятие, а идиотите – и представи (Стоименов, Рачев, 1988: 224); от старогр. *oligo-* – малък на брой, малко, малък; в съставни думи означава малко количество, недостатъчно, намалено и *-phrenia* – диафрагма, седалище на душата, дух, ум, разум.

лат. oligophrenia, ae f

Олигоциклофрения – циклофрения, възникваща на олигофренна основа (Стоименов, Рачев, 1988: 226); от старогр. *oligo-* – малък на брой, малко; *cyclo-* – кръг и *-phrenia* – диафрагма, седалище на душата, дух, ум, разум.

лат. oligocyclophrenia, ae f

Олигошизофрения – шизофрения, възникваща на олигофренна основа (Стоименов, Рачев, 1988: 226); от старогр. *oligo-* – малък на брой, малко; *schizo-* – разцепвам и *-phrenia* – диафрагма, седалище на душата, дух, ум, разум.

лат. oligoschizophrenia, ae f

Онейрофрения – психоза с онейроиден синдром (Стоименов, Рачев, 1988: 227); от старогр. *oneiro-* – сън, съновидение и *-phrenia* – диафрагма, седалище на душата, дух, ум, разум.

лат. oneiophrenia, ae f

Пресбиофрения – разновидност на старческата деменция (Стоименов, Рачев, 1988: 252); от старогр. *presby-* – старец и *-phrenia* – диафрагма, седалище на душата, дух, ум, разум.

лат. presbyophrenia, ae f

Псевдоолигофрения – букв. лъжлива олигофрения; изоставяне в образователното и културното развитие вследствие израстване на детето при тежки и неблагоприятни социални условия (Стоименов, Рачев, 1988: 261); от старогр. *pseudo-* – лъжлив, *oligo-* – малък на брой, малко и *-phrenia* – диафрагма, седалище на душата, дух, ум, разум.

лат. pseudooligophrenia, ae f

Соматофрения – остарял термин за означаване на психоза (Стоименов, Рачев, 1988: 308); от старогр. *somato-* – тяло и *-phrenia* – диафрагма, седалище на душата, дух, ум, разум.

лат. somatophrenia, ae f

Схизофрения – термин, равнозначен на неправилно придобилия широко разпространение термин шизофрения (Стоименов, Рачев, 1988: 226); от старогр. *schizo-* – разцепвам и *-phrenia* – диафрагма, седалище на душата, дух, ум, разум.

лат. schizophrenia, ae f

Фантазиофрения – параноидна форма на шизофрения с преобладаване на фантастни налудни идеи (Стоименов, Рачев, 1988: 331); от старогр. *phantasio-* – явление, привидение, въображение и *-phrenia* – диафрагма, седалище на душата, дух, ум, разум.

лат. phantasiophrenia, ae f

Хебефрения – форма на шизофрения, възникваща в юношеска и млада възраст и характеризираща се с едновременно съществуващи или хаотично сменящи се полиморфни афективни, налудни, халюцинаторни разстройства с бързо развитие на дълбока шизофренна промяна на личността (Стоименов, Рачев, 1988: 346); от старогр. *hebe-* – младост, възмъжалост, юношеска възраст и *-phrenia* – диафрагма, седалище на душата, дух, ум, разум.

лат. hebephrenia, ae f

Холодисфрения – остарял термин за ендогенна психоза (Стоименов, Рачев, 1988: 356); от старогр. *holo-* – цял, цялостен, пълен; *dys-* – разстройство и *-phrenia* – диафрагма, седалище на душата, дух, ум, разум.

лат. holodysphrenia, ae f

Циклофрения – маниакално-депресивна психоза (Стоименов, Рачев, 1988: 356); от старогр. *cyclo-* – кръг и *-phrenia* – диафрагма, седалище на душата, дух, ум, разум.

лат. cyclophrenia, ae f

Шизофрения – букв. разцепена, разкъсана душа, разкъсана душевност; ендогенна психична болест с неизяснена етиология и патогенеза (Стоименов, Рачев, 1988: 363); от старогр. *schizo-* – разцепвам, разделям, разкъсвам и *-phrenia* – диафрагма, седалище на душата, дух, ум, разум.

лат. schizophrenia, ae f

5. -iatría

Терминоелементът *-iatría* произлиза от глагола *ἰάομαι*, който означава „лекувам, изцелявам“. Връзката между старогръцкия глагол *ἰάομαι* и терминоелемента *-iatría* в медицинската и психиатричната терминология представлява показателен пример за историческа, морфологична и семантична приемственост между античния гръцки език и съвременната научна номенклатура. Глаголът *ἰάομαι* още в Омировия епос функционира като основен лексикален израз на лечебно действие, което се извършва от субекта, но е насочено към другия и предполага процесуалност, често с вътрешна ангажираност на действащия.

От тази глаголна основа в класическия гръцки език се развива богата деривационна система: *ἰασίς* – „лекуване“, *ἵαμα* – „лек, средство за лечение“, *ἰατῆρ* и *ἰατρός* – „лекар“, *ἰατρική* – „лечебно изкуство, медицина“, *ἰατρεία* – „лечение, медицинска практика“. Особено важно е понятието *ἰατρική (τέχνη)*, което още в класическата епоха обозначава систематизирано лечебно знание. В Античността на медицината се гледа по-скоро като на изкуство, отколкото на наука. При Хипократ медицината вече се концептуализира като рационална и професионална дейност, отделена от чисто религиозните форми на изцеление.

Формата *ἰατρεία* се интернационализира и се превръща в терминоелемента *-iatría*. Той функционира като суфикс със значение „медицинско лечение на...“ или „клон на медицината, занимаващ се с...“. Така първоначалното глаголно значение „лекувам“ преминава през етап на номинализация и достига до абстрактно дисциплинарно обозначение (вж. Beekes, 2010: 573).

Моделът на образуване в съвременната терминология е следният: към наименованието на обекта или сферата на лечение се прибавя *-iatría*. Така например психиатрията обозначава „лечение на душата/ума“ (*ψυχή* + *ἰατρεία*), педиатрия – „лечение на деца“ (*παῖς* + *ἰατρεία*), а гериатрия – „лечение на възрастни хора“ (*γέρων* + *ἰατρεία*). Във всички случаи терминоелементът обозначава организирана клинична практика, а не просто теоретично учение.

Особено показателен е примерът с психиатрията. В този случай се наблюдава концептуално разширяване на античния модел на лечение от соматичната към психичната сфера. Съчетаването на *ψυχή* и *ἰατρεία* създава нова дисциплина, която обединява гръцката

антропологична традиция с модерната медицинска институционализация. Така древният глагол *ἰάομαι*, означаващ „изцелявам“, стои в основата на термин, обозначаващ комплексна клинична и научна област.

В сравнение с други медицински терминоеlementи като *-therapia* (от *θεραπεία*), който подчертава метода на лечение, *-logia* (от *λόγος*), обозначаващ теоретично знание, или *-pathia* (от *πάθος*), означаващ страдание или болестно състояние, *-iatria* запазва ясно изразена насоченост към активната лечебна практика.

Следователно преходът от *ἰάομαι* към *-iatria* демонстрира класически модел на терминогенеза: от глагол, обозначаващ конкретно действие, през абстрактно съществително, към международен корен, функциониращ като стабилен структурен елемент в научната номенклатура. Това развитие свидетелства както за семантичната устойчивост на корена *ἰα-*, така и за неговата изключителна продуктивност в историята на медицинския език. В този смисъл *-iatria* представлява институционализирана и интернационализирана форма на античната идея за лечение, заложена още в значението на *ἰάομαι*.

Термините в психиатриата с *-iatria* са само три и са изцяло от гръцки произход:

Гериатрия – наука, която изучава болестите на хората в напреднала и старческа възраст и разработва методи за тяхната диагностика, профилактика и лечение (Стоименов, Рачев, 1988: 61); от старогр. *geri-* – старец и *-iatria* – лечение.

лат. geriatria, ae f

Психиатрия – букв. лекуване за душа; раздел на клиничната медицина, който изучава етиологията, патогенезата, патологоанатомията, клиниката и разпространението на психичните болести (Стоименов, Рачев, 1988: 263); от старогр. *psycho-* – душа и *-iatria* – лечение.

лат. psychiatria, ae f

Фармакопсихиатрия – синоним на психофармакологията (Стоименов, Рачев, 1988: 332); *pharmaco* – лекарство, *psycho-* – душа и *-iatria* – лечение.

лат. pharmacopsychiatria, ae f

6. *-osmia*

Терминоелементът *-osmia* е образуван от старогръцкия глагол *ὀζω* „мириша, излъчвам мирис“ и се извежда от праиндоевропейския корен **h₃ed-* „мириша, издавам мирис“. Реконструират се най-малко две номинални разширения:

- *h₃ed-mh₂-* – гръцки език: *ὀσμή* „мирис“;
- *h₃ed-os-* – латински език: *odor*.

Коренът *h₃ed-* е добре засвидетелстван и стабилно свързан със сетивното поле на мириса в няколко клона на индоевропейското семейство (латински – *oleo, olere* „мириша“ и *odor*; балтийски – *uodžiū* „мириша“; арменски – *hot* „мирис“, *hotim* „мириша“; стгр. *ὀζω* „излъчвам мирис“, *ὀσμή* „мирис“. Съществителното *ὀσμή* става основа за прилагателни (*ὀσμώδης* „миризлив“, *εὐοσμος* „благоуханен“) и влиза в сложни думи. Тази номинална форма е пряката историческа база на латинския терминоелемент *-osmia* (вж. Beekes, 2010: 1051).

Медицинският суфикс *-osmia* произлиза от гръцката основа *ὀσμη-*. В класическия език той не функционира като самостоятелен словообразователен суфикс, а е модерна научна реконструкция върху гръцката номинална основа. В съвременната медицина и психиатрия *-osmia* означава: състояние на обонянието като сетивна функция; патологични изменения на възприемането на миризми. В психиатрията нарушенията на обонянието имат особено значение, тъй като могат да съпътстват често депресивни разстройства (често *hyposmia* – намалено обоняние).

Тук древният индоевропейски корен **h₃ed-* преминава от обозначаване на чисто сетивен акт („мириша“) към терминологична система за клинична диагностика. Семантичната еволюция е следната:

„излъчвам мирис“ (активно качество на обекта) – „мирис“ (субстантивирано свойство) – „обоняние“ (сетивна способност) – „обонянието като медицински термин“ (клинична категория).

Така глаголят *ὀζω* и съществителното *ὀσμή* се използват в съвременна медицинска и психиатрична терминология, демонстрирайки непрекъснатост между праиндоевропейската сетивна лексика и модерната научна номенклатура. Данни от сравнителен анализ на индоевропейските езици потвърждават древността и стабилността на корена *h₃ed* в това семантично гнездо.

С -osmia разглеждаме общо пет термина:

Алотриосмия – мирисна сетивна измама; обонятелна илюзия (Стоименов, Рачев, 1988: 21); от старогр. *allotrio-* – чужд, несъответстващ и *-osmia* – мирис.

лат. allotriosmia, ae f

Аносмия – липса на усет за обоняние; загуба на способността за възприемане на мирисните усещания (Стоименов, Рачев, 1988: 29); от старогр. *an-* – не и *-osmia* – мирис.

лат. anosmia, ae f

Какосмия – 1. разстройство във функциите на обонятелния анализатор. 2. Усещане за неприятна миризма (Стоименов, Рачев, 1988: 148); от старогр. *cacos-* – лош и *-osmia* – мирис.

лат. cacosmia, ae f

Оксиосмия – болестно изостряне на обонянието (Стоименов, Рачев, 1988: 223); от старогр. *oxy-* – остър и *-osmia* – мирис.

лат. oxyosmia, ae f

Циклоосмия – периодично възникване на депресивни фази на циклотимията или на маниакално-депресивната психоза, с преобладаване на разстройства, имитиращи някоя болест на вътрешните органи (Стоименов, Рачев, 1988: 359); от старогр. *cyclo-* – кръг и *-osmia* – мирис.

лат. cyclosmia, ae f

7. -phonia

Старогръцкото съществително *φωνή* означава „глас“, „звук“, „тон“, „говор“ или „изказване“ и обозначава звуковата проява на живите същества, особено артикулирания човешки глас. В античната философска и лингвистична традиция терминът се използва за означаване на звуковото изразяване, чрез което се осъществява комуникацията между хората. Поради това *φωνή* се превръща в основно понятие както в античната теория на езика, така и в по-късната научна терминология.

Етимологично думата се свързва с праиндоевропейския корен **b^hoh₂-/-neh₂* със значение „говоря“, „издавам звук“, „казвам“. От същия корен произлизат и други форми в различни индоевропейски езици, които се отнасят до речта и звуковото изразяване. Така например в старогръцкия език се среща глаголът *φωνάσκει* „упражнявам гласа си, т.е. говоря

силно, издавам силен звук като оратор“, който се среща при Платон, Демостен и Аристотел, и е етимологично свързан с *φωνή*. Сходни форми се откриват и в други езици от индоевропейското семейство, като арменското *ban* „дума, реч“, както и прагерманското **boni* „молба, въпрос“, от което произлизат староанглийското *bēn* и старонорвежкото *bón* със значение „молба“. Тези съответствия показват общ семантичен център, свързан със звуковото и вербалното изразяване.

В старогръцки първоначалното значение „звук“ постепенно се специализира и започва да обозначава преди всичко човешкия глас и реч. От същата основа се образуват редица производни думи, например *φωνέω* „говоря, издавам звук“, *φωνητικός* „гласов, фонетичен“, както и сложни думи като *ὁμόφωνος* „с еднакъв звук“ и *σύμφωνος* „съзвучен“. Тази словообразователна продуктивност показва централното място на корена *φων-* в гръцката лексикална система, свързана със звука и речта (вж. Beekes, 2010: 1601-1602).

В процеса на формиране на международната научна терминология гръцката основа *φων-* се превръща в терминоелемента *-phonia*, който се използва за обозначаване на явления, свързани с гласа и звуковото произнасяне. Този терминоелемент е широко разпространен в медицинската терминология, особено в областите на фониатрията, неврологията и психиатрията. В тези дисциплини той обозначава състояния и нарушения, свързани с гласовата функция и звуковата експресия на човека.

Типични примери са термините *aphonia* „афония“, означаващ загуба на глас, *dysphonia* „дисфония“, обозначаващ нарушение на нормалната фонация, както и *paraphonia* „парафония“, който се използва за различни отклонения в звуковото произнасяне. Подобни термини описват нарушения на вокалната експресия, които могат да бъдат свързани както с органични увреждания, така и с психогенни или неврологични фактори.

Развитието на тази терминологична група може да бъде проследено от праиндоевропейския корен, обозначаващ звук и говор, през старогръцката дума *φωνή* със значение „глас“, до съвременния научен терминоелемент *-phonia*.

Терминоелементът *-phonia* в психиатрията означава отнасящ се до звука, звук, глас.

Разгледани са общо осем термина, изцяло от старогръцки произход:

Афония – липса на звучност на гласа при запазена способност на шепотната реч, наблюдава се при възпалителни, неопластични и паралитични увреждания на гласните връзки (Стоименов, Рачев, 1988: 41); от старогр. *a-* – не и *-phonia* – звук, глас.

лат. *aphonia, ae f*

Егофония – глас, който по тембър, височина, интонация, модулация и други качества наподобява блеенето на коза (Стоименов, Рачев, 1988: 95); от старогр. *aego-* – коза и *-phonia* – звук, глас.

лат. *aegorhonia, ae f*

Електроенцефалопфония – метод за оценка на резултатите на електроенцефалографията, основан на преобразуването на инфразвуковите колебания на биопотенциалите в колебания със звукова честота и тяхното прослушване (Стоименов, Рачев, 1988: 100); от старогр. *electro-* – кехлибар, търкането на който произвежда електричество; *encephalo-* – главен мозък и *-phonia* – звук, глас.

лат. *electroencephalophonia, ae f*

Исхофония – функционално разстройство в ритъма на говора, чийто свободно протичане е затруднено от задръжки и повтаряне на отделни звуци, срички и думи; разстройство на членоразделността на речта, обусловено от преходни гърчове на говорната мускулатура (Стоименов, Рачев, 1988: 147); от старогр. *ischo-* – задържам и *-phonia* – звук, глас.

лат. *ischophonia, ae f*

Ксенофония – смущение на фонацията, което придава на гласа странен акцент (Стоименов, Рачев, 1988: 176); от старогр. *xeno-* – чужд и *-phonia* – звук, глас.

лат. *xenophonia, ae f*

Макрофония – повишена сила на гласа (Стоименов, Рачев, 1988: 184); от старогр. *macro-* – голям и *-phonia* – звук, глас.

лат. *macrophonia, ae f*

Микрофония – слабост на гласа (Стоименов, Рачев, 1988: 193); от старогр. *micro-* – малък и *-phonia* – звук, глас.

лат. *microphonia, ae f*

Неврофония – респираторен гърч, характеризиращ се с издаване на силен, често лаещ вик (Стоименов, Рачев, 1988: 218); от старогр. *neuro-* – нерв и *-phonia* – звук, глас.

лат. *neurophonia, ae f*

8. *-asthenia*

Терминоелементът *-asthenia* произлиза от старогръцкото съществително име *σθένος*, което означава „сила“, „мощ“, „способност“, „физическа или вътрешна енергия“. В класическата гръцка литература то се употребява предимно в епическата поезия, особено в Илиада, където обозначава физическата и бойната сила на героите. Семантично думата принадлежи към лексикалното поле на понятията за сила, издръжливост и енергия, които са ключови характеристики както на физическата, така и на духовната мощ в античната култура.

От словообразователна гледна точка *σθένος* е основа за редица производни форми в старогръцкия език. Особено важно е прилагателното име *ἀσθενής* „слаб, безсилен“, образувано чрез отрицателната представка *ἀ-* „без“ и основата *σθεν-*. От това прилагателно произлиза съществителното име *ἀσθένεια* „слабост, немощ, липса на сила“, което в Античността вече се използва както за телесна слабост, така и за общо състояние на изтощение.

Етимологията на *σθένος* не е напълно изяснена, но в сравнително-индоевропейската лингвистика са предложени връзки с форми от индо-иранските езици. Някои изследователи свързват основата *σθεν-* със санскритското *sághnoti* „може да се справи, способен е“, както и с староперсийската форма *a-zg-ata-* „непреодолим“. Тези съответствия предполагат възможна праиндоевропейска основа **sgwh-*, свързана със значения като „сила“, „способност“ или „възможност да се преодолее нещо“ (вж. Beekes, 2010: 1325-1326). Макар тази етимология да не е окончателно доказана, тя показва, че гръцкото понятие за сила вероятно се вписва в по-широка индоевропейска семантична традиция, свързана със способността и мощта.

В процеса на формиране на международната научна терминология производното *ἀσθένεια* става основа на терминоелемента *-asthenia*, широко използван в медицината. В психиатрията и неврологията този елемент обозначава състояния, характеризиращи се с патологична слабост, намалена жизнена енергия или изразена уморяемост. Такива термини

са например *neurasthenia* „неврастения“, състояние на нервно-психическо изтощение, както и други медицински названия, обозначаващи различни форми на функционална слабост.

Така древногръцката лексикална основа, обозначаваща физическа и жизнена мощ, се трансформира в ключов компонент на съвременната психиатрична терминология, описващ състояния на психическа и физическа слабост.

Термините с *-asthenia* (липса на сила) в психиатрията са малко на брой – девет:

Клезастения – отслабване на силата на гласа поради прекомерната му употреба (Стоименов, Рачев, 1988: 157); от старогр. *cleso-* – викане и *-asthenia* – липса на сила, слабост.

лат. clesasthenia, ae f

Логастения – разстройство на речта, изразяващо се в повишена речева уморяемост и в страх от неправилно произнасяне на думи (Стоименов, Рачев, 1988: 182); от старогр. *logo-* – наука, учение, слово, реч и *-asthenia* – липса на сила, слабост.

лат. logasthenia, ae f

Миастения – мускулна слабост. Среща се при неврологични заболявания (Стоименов, Рачев, 1988: 23); от старогр. *myo-* – мускул и *-asthenia* – липса на сила, слабост.

лат. myasthenia, ae f

Мнемастения – отслабване на паметта (Стоименов, Рачев, 1988: 199); от старогр. *mnemo-* – памет и *-asthenia* – липса на сила, слабост.

лат. mnemasthenia, ae f

Неврастения – букв. нервна слабост, нервно изтощение; най-разпространената невроза, която се предизвиква от преумора и пренапрежение на нервната система (Стоименов, Рачев, 1988: 213); от старогр. *neuro-* – нерв, и *-asthenia* – липса на сила, слабост.

лат. neurasthenia, ae f

Панастения – пристъпи на рязко изразена астения (Стоименов, Рачев, 1988: 232); от старогр. *pan-* – всеки, всичко и *-asthenia* – липса на сила, слабост.

лат. panasthenia, ae f

Психастения – невроза, проявяваща се с чувство на непълноценност, страх, нерешителност, безволие (Стоименов, Рачев, 1988: 232); от старогр. *psycho-* – душа и *-asthenia* – липса на сила, слабост.

лат. *psychasthenia, ae f*

Фонастения – дисфония или афония при липса на ларингоскопични установими изменения на ларикса (Стоименов, Рачев, 1988: 232); от старогр. *phono-* – глас и *-asthenia* – липса на сила, слабост.

лат. *phonasthenia, ae f*

Хистероневрастения – невроза, която съчетава симптоми на хистерия и нервастения (Стоименов, Рачев, 1988: 355); от старогр. *neuro-* – нерв, *hystero-* – матка и *-asthenia* – липса на сила, слабост.

лат. *hysteroneurasthenia, ae f*

9. -acusia

Терминоелементът *-acusia* произхожда от старогръцкият глагол *ἀκούω*, който означава „чувам“, „слушам“, а в преносен смисъл и „подчинявам се“, „вслушвам се“. Той е широко засвидетелстван още в езика на Омировия епос, например в Илиада. От този глагол произлиза съществителното *ἀκοή* „слух, чуване, слухово възприятие“, което обозначава както физиологичната способност за възприемане на звуци, така и самия акт на слушане или получаване на известие чрез слуха.

От сравнително-индоевропейска гледна точка *ἀκούω* се свързва с праиндоевропейския корен *h₂keus-* „чувам, слушам“. Този корен има широки паралели в различни индоевропейски езици. Например готското *hausjan* означава „чувам“, а в други германски езици съществуват сродни форми със сходна семантика. Тези съответствия показват, че значението „възприемам звук чрез слуха“ е било вече установено в праиндоевропейския език и е запазено в гръцкия чрез глагола *ἀκούω* и неговите производни.

В старогръцкия език от основата *ἀκου-* се образуват редица производни, като *ἀκοή* „слух, чуване, известие“, *ἀκουστός* „чуваем, доловим“, *ἀκουστής* „слушател, ученик“, както и *ἀκουστικός* „отнасящ се до слуха, слухов“ (вж. Beekes, 2010: 55). Именно от тази основа произлиза и международният научен терминоелемент *-acusia*, използван в медицинската терминология за обозначаване на състояния, свързани със слуховото възприятие.

В съвременната медицина, включително в неврологията и психиатрията, *-acusia* се използва като терминологичен елемент в редица диагностични названия. Например *hyperacusia* обозначава патологично повишена чувствителност към звуци, *hypacusia* означава намален слух, а *paracusia* обозначава изкривено или атипично слухово възприятие. В психиатричен контекст тези термини могат да се използват при описанието на нарушения в слуховото възприятие, включително при състояния, свързани със слухови халюцинации или други перцептивни разстройства.

По този начин може да се проследи ясна историко-лингвистична приемственост: от старогръцкия глагол *ἀκούω* и съществителното *ἀκοή*, обозначаващи акта на чуване и слуховото възприятие, до съвременния медицински терминоелемент *-acusia*, който функционира като международен научен компонент за означаване на различни нарушения на слуха.

С *-acusia* в Психиатричния речник на Стоименов и Рачев се срещат само три термина:

Диплакузия – вид паракузия, изразяваща се в нарушение на слуховото възприятие, при което един и същ тон се възприема с нееднаква височина от двете уши или пък един тон се възприема от едно и също ухо с две различни височини (Стоименов, Рачев, 1988: 87); от старогр. *diplo-* – двоен и *-acusia* – чувам.

лат. diplacusia, ae f

Макроакузия – състояние, при което звуците се възприемат усилено (Стоименов, Рачев, 1988: 184); от старогр. *macro-* – голям и *-acusia* – чувам.

лат. macroacusia, ae f

Стереoaкузия – способност за цялостно възприемане на звукови съчетания (Стоименов, Рачев, 1988: 311); от старогр. *stereo-* – твърд, плътен, обемен, пространствен и *-acusia* – чувам.

лат. stereoacusia, ae f

10. *-thymia*

Терминоелементът *-thymia* от старогръцкото съществително име *θυμός*, което означава „дух, жизнена сила, вътрешен порив, смелост, гняв, чувство“. В епическата

традиция, особено у Омир, думата обозначава вътрешния психичен център на човека – мястото на емоциите, волята и жизнената енергия. Семантично *θυμός* обединява значения, които в по-късната философска и медицинска терминология се разделят на категории като емоция, настроение и психична енергия. Етимологично *θυμός* се извежда от праиндоевропейския корен **dhuH-mo-* „дим, изпарение“. Същият корен е засвидетелстван в редица индоевропейски езици: санскрит – *dhūma-* „дим“, латински – *fumus* „дим“, литовски *dūmai* – „димове“, старобългарски – *дѹмѣ* „дим“ (вж. Beekes, 2010: 564).

Първичното значение „дим, изпарение“ е претърпяло метафорично развитие. Димът като издигащо се и кипящо явление е бил свързан с представата за вътрешно кипене на чувствата, особено гняв, страст или жизнена енергия. В гръцката културна традиция това значение постепенно става по-абстрактно и *θυμός* започва да обозначава психичния и емоционален център на човека.

От тази семантична база в по-късната научна и медицинска терминология се формира терминоелементът *-thymia*, който означава „настроение, емоционално състояние, афективен тонус“. Той се използва широко в психиатрията и клиничната психология за означаване на различни състояния на афекта. Например: *euthymia* – добро, стабилно настроение; *dysthymia* – продължително понижено (нарушено) настроение; *cyclothymia* – циклични колебания в настроението.

Така древногръцкото *θυμός*, което първоначално е обозначаващо вътрешната жизнена енергия и емоционален импулс, става основа на международен научен терминоелемент. В медицинската терминология *-thymia* запазва основната идея за вътрешното емоционално състояние на човека, но я систематизира в рамките на съвременната психиатрична класификация.

Следователно развитието на думата показва характерен процес в историята на терминологията:

от конкретна праиндоевропейска образност („дим“) – към психологическа метафора („вътрешно кипене, дух“) – към абстрактен научен термин („емоционално настроение“) в медицината.

Три са термините с *-thymia* (отнасящ се до чувство):

Ехотимия – подражаване на емоционалното състояние на обкръжаващите (смях, плач, страх, удивление) без наличие на съответен афект; наблюдава се предимно у деца и подрастващи (Стоименов, Рачев, 1988: 128); от старогр. *echo-* – звук и *-thymia* – чувство.

лат. *echothymia*, *ae f*

Кардиотимия – неоснователни сърдечни оплаквания; най-често се срещат след прекарано сърдечно заболяване (Стоименов, Рачев, 1988: 150); от старогр. *cardio-* – сърце и *-thymia* – чувство.

лат. *cardiothymia*, *ae f*

Циклотимия – 1. Разновидност на психопатията, чиято характерова особеност е повтарянето на определено емоционално състояние през известни интервали от време. 2. Лека степен на маниакално-депресивна психоза (Стоименов, Рачев, 1988: 359); от старогр. *cyclo-* – кръг и *-thymia* – чувство.

лат. *cyclothymia*, *ae f*

11. *-kinesis, -kinesia*

Старогръцкият глагол *κινέω* със значение „движа, привеждам в движение, разклащам, възбуждам“ произлиза от праиндоевропейския корен **keih₂-* – „задвижвам, поставям в движение“ (вж. Beekes, 2010: 700). Този корен принадлежи към древен лексикален пласт, обозначаващ физическо движение, разместване и динамично действие. В гръцкия език той се реализира чрез глаголната основа *κιν-*, от която се образуват редица деривати със семантика на движение и промяна на състоянието.

Особено важни са съществителните имена *κίνησις* – „движение, раздвижване, възбуждане“ и *κίνημα* – „движение, подтик, акт на движение“. Те обозначават както физическо движение, така и по-общо процес на активиране или възбуждане. Тази семантична двуплановост – между физическо и психофизиологично движение – е характерна за гръцката терминология и по-късно се оказва изключително продуктивна в научния език.

В сравнително-индоевропейски план гръцкият корен *κιν-* се разглежда като рефлекс на праиндоевропейското **keih₂-* „движа, задвижвам“. Въпреки че прякото съответствие в другите индоевропейски езици невинаги е ясно засвидетелствано, реконструираният корен

се приема въз основа на вътрешногръцката деривационна система и старите глаголни форми. Семантичното ядро „движение, привеждане в действие“ остава стабилно и последователно в различните образувания.

От съществителното име *κίνησις* произлиза и терминоелементът *-kinesia* (или *-kinesis*), който се използва широко в медицината, особено в неврологията и психиатрията. Той обозначава различни форми на двигателна активност. Чрез префикси и суфикси се изразяват различни нарушения на двигателната дейност. Така например термините *akinesia* – „липса на движение“, *dyskinesia* – „нарушено движение“ и *hyperkinesia* – „прекомерна двигателна активност“ описват патологични състояния на двигателната функция.

В психиатричната терминология *-kinesia* често обозначава психомоторни прояви, при които движението е свързано с психичното състояние на индивида. Такива са явления като психомоторна възбуда, двигателна инхибиция или стереотипни движения. По този начин древногръцкото понятие *κίνησις* „движение“ се превръща в основа на специализирана терминология, която описва сложните взаимодействия между психични процеси и двигателна активност.

Следователно връзката между старогръцкия глагол *κινέω*, производното *κίνησις* и съвременния медицински терминоелемент *-kinesia* демонстрира типичен пример за приемственост между класическата лексика и научния език. Първоначалното значение „движа, привеждам в движение“ се запазва, но се специализира и концептуализира в рамките на медицинската терминология, където обозначава различни аспекти на двигателната функция и нейните нарушения.

С терминоелемента *-kinesis/-kinesia* (движение) се срещат девет термина:

Адиадохокинеза – неспособност да се извършват непосредствено и бързо редуващи се едни и същи движения в противоположна посока, напр. сгъване – разгъване и др. Често се среща при множествена склероза (Стоименов, Рачев, 1988: 13); от старогр. *a-* – не, *diadocho-* – следващ, един след друг и *-kinesis* – движение.

лат. adiadochokinesis, is f

Акрокинезия – разстройство в двигателността (затруднения на движенията или наличие на излишни движения) на най-дисталните части на тялото (пръстите на ръцете и краката). Дължи се на органични увреждания, но може да има функционален характер,

напр. при истерия (Стоименов, Рачев, 1988: 15); от старогр. *acro-* – най-отдалечен, краен остър и *-kinesis* – движение.

лат. *acrokinesia, ae f*

Ахейрокинеза – липса на съдружни движения на ръцете при ходене, изпълняване на сложни двигателни актове и др. (Стоименов, Рачев, 1988: 42); от старогр. *a-* – не, *cheiro-* – ръка и *-kinesis* – движение.

лат. *acheirokeisis, is f*

Ехокинеза, ехокинезия – повтаряне на движенията, които извършва събеседникът или хората, намиращи се около болния (Стоименов, Рачев, 1988: 127); от старогр. *echo-* – звук и *-kinesis* – движение.

лат. *echokinesis, is f*

Олигокинезия – нарушение на двигателните функции, характеризиращо се с малка подвижност и скованост на движенията (Стоименов, Рачев, 1988: 224); от старогр. *oligo-* – малък, немногочислен, незначителен и *-kinesis* – движение.

лат. *oligokinesia, ae f*

Паликинезия – двигателно разстройство, изразяващо се в многократно повтаряне на едно и също движение (Стоименов, Рачев, 1988: 231); от старогр. *pali-* – отново, повторно и *-kinesis* – движение.

лат. *palikinesia, ae f*

Планотопокинезия – неспособност за ориентиране по план, карта или местност (Стоименов, Рачев, 1988: 247); от лат. *planum, i n* – повърхност, плоскост и старогр. *topos* – място и *-kinesis* – движение.

лат. *planotopokinesia, ae f*

Проскинезия – непроизволно изпълнение или повторение от болния на показани му или видени от него движения (Стоименов, Рачев, 1988: 259); от старогр. *pros-* – свръх това и *-kinesis* – движение.

лат. *proskinesia, ae f*

Тазикинезия – непреодолима потребност от постоянно извършване на движения (Стоименов, Рачев, 1988: 319); от старогр. *tasi-* – тенденция, склонност и *-kinesis* – движение.

лат. *tasikinesia, ae f*

12. *-logia*

Старогръцкият глагол *λέγω* първоначално означава „събирам, подбирам, събирам на едно място“, а в по-късното развитие на езика придобива значението „изреждам, разказвам, казвам“. Тази семантична еволюция е характерна за индоевропейските езици и отразява прехода от конкретното действие „събиране“ към абстрактното „събиране на мисли и думи“, т.е. изказване или реч. Глаголът се свързва с праиндоевропейския корен **leg-* „събирам, подбирам“, който е широко засвидетелстван в различни езикови групи (вж. Beekes, 2010: 841-842).

В латинския език същият корен се проявява в глагола *lego* „събирам, подбирам“, а по-късно и „чета“, което също отразява идеята за „събиране“ на букви или думи в смисловото цяло. Подобни форми се откриват и в други индоевропейски езици, например в немския език коренът *les-* „чета; събирам“. Тези паралели показват древния индоевропейски произход на корена и неговата първоначална семантика, свързана със събирането и подреждането.

От глагола *λέγω* в старогръцкия език произлиза съществителното име *λόγος*, което има богата и многопластова семантика: „слово“, „реч“, „разказ“, „разсъждение“, „разум“, „смисъл“. В класическата философска традиция, особено при Хераклит и по-късно в стоицизма, *λόγος* придобива и космологично значение като принцип на рационалния ред във вселената. Тази широка семантична област стои в основата на множество производни думи и научни термини.

В новоевропейската научна терминология, особено в медицината и психиатрията, от *λόγος* се формира терминоелементът *-logia*, който означава „наука за“, „учение за“, „изследване на“. Той обозначава систематично знание или дисциплина, занимаваща се с определена област на изследване. Така се образуват множество термини като неврология, психология, кардиология и други. В тези случаи суфиксът *-logia* изразява не просто „слово“ или „говорене“, а по-скоро „рационално изследване“, „научно обяснение“ или „систематизирано знание“.

Оттук връзката между старогръцкият глагол *λέγω*, съществителното *λόγος* и съвременния терминоелемент *-logia* демонстрира типичен процес на семантично развитие: от конкретното действие „събиране“ към „подреждане на мисли“, „говорене“, „разсъждение“, а впоследствие и към „научно знание“. Термините с *-logia* са общо 27, като

от тях повечето са изцяло от старогръцки произход, а само осем са с латински първи терминоелемент.

Термините с *-logia* са:

Брадилогия – забавена, бавна реч, прекъсната от паузи и мълчание (Стоименов, Рачев, 1988: 48); от старогр. *brady-* – бавен и *-logia* – реч.

лат. bradylogia, ae f

Виктимология – учение, занимаващо се с всичко, което по един или друг начин е свързано с жертвата на престъплението, а именно: личността на потърпевшия, неговите психологични и морални качества, социално-културната характеристика, взаимовръзката с престъпната среда и ролята му в механизма на престъплението (Стоименов, Рачев, 1988: 48); от лат. *victima, ae f* – жертва и старогр. *-logia* – наука.

лат. victimologia, ae f

Геронтопсихология – раздел на психологията, изучаващ измененията на психиката на човека в процеса на стареене (Стоименов, Рачев, 1988: 61); от старогр. *geronto-* – старец, *psycho-* – душа и *-logia* – наука.

лат. gerontopsychologia, ae f

Графология – наука за изучаване почерка на човека от гледище на неговата връзка с характера му, както и нарушенията на почерка с оглед диагностицирането на някои нервни и психични болести (Стоименов, Рачев, 1988: 64); от старогр. *grapho-* – пиша и *-logia* – наука, слово.

лат. graphologia, ae f

Демонология – средновековно учение за естеството на злите духове; то е обяснявало възникването на психичното заболяване с „вселяване“ на зли духове в тялото на човека; лечението се състояло в „изгонване“ на сатаната чрез заклинания (Стоименов, Рачев, 1988: 77); от старогр. *demono-* – дух и *-logia* – наука, слово.

лат. demonologia, ae f

Дефектология – наука, която изучава особеностите на развитие на децата с психични нарушения или физически недостатъци и разработва методи за тяхното възпитание и обучение (Стоименов, Рачев, 1988: 84); от лат. *defectus, us m* – дефект, и старогр. *-logia* – наука.

лат. defectologia, ae f

Екология – клон на биологията, който се занимава с изучаване отношението организъм – среда, в тази част и ролята на външните условия върху честотата и разпространението на заболяванията, вкл. и на психичните болести (Стоименов, Рачев, 1988: 97); от старогр. *oeco-* – дом, къща и *-logia* – наука, слово.

лат. oecologia, ae f

Егология – учение за „Аза“; предимно психологично понятие, което се използва в психоанализата (Стоименов, Рачев, 1988: 48); от лат. *ego* – аз и *-logia* – наука.

лат. egologia, ae f

Етология – 1. Биологична наука, изучаваща поведението на животните в естествени условия, отделяща внимание предимно на анализа на генетично обусловените компоненти на поведението. 2. Наука за характеристиките (Стоименов, Рачев, 1988: 48); от старогр. *etho-* – обичай, привичка и *-logia* – наука.

лат. ethologia, ae f

Зоопсихология – клон на психологията, изучаващ типичните особености и закономерностите на проявяване и развитие психиката у животните (Стоименов, Рачев, 1988: 133); от старогр. *zoo-* – животно, *psycho-* – душа и *-logia* – наука.

лат. zoopsychologia, ae f

Карфология – прогностично лош симптом, изразяващ се с в постоянни автоматични движения на ръцете, чрез които болните като че ли търсят да хванат летящи снежинки или малки предмети във въздуха или пък машинално дърпат и отблъскват покривките на леглото (Стоименов, Рачев, 1988: 150); от старогр. *karpho-* – снежинка и *-logia* – наука.

лат. carphologia, ae f

Наркология – раздел от психиатрията, изучаващ проявите, етиологията и патогенезата на хроничния алкохолизъм, наркоманиите и токсикоманиите (Стоименов, Рачев, 1988: 211); от старогр. *narco-* – вцепенявам, обезчувствавам, успивам и *-logia* – наука, слово.

лат. narcologia, ae f

Невропсихология – раздел на психологията, изучаващ връзката на психичните процеси с определени структури на главния мозък (Стоименов, Рачев, 1988: 217); от старогр. *neuro-* – нерв, *psycho-* – душа и *-logia* – наука.

лат. neuropsychologia, ae f

Неврофармакология – раздел от фармакологията, изучаващ влиянието на лекарствените средства върху нервната система и мозъка (Стоименов, Рачев, 1988: 218); от старогр. *neuro-* – нерв, *pharmaco-* – лекарство и *-logia* – наука.

лат. neuropsychologia, ae f

Патопсихология – Раздел на клиничната психология, изучаващ разстройствата на клиничните процеси (Стоименов, Рачев, 1988: 243); от старогр. *psycho-* – душа, *patho-* – болест и *-logia* – наука, слово.

лат. pathopsychologia, ae f

Псевдология – патологична склонност към измисляне на събития (Стоименов, Рачев, 1988: 261); от старогр. *pseudo-* – лъжлив и *-logia* – наука, слово.

лат. pseudologia, ae f

Психовалеология – наука за психичното здраве (Стоименов, Рачев, 1988: 267); от старогр. *psycho-* – душа и лат. *valeo, valui, valiturus* – силен съм, здрав съм, имам сила и старогр. *-logia* – наука, слово.

лат. psychovaleologia, ae f

Психоневрология – комплексна наука, която включва неврологията и психиатрията (Стоименов, Рачев, 1988: 281); от старогр. *psycho-* – душа, *neuro-* – нерв и *-logia* – наука, слово.

лат. psychoneurologia, ae f

Психопатология – раздел от психиатрията, изучаващ основните, общите за многото психози закономерности на проявяване и протичане на разстройствата на психичната дейност, на тяхната етиология, патогенеза, патологоанатомия, патофизиология, изход и методи на изследване (Стоименов, Рачев, 1988: 283); от старогр. *psycho-* – душа, *patho-* – болест и *-logia* – наука.

лат. psychopathologia, ae f

Психофармакология – раздел на фармакологията и психиатрията, който изучава действието на лекарствените и на другите биологично активни вещества върху психичната дейност и разработва методите на лекарствената терапия на психичните болести (Стоименов, Рачев, 1988: 288); от старогр. *psycho-* – душа, *pharmaco-* – лекарство и *-logia* – наука, слово.

лат. psychopharmacologia, ae f

Рефлексология – 1. Учение за рефлексите, за отразителните явления в организма. 2. Направление в психологията, което свежда психичната дейност до съвкупност от условни рефлексии (Стоименов, Рачев, 1988: 293); от лат. *reflexus, us m* – рефлекс и старогр. *-logia* – наука.

лат. reflexologia, ae f

Сексология – букв. наука за пола, за половия живот в неговите физиологични, психологични и социални аспекти (Стоименов, Рачев, 1988: 299); от лат. *sexus, us m* – пол и старогр. *-logia* – наука.

лат. sexologia, ae f

Сексopatология – раздел на клиничната медицина, изучаващ половите разстройства и разработващ методиките на тяхната диагностика, профилактика и лечение (Стоименов, Рачев, 1988: 299); от лат. *sexus, us m* – пол и старогр. *patho-* – болест и *-logia* – наука.

лат. sexopathologia, ae f

Сугестология – раздел на психологичната наука, в който се изследват и разработват проблемите на внушението (Стоименов, Рачев, 1988: 315); от лат. *suggestio, onis f* – поставяне под, добавяне, прибавяне, и старогр. *-logia* – наука.

лат. suggestologia, ae f

Френология – психоморфологично учение, според което всяка характерова особеност и психична способност има своя точна локализация в мозъка (Стоименов, Рачев, 1988: 346); от старогр. *phreno-* – диафрагма, седалище на душата, дух, ум, и *-logia* – наука.

лат. phrenologia, ae f

Характерология – наука за характерите (Стоименов, Рачев, 1988: 334) от старогръцки *charactero-* – 1. издълбан белег, знак, печат, буква, отпечатък, издълбано изображение; 2. отличителен белег, особеност, отличително свойство, характер и *-logia* – наука.

лат. characterologia, ae f

Хейрология – способ за общуване, за предаване на мисли посредством специфични изразителни жестове или мимики (Стоименов, Рачев, 1988: 334); старогр. *cheiro-* – ръка и *-logia* – наука.

лат. cheirologia, ae f

13. *-mnesia*

В старогръцкия език съществува цяла лексикална група, свързана с идеята за паметта и припомнянето. Основни представители на тази група са глаголет *μινύσκειν* „напомням, карам някого да си спомни“ и съществителното име *μνήμη* „памет, спомен“. Тези думи имат важна роля както в класическата гръцка лексика, така и в съвременната научна терминология, особено в медицината и психиатрията. Старогръцките думи *μινύσκειν* и *μνήμη* произлизат от праиндоевропейския корен **mneh₂-* „напомням, припомням“. Този корен е широко разпространен в индоевропейските езици и е дал множество сродни думи. Някои от тях са: санскрит *man-* – „мисля“; латински *mens* – „ум, разум“; английски *mind* – „ум“. Тази обща етимологична база показва, че още в праиндоевропейския език е съществувала ясна семантична връзка между мисленето, съзнанието и паметта.

В старогръцкия език от корена **mneh₂-* се развиват няколко важни лексеми: *μινύσκειν* – „напомням, карам някого да си спомни“; *μνήμη* – „памет, спомен“; *μνημονικός* – „който има добра памет“; *μνημεῖον* – „паметник“ (букв. „нещо, което напомня“) (вж. Beekes, 2010: 953-954). Тук ясно се вижда, че семантичният център на групата е идеята за съхранение и възстановяване на информация в съзнанието.

От гръцкото *μνήμη* произлиза медицинският терминоелемент *-mnesia*, който обозначава паметта или състояния, свързани с нея, и се използва за образуване на термини, обозначаващи различни нарушения. Те са изградени чрез класическия модел на гръцката научна терминология, при който коренът обозначава основното психично явление (памет), а представките уточняват характера на нарушението.

С *-mnesia* се срещат три термина:

Амнезия – разстройство на паметта, изразяващо се в промяна на спомените, но не в посока на тяхното естествено избледняване, а в посока на тяхното изопачаване, извращаване. Нарича се илюзия на паметта (Стоименов, Рачев, 1988: 21); от старогр. *allo-* – друг и *-mnesia* – спомен.

лат. allomnesia, ae f

Амнезия – букв. непомнене, без спомен, забрава; частична или пълна загуба на спомена за преживяваното през определен период от време или на отделен спомен. Среща се при травматични, токсични, възпалителни, дегенеративни и съдови увреждания на

мозъка, както и при психотични и психогенни помрачения на съзнанието (Стоименов, Рачев, 1988: 24); от старогр. *a-* – не и *-mnēsia* – спомен.

лат. *amnesia*, *ae f*

Палимнезия – възстановяване в паметта на болния на събития, забравени в периода на амнезията (Стоименов, Рачев, 1988: 231); от старогр. *pali-* – отново, повторно и *-mnēsia* – спомен.

лат. *palimnesia*, *ae f*

14. *-algia*

Думата *ἄλγος* на старогръцки език означава „болка, страдание, скръб“. Тя е широко засвидетелствана още в епическата поезия на Омир. Семантично терминът обозначава както физическа болка, така и емоционално страдание, което е типично за много древни индоевропейски корени. От същата основа произлизат няколко важни гръцки форми: *ἀλγέω* – „страдам, изпитвам болка“; *ἄλγημα* – „болка, страдание“; *ἄλγηδών* – „болка, мъка“; *ἀλγεινός* – „болезнен, мъчителен“. Тези производни показват стабилна лексикална група около идеята за болка и страдание. Старогръцкото съществително име *ἄλγος* се свързва с праиндоевропейския корен: **h₂elg-* / **alg-* – „боля, причинявам болка“.

При Омир и трагите се срещат степени за сравнение на прилагателни имена: *ἀλγίων* – „по-болезнен“ и *ἄλγιστος* – „най-болезнен“, които често се свързват с глагола *ἀλγέω*. Макар този глагол да има различно значение („грижа се, обръщам внимание, вземам под внимание“), възможно е семантично развитие към „безпокойство, скръб“. Подобно развитие се наблюдава в немския глагол *sorgen* – „грижа се“ и английския – *sorrow* „скръб“ (вж. Beekes, 2010: 62).

В медицинската терминология гръцкото съществително име *ἄλγος* се превръща в терминоелемента *-algia*, който обозначава непосредственото усещане за болка, което го прави особено продуктивен. Макар *-algia* да се използва главно във соматичната медицина, той има значение и в психиатричния контекст, защото: много психични състояния се проявяват със соматизирана болка, например при депресивни състояния често се говори за психогенна болка или соматоформни болкови синдроми.

Седем са психиатричните термини с *-algia* – болка:

Аподемиялгия – болестна страст да се напусне родината (Стоименов, Рачев, 1988: 31); от старогр. *apodemo-* – отивам в чужбина и *-algia* – болка.

лат. apodemialgia, ae f

Носталгия – букв. тъга по родината; състояние, обусловено от продължително откъсване от родината (Стоименов, Рачев, 1988: 222); от старогр. *nosto-* – възвръщане в родината и *-algia* – болка.

лат. nostalgia, ae f

Онихалгия – тактилна хиперестезия на ноктите (Стоименов, Рачев, 1988: 227); от старогр. *onycho-* – нокът и *-algia* – болка.

лат. onychalgia, ae f

Психалгия – букв. душевна болка; болка, предизвикана от психична травма и съпровождана се с чувство на тревога (Стоименов, Рачев, 1988: 263); от старогр. *psycho-* – душа и *-algia* – болка.

лат. psychalgia, ae f

Термалгия – дизестезия, при която температурните дразнители се възприемат от кожата и лигавиците като болкови (Стоименов, Рачев, 1988: 323); от старогр. *thermo-* – топлина, горещина и *-algia* – болка.

лат. thermalgia, ae f

Топалгия – болка в строго ограничен участък на кожата, която не се съпровожда от признаци на органично увреждане на нервната система (Стоименов, Рачев, 1988: 325); от старогр. *topo-* – място и *-algia* – болка.

лат. topalgia, ae f

Трихалгия – повишена чувствителност или усещане на болка при поглаждане на косата (Стоименов, Рачев, 1988: 325); от старогр. *tricho-* – косъм и *-algia* – болка.

лат. trichalgia, ae f

15. *-genia*, *-genesis*, *-genesia*

Друг основен терминоелемент в медицинската и психиатричната терминология е *-genia/-genesis*, който произлиза от старогръцкото съществително име *γένεσις* – „раждане“, „произход“, „възникване“, „образуване“. Етимологично тази лексема е свързана със

старогръцкия глагол *γίγνομαι* – „ставам“, „възниквам“, „появявам се“, „раждам се“. Глаголът представлява редуплицирана форма и води началото си от праиндоевропейския корен **gnh₁-* със значение „раждам“, „пораждам“, „възниквам“. От същия корен произлизат редица сродни форми в различни индоевропейски езици, като латинските *genus* – „род“, *genitor* – „родител“, както и *gigno* – „раждам, пораждам“, които отразяват общата семантична идея за произход, родство и възникване (вж. Beekes, 2010: 272-273).

В старогръцкия език от същия корен се образуват и други важни лексеми като *γένος* – „род“, „произход“, *γόνος* – „потомство“, *γονή* – „раждане“ и по-горе споменатото съществително име *γένεσις* – „раждане“, „произход“. Именно последната форма става основа за формирането на международния научен терминоелемент *-genesis*, който в съвременната медицинска терминология обозначава процеса на възникване, формиране или развитие на дадено биологично или патологично явление.

Този терминоелемент функционира като словообразователен компонент в редица сложни термини, обозначаващи различни механизми на развитие. Такива са например *angiogenesis* – образуване на кръвоносни съдове, *osteogenesis* – процес на образуване на костна тъкан, както и *carcinogenesis* – процес на възникване и развитие на злокачествени тумори. Общият семантичен компонент във всички тези термини е именно идеята за генезис, т.е. за процес на възникване и формиране.

Особено продуктивна е употребата на терминоелемента *-genesis* в психиатричната и психопатологичната терминология, където той се използва за обозначаване на произхода и механизмите на възникване на психични разстройства. В този контекст се срещат термини като психогенеза, който обозначава възникването на психични нарушения под влияние на психологични фактори, както и патогенеза, използван за означаване на механизмите, водещи до развитие на заболяването. В психиатричната теория подобни понятия играят важна роля при разграничаването на различни етиологични модели на психичните заболявания.

Следователно съвременният научен терминоелемент *-genesis* запазва и развива първоначалното значение на старогръцкия глагол *γίγνομαι* и съществителното *γένεσις*, като пренася древната семантична идея за „раждане“ и „възникване“ в контекста на модерната научна терминология. По този начин се осъществява пряка историко-езикова

приемственост между античната гръцка лексика и съвременния медицински и психиатричен научен език.

С терминоелемента *-genia/-genesis* в Психиатричния речник се откриват само три термина:

Екzogения – обусловеност на болестите от външни фактори, от причини извън организма; в психиатрията тези фактори са: инфекции, интоксикации, травми, телесни заболявания и др. (Стоименов, Рачев, 1988: 9); от старогр. *exo-* – вън, навън и *-genia* – произход.

лат. exogenia, ae f

Ендогения – обусловеност на болестните процеси от вътрешни, наследствени причини, а не от външни въздействия (Стоименов, Рачев, 1988: 103); от старогр. *endo-* – вътре и *-genia* – произход.

лат. endogenia, ae f

Ятрогения – психогенно психично заболяване, предизвикано от невнимателни изказвания или постъпки на лекаря (Стоименов, Рачев, 1988: 368); от старогр. *iatro-* – лекар и *-genia* – произход.

лат. iatrogenia, ae f

16. *-gnosis, -gnosia*

Терминоелементите *-gnosis/-gnosia*, широко използвани в съвременната медицинска и психиатрична терминология, произлизат от старогръцкия глагол *γινώσκω*, който означава „узнавам“, „разпознавам“, „възприемам“, „опознавам“. Този глагол се извежда от праиндоевропейския корен **gneh₂-* със значение „зная“, „разпознавам“, „опознавам“. В старогръцкия език глаголът *γινώσκω* представлява редулицирана сегашна форма, образувана с наставката *-σκ-*, характерна за глаголи, обозначаващи процес на възприемане или постепенно осъзнаване. Основните му форми включват аорист *γινῶναι*, перфект *ἔγνωκα* и бъдеще *γινώσομαι*, които съхраняват основата *γν-*, отразяваща древния корен (вж. Beekes, 2010: 273).

От същия корен произлизат редица съществителни и производни, които обозначават различни аспекти на познавателната дейност. Най-важното сред тях е съществителното *γνῶσις*, означаващо „познание“, „знание“, „разбиране“. Именно тази форма лежи в основата

на международния научен терминоелемент *-gnosis*, който в медицинската терминология обозначава процеса на разпознаване и осъзнаване на сетивна информация. Към същото словообразователно семейство принадлежат и думи като *γνῶμη* – „мисъл“, „преценка“, „съждение“, *γνώριμος* – „познат“, „добре известен“ и *γνωρίζω* – „правя известен“, „запознавам“, които допълнително разкриват семантичния спектър на корена, свързан с познанието и когнитивното възприятие.

В съвременната медицинска терминология, особено в неврологията и психиатрията, терминоелементът *-gnosis* обозначава способността за разпознаване на обекти, явления или стимули чрез сетивното възприятие и когнитивната обработка на информацията. От него се образуват редица специализирани термини, като *agnosia*, който означава нарушение на способността за разпознаване на предмети, лица или звуци при запазена функция на сетивните органи. В този случай представката *a-* изразява липса или отсъствие, а основният терминоелемент *-gnosia* обозначава самата когнитивна функция на разпознаване.

По този начин се проследява ясна историко-езикова приемственост между старогръцкия глагол *γινώσκω*, съществителното *γῶσις* и съвременния научен терминоелемент *-gnosis/-gnosia*. Семантичното ядро на този лексикален комплекс – идеята за „познаване“, „разпознаване“ и „осъзнаване“ – се запазва и в съвременната научна терминология, където служи за обозначаване на фундаментални когнитивни процеси, свързани с възприемането и интерпретацията на сетивната информация.

С *-gnosis/-gnosia* срещаме девет термина:

Анозогнозия – загуба на способността за осъзнаване на собствената болест; липса на критична оценка на своя дефект (парализа на крайник, глухото и слепота от централен произход) при липса на деменция и разстройство на съзнанието (Стоименов, Рачев, 1988: 28); от старогр. *a-* – не, *nosō-* – болест и *-gnosia* – знание, познание.

лат. anosognosia, ae f

Антропогнозия – букв. човекопознание, познание за соматичното и психичното у човека (Стоименов, Рачев, 1988: 30); от старогр. *anthropo-* – човек и *-gnosia* – знание, познание.

лат. anthropognosia, ae f

Астереогнозия – вид агнозия, изразяваща се в загуба на способността за познаване на предметите чрез опипване при запазена повърхностна и дълбока сетивност (Стоименов, Рачев, 1988: 35); от старогр. *astereo-* – корав, твърд, плътен и *-gnosia* – знание, познание.

лат. astereognosia, ae f

Барагнозия – вид агнозия, изразяваща се в загубата на способността за определяне на тежестта на предмети, държани в ръката, поради разстройство на усещането за натиск (Стоименов, Рачев, 1988: 43); от старогр. *baro-* – тежест и *-gnosia* – знание, познание.

лат. baragnosia, ae f

Прозопагнозия – агнозия на познати лица (Стоименов, Рачев, 1988: 259); от старогр. *prosopo-* – лице и *-gnosia* – знание, познание.

лат. prosopagnosia, ae f

Соматоагнозия – нарушение на правилното възприемане на телесната схема (Стоименов, Рачев, 1988: 307); от старогр. *somato-* – тяло, *a-* – не и *-gnosia* – знание, познание.

лат. somatoagnosia, ae f

Соматогнозия – сложен синтетично-аналитичен процес на висшата нервна дейност, в резултат на който постоянно и вярно се възприема схемата на тялото (Стоименов, Рачев, 1988: 307); от старогр. *somato-* – тяло и *-gnosia* – знание, познание.

лат. somatognosia, ae f

Стереогнозия – способност за познаване на предметите чрез опипване (Стоименов, Рачев, 1988: 311); от старогр. *stereo-* – твърд, плътен, обемен, пространствен и *-gnosia* – знание, познание.

лат. stereognosia, ae f

Хроногнозия – способност за определяне продължителността на отрязък от време, продължителността и последователността на събитията (Стоименов, Рачев, 1988: 358); от старогр. *chrono-* – време и *-gnosia* – знание, познание.

лат. chronognosia, ae f

17. -graphia

Глаголът *γράφω* – драскам, пиша, издълбавам“ произлиза от праиндоевропейския корен **gerbh-*, който има основното значение „драскам, режа, издълбавам“.

Първоначалната семантика на корена е физическа – свързана с драскане или издълбаване на повърхност, но с развитието на езика в гръцки контекст този корен постепенно придобива абстрактно значение, свързано с писане и записване на информация. Това се наблюдава в производните форми, като например *γραφή* – „писане, буква, знак, писмен запис“, както и в по-специализираните термини за канцеларски или административни функции: *γραμματεία* – „секретариат, канцелария“, *γραμματικός* – „граматически“, *γραμματιστής* – „писар, учител“, които разширяват значението на *γράφω* от физическото драскане до концептуалното фиксиране на информация чрез писменост (вж. Beekes, 2010: 285-286).

Съвременният международен научен терминоелемент *-graphia* се образува от глаголната основа *γράφ-* и означава процес на записване, изобразяване или измерване. В медицинската терминология това значение е особено продуктивно, като се използва за означаване на различни диагностични и терапевтични процеси. В този контекст се наблюдава преход от първоначалната семантика „драскам/издълбавам“ към когнитивното и инструментално записване на информация, което прави терминоелемента *-graphia* особено подходящ за обозначаване на различни функционални процеси в медицината и психиатрията.

Следователно може да се проследи ясна историко-езикова приемственост: **gerbh-* – *γράφω* – *γραφή* – *-graphia*, където се запазва основната идея за фиксиране на информация, но тя се адаптира както към физическото писане, така и към модерни научни и медицински приложения.

В психиатрията и неврологията употребата на *-graphia* е особено значима при описанието на когнитивни или моторни функции, свързани с писане, графично изразяване или електрическо регистриране на мозъчна активност.

С *-graphia* разглеждаме девет термина, изцяло със старогръцки произход:

Електроенцефалография – метод за функционално изследване на главния мозък чрез записване на биоелектрическите му колебания посредством електроенцефалограф; някои отклонения на биоелектрическите ритми, установявани при енцефалографията, дават обща представа за характера на промените в дейността на главния мозък, което спомага за уточняване на диагнозата (Стоименов, Рачев, 1988: 100); от старогр. *electro-* – кехлибар,

търкането на който произвежда електричество; *encephalo-* – главен мозък и *-graphia* – пиша.

лат. *electroencephalographia, ae f*

Емболография – вмъкване на безсмислени писмени знаци в думи (и на думи в изреченията) при писане (Стоименов, Рачев, 1988: 102); от старогр. *embolo-* – клин и *-graphia* – пиша.

лат. *embolographia, ae f*

Ехография – 1. При изискване на писмен отговор от болния той написва повторно въпроса, без да отговори. 2. Болестна склонност у психично болни да преписват едни и същи думи (Стоименов, Рачев, 1988: 127); от старогр. *echo-* – звук и *-graphia* – пиша.

лат. *echographia, ae f*

Криптография – създаване от болния на особен шрифт (Стоименов, Рачев, 1988: 174); от старогр. *crypto-* – скрит и *-graphia* – пиша.

лат. *cryptographia, ae f*

Мегалогграфия – изменение на почерка във вид на рязко увеличаване на размерите на буквите (Стоименов, Рачев, 1988: 189); от старогр. *megalo-* – голям, увеличен и *-graphia* – пиша.

лат. *megalographia, ae f*

Микрография – нарушение на писането, при което големината на буквите е значително намалена (Стоименов, Рачев, 1988: 192); от старогр. *micro-* – малък и *-graphia* – пиша.

лат. *micrographia, ae f*

Палиграфия – разстройство на писането, изразяващо се в многократно повтаряне на думи (Стоименов, Рачев, 1988: 231); от старогр. *pali-* – отново, повторно и *-graphia* – пиша.

лат. *paligraphia, ae f*

Патография – анализ на литературни произведения с цел преценяване личността на болния (автора) (Стоименов, Рачев, 1988: 242); от старогр. *patho-* – болест и *-graphia* – пиша.

лат. *pathographia, ae f*

Психография – психологично описание на личността, което представлява развитието, индивидуалните особености и своеобразието на психичния облик на даден човек (Стоименов, Рачев, 1988: 267); от старогр. *psycho-* – душа и *-graphia* – пиша.

лат. *psychographia, ae f*

18. *-opsia*

Глаголът *ὁράω* в старогръцкия език означава „виждам, наблюдавам, съзерцавам, възприемам“ и се среща при Омир, Херодот и Хипократ. Той произлиза от праиндоевропейския корен **uer-*, който носи общото значение „наблюдавам, отбелязвам, забелязвам“. Този корен е широко разпространен в индоевропейските езици и се проявява в латинското *videre* – „виждам“, в старогерманската форма *wara* – „внимание, наблюдение“. В латинската и германската традиция коренът също образува производни, свързани с наблюдение и възприятие.

Глаголните форми на *ὁράω* в класическата литература са изключително разнообразни. Имперфектът *έώραν* и аористните форми, например *ὅπῃ*, *ὥπῃ*, както и перфектът *έώρακα*, сочат към наличие на различни производни коренови основи: *Forii-*, *FORTJ-* и *FOP-*.

Глаголът се употребява често в комбинация с различни представки като *έπι-*, *про-*, *кат-*, *άνт-*, *сυν-*, което позволява формиране на сложни думи с по-специфично значение, например *έπι-όπ* – „наблюдавам, пазя“ или *про-όρᾱς* – „предвиден, явен“ (вж. Beekes, 2010: 1095-1096).

От глагола *ὁράω* са образувани много съществителни и прилагателни, свързани с акт на наблюдение или визуално възприятие:

- *ὄψις* – „зрение, видимост, външен вид, явление“ (Ксенофонт, Аристотел, Септуагинта). Това съществително име е основата на съвременния терминологичен елемент *-opsia*, използван в медицинската и психиатричната терминология за обозначаване на различни аспекти на зрението и визуалното възприятие.
- *ὀπτική* – „зрение, поглед, наблюдение“. В множествено число понякога се използва за означаване на „очи“ или „визуални усещания“.

- *ὁπτοῦς* – „наблюдател, зрител“, както и производни, използвани в епически или административни контексти за обозначаване на лица, които следят или наблюдават.
- *ὀφθαλμικός/ὀπτικός* – „способен да вижда, снабден със зрение, пригоден за наблюдение“.
- *ἐπι-оп-, про-оп-* – комплексни деривати, които се срещат основно като втори член в сложни думи, напр. обозначаващи „наблюдател“, „страж“ или „инструмент за наблюдение“.

Първоначалното значение на глагола е физическо наблюдение или драскане (сродно с концепцията за маркиране или „улов на информация“), но в хеленистичните и късни етапи на гръцкия език това значение се абстрахира до когнитивното възприемане – зрение, внимание, наблюдение на явления. Това разширение позволява формирането на производни с висока продуктивност в научния и медицински език.

В медицинската и психиатричната терминология терминоелементът *-opsia* се използва за описание на визуални функции. По този начин се вижда, че семантичната основа на *ὁράω* като „възприемам чрез зрението“ е запазена и адаптирана към научни цели, като се пренася от класическия език в съвременния терминологичен контекст. Глаголът *ὁράω* и производните му форми илюстрират ясно как един древен корен, свързан със зрението и наблюдението, се запазва и развива през вековете.

Девет са психиатричните термини с *-opsia*:

Анопсия – загуба на зрителната способност; липса на зрение, не поради заболяване на ретината, а вследствие на други органични или функционални причини (Стоименов, Рачев, 1988: 29); от старогр. *an-* – без и *-opsia* – зрение.

лат. anopsia, aef

Зоопсии – зрителни халюцинации, чието съдържание са животни (Стоименов, Рачев, 1988: 133); от старогр. *zoo-* – животно и *-opsia* – зрение.

лат. zooopsia, aef

Калопсия – състояние, при което всички предмети се виждат по-хубави, отколкото са в действителност (Стоименов, Рачев, 1988: 148); от старогр. *calo-* – хубав и *-opsia* – зрение.

лат. calopsia, ae f

Макропсия – психосензорно разстройство, при което всички предмети се виждат по-големи, отколкото са в действителност (Стоименов, Рачев, 1988: 148); от старогр. *macro-* – голям и *-opsia* – зрение.

лат. macropsia, ae f

Мегалоопсия – синоним на макропсия (Стоименов, Рачев, 1988: 189); от старогр. *megalo-* – голям, увеличен и *-opsia* – зрение.

лат. macropsia, ae f

Микропсия – разстройство на зрението, при което размерите на видимите предмети изглеждат по-малки (Стоименов, Рачев, 1988: 193); от старогр. *micro-* – малък и *-opsia* – зрение.

лат. micropsia, ae f

Поропсия – пространството се възприема скъсено или удължено (Стоименов, Рачев, 1988: 250); от старогр. *poro-* – далеч и *-opsia* – зрение.

лат. poropsia, ae f

Фонопсия – вид синестезия, при която всяко звуково възприятие се съпровожда от възприемане на определен цвят (Стоименов, Рачев, 1988: 334); от старогр. *phono-* – глас и *-opsia* – зрение.

лат. phonopsia, ae f

Фотопсия – поява в полето на зрението движещи се точки, фигури, петна, зигзагообразни линии и др., обикновено блестящи и светещи (Стоименов, Рачев, 1988: 335); от старогр. *photo-* – светлина и *-opsia* – зрение.

лат. photopsia, ae f

19. -phagia

Старогръцкият глагол *φαγεῖν* представлява аористна форма на глагола *ἐσθίω* – „ям, консумирам храна“. В класическия гръцки език той означава „изяждам, поглъщам, консумирам“. Етимологически формата се извежда от праиндоевропейския корен **bh(e)h₂g-*, който първоначално означава „разпределям, давам дял“. Това значение е добре засвидетелствано в сродни форми от други индоевропейски езици. В санскрит например глаголят *bhājati* означава „разпределям, давам дял“, а в медиална употреба – „получавам

дядл, участвам, наслаждавам се“. Съществителните имена *bhakta* – „порция, храна“ и *bhakṣa* – „храна, напитка“ показват ясно семантично развитие от „дядл“ към „храна“.

От същия праиндоевропейски корен произлиза и формата *baga* (староперсийски), която означава „дядл, съдба“ и по-късно „бог“ – първоначално „разпределител на съдбата“. Тази семантична линия демонстрира как идеята за „разпределение на дядл“ постепенно се свързва с акта на получаване или консумиране на храна.

В старогръцкия език коренът *φαγ-* става продуктивна основа за образуване на редица производни. Сред тях са съществителните *φάγος* – „поглъщач, лакомник“, *φάγας* – „лакомец“, както и медицинският термин *φαγεδαίνα*, който обозначава „разяждаща, гангренозна язва“ при Хипократ и „лакомия“ при Гален. Последният термин е особено показателен за метафоричното разширяване на значението, тъй като описва патологичен процес, при който тъканта сякаш „се изяжда“ или „се разрушава“ от болестта (вж. Beekes, 2010: 1543).

От същия корен се образува и терминологичният елемент *-phagia*, който в научната и медицинската терминология означава „ядене, прием на храна или склонност към консумиране на определен вид вещества“. Този терминоелемент е широко разпространен в медицинската, психиатричната и биологичната лексика.

Примери за медицински термини са: *polyphagia* – „прекомерен прием на храна“, симптом, често наблюдаван при диабет или хормонални нарушения; *dysphagia* – „затруднено преглъщане“, често свързано със заболявания на хранопровода или нервната система; *geophagia* – „консумиране на пръст или глина“, наблюдавано при някои хранителни разстройства или културни практики; *coprophagia* – „консумиране на фекалии“, явление, наблюдавано в определени психиатрични състояния или при животни. От този корен е образувано и наименованието на хранопровода – *oesophagus*.

В психиатрията и клиничната медицина терминоелементът *-phagia* често се използва за обозначаване на патологични модели на хранително поведение, като преяждане, извращение на апетита или консумация на необичайни вещества. Това показва как първоначалното значение на гръцкия корен, свързано с акта на хранене, се трансформира в специализиран терминологичен елемент, който служи за точно описание на физиологични и патологични процеси.

По този начин глаголят *φαγεῖν* и неговият корен *φαγ-* демонстрират типичен пример за еволюция на древен индоевропейски корен – от първоначално значение „разпределям, дял“ към конкретното действие „ям“, а впоследствие към научен терминологичен елемент *-phagia*, широко използван в съвременната медицинска и психиатрична терминология. С *-phagia* откриваме 13 термина – два са с латинска първа част, а останалите – със старогръцка.

Термините с *-phagia* са:

Аерофагия – гълтане на въздух с последващото му освобождаване от стомаха чрез оригване. Наблюдава се при бързо ядене, невроза и някои заболявания на храносмилателния тракт (Стоименов, Рачев, 1988: 14); от лат. *aër, aëris m* – въздух и старогр. *-phagia* – хранене, ядене.

лат. *aërophagia, ae f*

Алотриофагия – извратеност на хранителния нагон, изразяващ се в ядене на неща, които не са храна (земя, изпражнения и др.). Среща се при болни с дълбока степен на олигофрения, напреднали деменции, психопатия и при някои шизофренно болни (Стоименов, Рачев, 1988: 14); от старогръц. *allotrio-* – чужд, несъответстващ и *-phagia* – хранене, ядене.

лат. *allotriophagia, ae f*

Геофагия – букв. ядене на земя; болестна страст за поглъщане на земя вместо храна (Стоименов, Рачев, 1988: 61); от старогр. *geo-* – земя и *-phagia* – хранене, ядене.

лат. *geophagia, ae f*

Копрофагия – ядене на изпражнения, най-често собствените (Стоименов, Рачев, 1988: 168); от старогр. *copro-* – изпражнения и *-phagia* – хранене.

лат. *coprophagia, ae f*

Монофагия – хранене само с един вид храна (Стоименов, Рачев, 1988: 200); от старогр. *mono-* –сам, самичък, единствен и *-phagia* – хранене, ядене.

лат. *monophagia, ae f*

Некрофагия – проява на канибализъм, изразяваща се в изяждане на човешки труп или на части от него (Стоименов, Рачев, 1988: 218); от старогр. *necro-* – мъртъв и *-phagia* – хранене, ядене.

лат. necrophagia, ae f

Онихофагия – гризене на ноктите (Стоименов, Рачев, 1988: 227); от старогр. *onycho-* – нокът и *-phagia* – хранене, ядене.

лат. onychophagia, ae f

Онихохейлофагия – хапене на ноктите и устните (Стоименов, Рачев, 1988: 227); от старогр. *onycho-* – нокът, *cheilo-* – устни и *-phagia* – хранене, ядене.

лат. onychoscheilophagia, ae f

Опиофагия – вид опиомания, при която опиат се употребява във вид на хапчета, прах, тинктура (Стоименов, Рачев, 1988: 228); от лат. *opium, ii n* – засъхналият млечен сок, получен при направени нарязи върху неузрелите главички на мака *papaver somniferum* и старогр. *-phagia* – хранене, ядене.

лат. opiorphagia, ae f

Пантофагия – болестно влечение да се яде всичко възможно, наблюдава се при дълбоко слабоумие и оглупели болни, при някои форми на шизофрения и др. (Стоименов, Рачев, 1988: 233); от старогр. *panto-* – всеки, всичко и *-phagia* – хранене, ядене.

лат. pantophagia, ae f

Полифагия – поглъщане на голямо количество храна вследствие на постоянно чувство на глад (Стоименов, Рачев, 1988: 233); от старогр. *poly-* – много и *-phagia* – хранене, ядене. от старогр.

лат. polyphagia, ae f

Трихофагия – патологично влечение към ядене на косми (Стоименов, Рачев, 1988: 327); от старогр. *tricho-* – косъм и *-phagia* – хранене, ядене.

лат. trichophagia, ae f

Хейлофагия – натрапливо действие, изразяващо се в натрапливо хапане на устните (Стоименов, Рачев, 1988: 347); от старогр. *cheilo-* – устни и *-phagia* – хранене, ядене.

лат. cheilophagia, ae f

20. -philia

Старогръцката дума *φίλος* първоначално е функционирала както като прилагателно, така и като съществително име. Основните ѝ значения са „свой, близък, принадлежащ“, „приятелски настроен“, „скъп, обичан“, както и „приятел“. В ранните гръцки текстове,

особено в епическата традиция на Омир, думата често обозначава роднинска или лична принадлежност („свой човек“, „близък“), а не непременно емоционалната любов в съвременния смисъл.

Етимологията на думата не е напълно изяснена. Според една от разпространените хипотези *φίλος* може да бъде свързана с древно рефлексивно местоименно образуване със значение „свой“, което предполага първоначалното значение „този, който принадлежи на собствения кръг“. Така семантичната еволюция вероятно преминава така: „свой“ – „близък“ – „приятел“ – „обичан“.

От същия корен произлизат редица гръцки думи, като съществителното име *φιλία* – „приятелство, обич“, която се среща при Теогнид, Емпедокъл и Омир; *φιλέω* – „да бъда приятел, да се отнасям приятелски или с обич, да обичам, да се грижа“, както и многобройни сложни думи с първа съставна част *φιλ-*, означаващ „обичащ, склонен към“: *φιλητής* – „любител“, *φίλημα* – „целувка“; *φίλοτρον* – „любовно питие, любовен еликсир“ (вж. Beekes, 2010: 1573-1574).

Съществителното *φιλία* – „приятелство, любов, привързаност“ – стои в основата на терминоелемента *-philia*. В класическия гръцки език *φιλία* означава преди всичко положително отношение, симпатия или привързаност, а не непременно романтична любов. В научната терминология, особено в медицината и биологията, *-philia* се използва като суфиксален терминоелемент, който обозначава: привличане или склонност към нещо, предпочитание или афинитет, повишена чувствителност или реакция. Терминоелементът се комбинира с различни гръцки или латински основи, за да обозначи специфични форми на привличане, склонност или афинитет. В психиатрията и клиничната психология *-philia* се използва като терминологичен елемент за обозначаване на интензивни, често патологични влечения или предпочитания, обикновено свързани със сексуално поведение.

Тези термини обозначават различни парафилии – устойчиви модели на сексуално привличане към специфични обекти, ситуации или лица. Сред най-известните примери са: *paedophilia* – сексуално привличане към деца, *necrophilia* – привличане към мъртви тела, *zoophilia* – сексуално привличане към животни. В този контекст суфиксът *-philia* обозначава психологическа или сексуална привързаност, която може да се разглежда като отклонение от нормалните модели на поведение.

Историята на терминоелемента *-philia* демонстрира интересна семантична трансформация: през Античността – *φιλία* – приятелство, любов, привързаност; в научната терминология – общо значение „склонност, афинитет“; в медицинска и психиатрична терминология – специализирано значение „интензивно или патологично влечение“. Така първоначалното положително значение на думата постепенно се специализира и неутрализира, а в някои научни контексти придобива клинично или патологично значение.

Термините с *-philia* са:

Автофилия – 1. Обичане самия себе си, любов към самия себе си. Налудна убеденост в изключителната способност на собствената личност, присъща е на шизофренно и маниакално болните (Стоименов, Рачев, 1988: 10); от старогр. *auto-* – сам и *-philia* – обич, приятелство.

лат. autophilia, ae f

Алкохолофилия – хроничен алкохолизъм (Стоименов, Рачев, 1988: 20); от арабски – *alcohol* – алкохол и старогр. *-philia* – обич, приятелство.

лат. alcoholphilia, ae f

Андрофилия – мъжки хомосексуализъм (Стоименов, Рачев, 1988: 27); от старогр. *andro-* – мъж, и *-philia* – обич, приятелство.

лат. androphilia, ae f

Геронтофилия – перверзност на половото влечение у младежи и девойки, изразяваща се в склонност към полово задоволяване със старици и старци (Стоименов, Рачев, 1988: 61); от старогр. *geronto-* – старец и *-philia* – обич, приятелство.

лат. gerontophilia, ae f

Зоофилия – полова перверзност, изразяваща се в сексуално влечение към животни, стигащо до извършване на содомистични актове (Стоименов, Рачев, 1988: 133); от старогр. *zoo-* – животно и *-philia* – обич, приятелство.

лат. zoophilia, ae f

Клаустрофилия – болестна склонност към заключване сам в стая, към затваряне на прозорци и врати с цел да се затвори напълно стаята или помещението (Стоименов, Рачев, 1988: 133); от лат. *claustrum, i n* – преграда и старогр. *-philia* – обич, приятелство.

лат. claustrophilia, ae f

Некрофилия – букв. мъртволюбие; полово извращение, при което полово удовлетворение са постига само в случай че в съседство се намира труп или части от него (Стоименов, Рачев, 1988: 219); от старогр. *necro-* – мъртъв и *-philia* – обич, приятелство.

лат. necrophilia, ae f

Неофилия – болестна страст към новини (Стоименов, Рачев, 1988: 219); от старогр. *neo-* – нов и *-philia* – обич, приятелство.

лат. neophilia, ae f

Нозофилия – букв. обич към болестта; 1. Усилие, стремеж да бъдеш болен. 2. Свърхценна идея за наличие на едно или друго заболяване с произтичащите от това представи за начините на лечение и самолечение (Стоименов, Рачев, 1988: 221); от старогр. *noso-* – болест и *-philia* – обич, приятелство.

лат. nosophilia, ae f

Орнитофилия – болестна любов към птици (Стоименов, Рачев, 1988: 229); от старогр. *ornito-* – птица и *-philia* – обич, приятелство.

лат. ornitophilia, ae f

Партенофилия – разновидност на женския хомосексуализъм, характеризираща се с избираемо влечение към девственици (Стоименов, Рачев, 1988: 241); от старогр. *partheno-* – девственица и *-philia* – обич, приятелство.

лат. parthenophilia, ae f

Педофилия – полова перверзност, изразяваща се в склонност към полово задоволяване с деца (Стоименов, Рачев, 1988: 243); от старогр. *pedo-* – дете и *-philia* – обич, приятелство.

лат. pedophilia, ae f

Тафефилия – патологично влечение да се присъства на погребение (Стоименов, Рачев, 1988: 319); от старогр. *taphe-* – погребение и *-philia* – обич, приятелство.

лат. taphephilia, ae f

Хелиофилия – болестен стремеж към стоене на слънце (Стоименов, Рачев, 1988: 347); от старогр. *helio-* – слънце и *-philia* – обич, приятелство.

лат. heliophilia, ae f

21. *-pathia*

Глаголът *πάσχω* в старогръцкия език означава „изпитвам, преживявам, претърпявам, страдам“ и произлиза от индоевропейския корен – **bhendh-* – „врзвам“. Той е широко засвидетелстван още в ранната гръцка литература, например при Омир, където се използва за обозначаване на преживяването на болка, страдание или неблагоприятно събитие. От този глагол произлиза съществителното *πάθος*, което първоначално означава „преживяване, състояние, страдание, емоционално въздействие“. В класическата философия, особено при Аристотел, терминът *πάθος* обозначава състояние или афект, който въздейства върху човека и променя неговото психично или телесно състояние. Етимологично думата се свързва с индоевропейския корен, който изразява идеята за подлагане на въздействие или търпене на нещо.

В античната гръцка култура значението на *πάθος* е многопластово и включва: страдание или болка; емоционално преживяване или афект; силна страст или емоция. В Реториката на Аристотел *πάθος* обозначава емоционалното въздействие върху слушателя, което говорителят се стреми да предизвика чрез речта си. Във философската традиция думата започва да се използва и в по-широк смисъл – като състояние, което човек претърпява, независимо дали е физическо, или психическо (вж. Beekes, 2010: 1156).

От съществителното *πάθος* произлиза терминоелементът *-pathia*. В научния език той се използва за означаване на: страдание или болестно състояние, нарушение на нормалната функция, патологичен процес.

Този суфикс е широко разпространен в медицинската терминология и се комбинира с различни гръцки или латински корени. Примери за такива термини са: *neuropathia* – заболяване на нервите, *cardiopathia* – заболяване на сърцето, *psychopathia* – патологично разстройство на личността. В тези случаи първоначалното значение „преживяване“ или „страдание“ се специализира до „болестно състояние или патологичен процес“.

В психиатрията терминоелементът *-pathia* се използва за обозначаване на психични или поведенчески разстройства, при които е налице отклонение в емоционалната регулация, личностовата структура или социалното поведение. Един от най-известните термини – *psychopathia*, е използван за описване на личностова структура, характеризираща се с липса на емпатия, повърхностни емоции, импулсивност, склонност към антисоциално поведение.

Развитието на терминоелемента *-pathia* показва постепенна специализация на значението:

- Антична епоха – *πάθος* означава преживяване, емоция, страдание;
- философия и реторика – силен афект или емоционално състояние;
- медицинска терминология – болестно състояние или патологичен процес;
- психиатрия – психично или поведенческо разстройство.

Така първоначалното широко значение „това, което човек преживява“ постепенно се стеснява до научно понятие за болест или патологично състояние. Етимологичният анализ на *πάσχω* и производното име *πάθος* показва как една дума с първоначално значение „да преживявам“ или „да страдам“ се превръща в основа на широко използван международен терминоелемент. Терминоелементът *-pathia* се е превърнал в ключов компонент на медицинската и психиатричната терминология, обозначаващ различни форми на патологични състояния. Историята на този терминоелемент илюстрира типичен процес в развитието на научната лексика – преминаване от общо емоционално и философско понятие към строго специализиран медицински термин.

Разглеждаме общо 21 психиатрични термина, от които само един е с първа латинска част.

Термините с *-pathia* са:

Ангионевропатия – функционално смущение на периферната съдова система; вегетативно-циркулаторна дистония (Стоименов, Рачев, 1988: 27); от старогр. *angio-* – съд и *neuro-* – нерв и *-pathia* – болест.

лат. *angioneuropathia, ae f*; синоним: ангионевроза – *angioneurosis, is f*

Електроенцефалопатия – енцефалопатия, обусловена от електротравма (Стоименов, Рачев, 1988: 100); от старогр. *electro-* – кехлибар, търкането на който произвежда електричество, *encephalo-* – главен мозък и *-pathia* – болест.

лат. *electroencephalopathia, ae f*

Ембриопатия – увреждане на плода в първите три месеца на бременността, настъпило в резултат на различни заболявания на майката; тя е причина за най-разнообразни малформации (Стоименов, Рачев, 1988: 102); от старогр. *embryo-* – нещо, което пониква в друго, плод в утробата, зародиш и *-pathia* – болест.

лат. embryopathia, ae f

Емпатия – психологично понятие, означаващо емоционална отзивчивост, съчувствие, чувствителност; способност за разбиране преживяванията на друг човек, за приобщаване към неговия емоционален живот, споделяйки преживяванията му; допуска се, че емпатията е вродена или се формира в първите дни и седмици на живота, дълго време преди детето да се научи да различава себе си от другите хора (Стоименов, Рачев, 1988: 102); от старогр. *em-* – във, вътре и *-pathia* – чувство.

лат. empathia, ae f

Енцефалопатия – понятие, с което се означават невъзпалителни заболявания на мозъка от травматично, съдово или токсично естество, които анатомично се обединяват от настъпващите дистрофични изменения, а клинично – от съчетанието на неврологични, психични и соматични прояви, свързани с локализацията на болестните изменения (Стоименов, Рачев, 1988: 104); от старогр. *encephalo-* – главен мозък и *-pathia* – болест.

лат. encephalopathia, ae f

Ереутопатия – склонност към лесни изчервявания на кожата на лицето, шията, гърдите (Стоименов, Рачев, 1988: 125); от старогр. *ereutho-* – червенина и *-pathia* – болест.

лат. ereuthopathia, ae f

Ехопатия – непроизволно повтаряне от психично болен на мимики, жестове, пози, думи или изрази, действия и пр. на беседващото с него лице (Стоименов, Рачев, 1988: 128); от старогр. *echo-* –звук и *-pathia* – болест.

лат. echopathia, ae f

Зоопатия – налудна убеденост за наличие в собственото тяло на някакво животно (Стоименов, Рачев, 1988: 132); от старогр. *zoo-* – животно и *-pathia* – болест.

лат. zoopathia, ae f

Лалопатия – общо название на разстройствата на говора (Стоименов, Рачев, 1988: 177); от старогр. *lalo-* – бърборя, дърдоря, говоря и *-pathia* – болест.

лат. lalopathia, ae f

Логопатия – общо название на разстройствата на говора (Стоименов, Рачев, 1988: 182); от старогр. *logo-* – наука, учение, слово, реч и *-pathia* – болест.

лат. logopathia, ae f

Невропатия – конституционално обусловено състояние на повишена възбудимост на нервната система в съчетание с усилена нервна изтощаемост (Стоименов, Рачев, 1988: 217); от старогр. *neuro-* – нерв и *-pathia* – болест.

лат. neuropathia, ae f

Олигофренопсихопатия – едновременно съчетание на признаците на олигофрения и психопатия (Стоименов, Рачев, 1988: 226); от старогр. *oligo-* – малък на брой, малко; в съставни думи означава малко количество, недостатъчно, намалено; *psycho-* – душа, *-phrenia* – диафрагма, седалище на душата, дух, ум, разум и *-pathia* – болест.

лат. oligophrenopsychopathia, ae f

Псевдопсихопатия – изменение на структурата на личността, което настъпва след прекаран пристъп на психоза (Стоименов, Рачев, 1988: 261); от старогр. *pseudo-* – лъжлив, *psycho-* – душа и *-pathia* – болест.

лат. pseudopsychopathia, ae f

Психопатия – болестно развитие на личността, предимно в характерова сфера (Стоименов, Рачев, 1988: 280); от старогр. *psycho-* – душа и *-pathia* – болест.

лат. psychopathia, ae f

Сенестопатия – понятие за означаване на разстройствата на общата сетивност, изразяващи се в разнообразни, крайно неприятни, мъчителни, тягостни усещания в различни части на тялото (Стоименов, Рачев, 1988: 280); от старогр. *coeno-* – общ, *-aesthia* – усет и *-pathia* – болест.

лат. coenaesthopathia, ae f

Сензопатия – широка група клинични симптоми на психични заболявания, в които влизат различен вид нарушения на сетивното познание (Стоименов, Рачев, 1988: 300); от лат. *sensus, us m* и чувство и старогр. *-pathia* – болест.

лат. sensopathia, ae f

Симбаматопатия – психогенна психоза, възникваща при внезапна катастрофа (Стоименов, Рачев, 1988: 301); от старогр. *ymbato-* – случайно събитие и *-pathia* – болест.

лат. symbamapathia, ae f

Тимопатия – общо название на психопатиите с преобладаване на разстройства в емоционалната сфера, изразяващи се в продължително преобладаване на потиснато или

повишено настроение или честа смяна на двете (Стоименов, Рачев, 1988: 324); от старогр. *thymo-* – дух и *-pathia* – болест.

лат. *thymopathia, ae f*

Фетопатия – патологично състояние, дължащо се на увреждане на плода през последните месеци от бременността (Стоименов, Рачев, 1988: 333); от лат. *foetus, us m* – зародиш, плод и старогр. *-pathia* – болест.

лат. *foetopathia, ae f*

Характеропатия – болестна промяна на характера, настъпила в резултат на органично увреждане на мозъка (Стоименов, Рачев, 1988: 346); от старогр. *charactero-* – 1. издълбан белег, знак, печат, буква, отпечатък, издълбано изображение; 2. отличителен белег, особеност, отличително свойство, характер и *-pathia* – болест.

лат. *characteropathia, ae f*

Хомилопатия – група състояния, възникващи във връзка с конфликтни отношения между хората (Стоименов, Рачев, 1988: 356); от старогр. *homilo-* – общуване, беседа и *-pathia* – болест.

лат. *homilopathia, ae f*

22. *-lalia*

Глаголът *λαλέω* в старогръцкия език означава „говоря, бърборя, бърбя, приказвам“. В класическия гръцки, особено в атическите текстове, думата често обозначава неформално или не принудено говорене, а понякога и празнословие или прекомерно говорене. Етимологично думата се разглежда като ономатопеично образуване, произлизащо от звукоподражателния корен *lal-*, който имитира звука на човешката реч, особено на детско бърборене или нечленоразделни звуци. Подобни звукоподражателни форми се срещат и в други езици, например латинското *lallāre* – „бърборя“, литовското *laluoti* – „бърборя“ и немското – *lallen* „бърбя“. Този тип корени са характерни за думите, свързани с речта, звукоиздаването и комуникацията, и често имат сходна фонетична структура в различни езикови семейства.

От глагола *λαλέω* произлизат редица съществителни и прилагателни имена, които обозначават различни аспекти на речта: *λαλία* – „говорене, разговор, бърборене“, *λάλημα* –

„изказване, произнесена дума“, *λαλητικός* – „бъбрив, приказлив“, *λαλητής* – „говорещ, разказвач“ (вж. Beekes, 2010: 827-828).

Съществителното *λαλία* постепенно се превръща в основа за образуване на научния терминоелемент *-lalia*, който в международната терминология обозначава начина или особеностите на говоренето, използва се за означаване на говор или речеви прояви, особено когато те се отклоняват от нормалната речева функция. Този елемент се комбинира с различни гръцки или латински корени, за да обозначи специфични речеви нарушения или особености на говоренето. Примери за такива термини са: *echolalia* – автоматично повтаряне на думи или фрази, произнесени от друг човек, *coprolalia* – неконтролируемо изговаряне на неприлични или социално неприемливи думи, *glossolalia* – говорене на непознат или псевдоезик, често свързвано с религиозни или психични състояния. В тези термини *-lalia* обозначава модела или характеристиката на речта. А в психиатрията и неврологията терминоелементът се използва за описване на патологични речеви прояви, които могат да бъдат свързани с различни неврологични и психични разстройства. Например: *echolalia* се наблюдава при разстройства от аутистичния спектър, както и при някои форми на шизофрения и неврологични увреждания; при *coprolalia* се наблюдават моторни и вокални тикове. В тези случаи терминоелементът *-lalia* обозначава патологична форма на речево поведение, която е важен диагностичен показател.

Развитието на *-lalia* показва постепенно специализиране на значението:

- антична гръцка употреба – *λαλία* означава просто „говорене“ или „разговор“;
- късна научна терминология – термин за „начин на говорене“;
- Медицинска и психиатрична употреба – обозначение за специфични речеви нарушения.

Така една дума със сравнително общо значение постепенно се превръща в специализиран медицински терминоелемент, използван за класификация на различни речеви симптоми. Етимологичният анализ на *λαλέω* и производното *λαλία* показва как звукоподражателна дума, обозначаваща простото действие „говоря“, става основа на международния научен терминоелемент *-lalia*. В съвременната медицинска терминология този елемент играе важна роля при описването на речеви симптоми и нарушения, особено в психиатрията и неврологията. Семантичната еволюция на думата илюстрира типичния процес на преход от ежедневна лексика към строго специализирана научна терминология.

С -*lalia* срещаме десет термина:

Алолалия – неправилен, погрешен отговор, неразбран говор у психично болни, у които няма органични увреждания на говорния апарат (Стоименов, Рачев, 1988: 20); от старогр. *allo-* – друг и *-lalia* – бърбене, говорене.

лат. allolalia, ae f

Барилалия – неясно изговаряне на думите, което се дължи на дизартрия, на смутена артикулация поради увреждане на органите, участващи при формирането на речта апарат (Стоименов, Рачев, 1988: 43); от старогр. *bary-* – тежест и *-lalia* – бърбене, говорене.

лат. barylalia, ae f

Глосолалия – букв. приказване с езика, т.е. без да се мисли. 1. Смущение в говора, изразяващо се в пристъпно изговаряне на новоизмислени думи и неправилно построяване на речта, което я прави неразбираема. 2. Нарушение на артикулацията, обусловено от патологично изменение на езика (Стоименов, Рачев, 1988: 43); от старогр. *glosso-* – език и *lalia* – бърбене, говорене.

лат. glossolalia, ae f

Ембололалия – стереотипно включване в речта на излишни по смисъл думи, обикновено лесно произнасяни (Стоименов, Рачев, 1988: 102); от старогр. *embolo-* – клин и *lalia* – бърбене, говорене.

лат. embololalia, ae f

Ехолалия – 1. Повтаряне на чути от лекаря или от други болни думи или изречения. Форма на афазия, при която болните могат да повтарят само изречения и думи, които са им били казани предварително (Стоименов, Рачев, 1988: 129); от старогр. *echo-* – звук и *lalia* – бърбене, говорене.

лат. echolalia, ae f

Копролалия – болестна склонност към произнасяне на цинични и оскърбителни думи без повод (Стоименов, Рачев, 1988: 168); от старогр. *copro-* – изпражнения и *-lalia* – бърбене, говорене.

лат. coprolalia, ae f

Ксенолалия – нарушение на речта с изменение на структурата на нейните звуци, вследствие на което тя започва да наподобява чужд език (Стоименов, Рачев, 1988: 168); от старогр. *xeno-* – чужд и *-lalia* – бърбене, говорене.

лат. *xenolalia, ae f*

Ономатолалия – натрапливо повтаряне на думи и имена (Стоименов, Рачев, 1988: 227); от старогр. *onomato-* – име и *-lalia* – бърбрене, говорене.

лат. *onomatolalia, ae f*

Палилалия – натрапливо повтаряне на думи (Стоименов, Рачев, 1988: 231); от старогр. *pali-* – отново, повторно и *-lalia* – бърбрене, говорене.

лат. *palilalia, ae f*

Тахилалия – нарушение на речта, изразяващо се в многословие или рязко ускоряване на нейния темп (Стоименов, Рачев, 1988: 319); от старогр. *tachy-* – бърз и *-lalia* – бърбрене, говорене.

лат. *tachylalia, ae f*

23. -aesthesia

Глаголът *αἰσθάνομαι* в старогръцкия език означава „възприемам, долавям, забелязвам, осъзнавам“. Той е засвидетелстван още в ранната гръцка литература, например в „Илиада“, където обозначава процеса на сетивно възприемане или осъзнаване на определено явление. От този глагол произлиза съществителното име *αἴσθησις*, което означава „възприятие, усещане, сетивно познание“. В античната философия този термин се използва за обозначаване на сетивното познание, което се противопоставя на рационалното мислене.

В трудовете на Аристотел, особено във философската антропология „*De Anima*“, *αἴσθησις* се разглежда като основна функция на живите организми, чрез която те възприемат външния свят посредством сетивните органи.

Етимологично думата се свързва с праиндоевропейския корен **h₂eu-is-* или сродни форми със значение „възприемам, чувам, долавям“, което показва древната връзка между слуховото възприятие и познавателния процес (вж. Beekes, 2010: 43).

В класическия гръцки език *αἴσθησις* означава както самия акт на възприемане, така и обекта на възприятието. Терминът се използва широко в философията, медицината и психологията на античността. Античните лекари, включително и Хипократ, използват думата за обозначаване на физиологичната способност на организма да усеща външни

стимули. Така постепенно се оформя значението на думата като термин, свързан със сетивната функция на нервната система.

От гръцкото съществително име *αἴσθησις* произлиза международният медицински терминоелемент *-aesthesia*. Той обозначава сетивност, усещане или възприемане на стимули. В научната терминология този елемент се използва за обозначаване на различни състояния на сетивната чувствителност, като например: *anaesthesia* – липса на чувствителност към болка или други стимули, *hyperaesthesia* – повишена чувствителност, *hypoesthesia* – намалена чувствителност. В тези случаи *-aesthesia* обозначава състоянието на сетивното възприятие.

В съвременната медицина терминоелементът *-aesthesia* е широко използван в неврологията, психиатрията и клиничната психология, тъй като сетивното възприятие е тясно свързано с функционирането на нервната система.

В психиатрията нарушенията на сетивното възприятие могат да се проявят в различни форми: като повишена чувствителност към звуци, светлина или допир, наблюдавана например при тревожни разстройства или някои неврологични състояния или като необичайни телесни усещания, които могат да се появят при неврологични заболявания, тревожност или соматоморфни разстройства. Подобни симптоми се разглеждат като нарушения на сензорната обработка, които могат да бъдат резултат както от органични мозъчни увреждания, така и от психични разстройства.

Развитието на *-aesthesia* преминава през няколко етапа:

- антична философия – *αἴσθησις* (сетивно възприятие);
- антична медицина – термин за физиологичната функция на сетивата;
- модерна медицинска терминология – обозначение за различни състояния на сетивната чувствителност.
- неврология и психиатрия – термин за патологични промени в сетивното възприятие.

В съвременната медицина, особено в неврологията и психиатрията, този терминоелемент се използва за описване на различни нарушения на чувствителността, свързани с функционирането на нервната система. Развитието на термина илюстрира типичния процес на преминаване от философско понятие към строго специализиран медицински термин.

С -aesthesia се срещат 18 термина:

Акроанестезия – липса на сетивност в дисталните отдели на крайниците, среща се при хистерия, ангиотрофоневрози и полиневрити (Стоименов, Рачев, 1988: 15); от старогр. *acro-* – най-отдалечен, краен остър, *an-* – не, *-aesthesia* – усет.

лат. acroanaesthesia, ae f

Акроестезия – термин, употребяван от някои автори за означаване повишена сетивност на дисталните части на тялото (Стоименов, Рачев, 1988: 15); от старогр. *acro-* – най-отдалечен, краен остър и *-aesthesia* – усет.

лат. acroaesthesia, ae f

Акместезия – вид парестезия, при която болният има усещане, че игли бодат кожата му. Има ограничен или функционален характер (Стоименов, Рачев, 1988: 15); от старогр. *acmo-* – връх и *-aesthesia* – усет, усещане.

лат. acmaesthesia, ae f

Батианестезия – липса на проприоцептивна (дълбока) сетивност (Стоименов, Рачев, 1988: 43); от старогр. *batho-* – дълбочина, бездна; *an-* – без и *-aesthesia* – усет.

лат. bathianaesthesia, ae f

Кинестезия – усещане за положението и преместването частите на тялото в пространството за направлението и обема на движенията в различните стави, както и за съпротивлението и тежестта на външните предмети (Стоименов, Рачев, 1988: 43); от старогр. *kinesis* – движение и *-aesthesia* – усет.

лат. kinaesthesia, ae f

Макроестезия – разстройство на усещането, при което опипваните предмети се възприемат по-големи, отколкото са в действителност (Стоименов, Рачев, 1988: 185); от старогр. *macro-* – голям, дълъг и *-aesthesia* – усет.

лат. macroesthesia, ae f

Мегалоестезия – разстройство на сетивността, при което опипваните предмети се възприемат по-големи, отколкото са в действителност (Стоименов, Рачев, 1988: 185); от старогр. *megalo-* – голям, увеличен и *-aesthesia* – усет.

лат. megaloesesthesia, ae f

Микроестезия – нарушение на тактилната сетивност, при което опипваният предмет се възприема по-малък в сравнение с неговите действителни размери (Стоименов, Рачев, 1988: 193); от старогр. *micro-* – малък и *-aesthesia* – усет.

лат. microaesthesia, ae f

Моноанестезия – загуба на сетивността в единия крайник (Стоименов, Рачев, 1988: 199); от старогр. *mono-* – сам, самичък, единствен, единичен; *an-* – без и *-aesthesia* – усет.

лат. monoanaesthesia, ae f

Полиестезия – нарушение на повърхностната сетивност, при което дразненето в една точка на тялото се възприема като дразнене в много точки (Стоименов, Рачев, 1988: 249); от старогр. *poly-* – много и *-aesthesia* – усет.

лат. polyaesthesia, ae f

Стереанестезия – букв. неусещане на твърди тела; загуба на допирната, топлинната, дълбоката и епикритичната сетивности, чиято съвкупност позволява да се възприемат качествата на предметите чрез опипване (Стоименов, Рачев, 1988: 310); от старогр. *stereo-* – твърд, плътен, обемен, пространствен, *an-* – без и *-aesthesia* – усет.

лат. stereoanaesthesia, ae f

Стереоестезия – запазени допирна, топлинна, дълбока и епикритична сетивности, чиято съвкупност позволява да се възприемат качествата на предметите чрез опипване (Стоименов, Рачев, 1988: 311); от старогр. *stereo-* – твърд, плътен, обемен, пространствен и *-aesthesia* – усет.

лат. stereoaesthesia, ae f

Терманестезия – загуба на усета за топлина (Стоименов, Рачев, 1988: 323); от старогр. *thermo-* – топлина, горещина, *an-* – без и *-aesthesia* – усет.

лат. thermanaesthesia, ae f

Топанестезия – загуба на усет за локализация (Стоименов, Рачев, 1988: 323); от старогр. *topo-* – място, *an-* – без и *-aesthesia* – усет.

лат. topanaesthesia, ae f

Хемипарестезия – нарушение на сетивността в едната половина на тялото, изразяващо се в усещане на мравучкане, изтръпване (Стоименов, Рачев, 1988: 347); от старогр. *hemi-* – полу, половин; *para-* – около, покрай, близо до, при и *-aesthesia* – усет.

лат. hemiparaesthesia, ae f

Хигропарестезия – форма на парестезия, характеризираща се с неприятно усещане на навлажненост на кожата (Стоименов, Рачев, 1988: 348); от старогр. *hygro-* – течен, влажен; *para-* – около, покрай, близо до, при и *-aesthesia* – усет.

лат. *hygroparaesthesia, ae f*

Ценестезия – деперсонализационно разстройство, изразяващо се в загуба на усещането за собственото „Аз“ (Стоименов, Рачев, 1988: 359); от старогр. *ceno-* – пуст, празен и *-aesthesia* – усет.

лат. *cenaesthesia, ae f*

Церебрастения – съчетание на астения с главоболие, световъртеж, отслабване на паметта и други признаци на увреждане на главния мозък (Стоименов, Рачев, 1988: 359); от лат. *cerebrum, i n* – мозък и старогр. *-aesthesia* – усет.

лат. *cerebraesthesia, ae f*

24. *-bulia*

Глаголът *βούλομαι* в старогръцкия език означава „искам, желая, възнамерявам“. Той е широко засвидетелстван в архаичната и класическата гръцка литература, където се използва за изразяване на воля, намерение или съзнателен избор. Семантично обозначава вътрешен акт на волята, при който субектът изразява желание или взема решение за определено действие. Тази концепция за воля и намерение става основа за редица производни думи в гръцкия език.

Етимологично думата се свързва с предполагаем праиндоевропейски корен **gwel-*, със значение „желая, искам“. Макар че точната историческа реконструкция на формата остава предмет на научни дискусии, общоприето е, че глаголът принадлежи към древен индоевропейски слой, свързан със семантиката на волята и желанието. От глагола *βούλομαι* произлиза съществителното *βουλή*, което означава „воля, решение, съвет, съвещателен орган“ (вж. Beekes, 2010: 231). В политическия и обществен живот на антична Гърция думата обозначава съвет или управленски орган, както например в институциите Атина.

От тази основа се развиват редица производни:

- *βουλεύω* – съветвам се, обсъждам, вземам решение;
- *βουλευτής* – член на съвет, съветник;
- *βουλευτήριον* – сграда за заседания на съвета.

Семантичният преход от лична воля към колективно решение показва как първоначалното значение „желая“ се разширява към сферата на рационалното обсъждане и вземането на решения.

От гръцката основа *βουλή* произлиза международният научен терминоелемент *-bulia*, който обозначава воля, способност за вземане на решения или мотивационна активност. В медицинската терминология този елемент се използва главно за означаване на нарушения на волевата дейност. Най-разпространеният термин е: *abulia* – състояние на силно намалена или почти липсваща воля и мотивация. Терминът се образува чрез префикса с отрицателно значение *a-* и основата *-bulia*, което буквално означава „липса на воля“. В съвременната психиатрия представлява разстройство на волевата и мотивационната сфера на психиката. То се характеризира със: силно намалена инициативност, трудност при вземането на решения, липса на мотивация за извършване на действия, емоционална и поведенческа пасивност; често се наблюдава при различни психични и неврологични състояния. В клиничната психиатрия този симптом се разглежда като нарушение на волевата регулация на поведението, което засяга способността на индивида да започва и поддържа целенасочена дейност.

Историческото развитие на основата *βουλ-* показва интересна семантична еволюция:

- архаичен гръцки език – *βούλομαι* означава „желая, искам“;
- класически период – *βουλή* обозначава „воля, решение, съвет“;
- философска и политическа терминология – думата се използва за обозначаване на процеса на обсъждане и вземане на решения;
- съвременна медицинска терминология – терминоелементът *-bulia* обозначава волевата функция на психиката и нейните нарушения.

Етимологичният анализ на *βούλομαι* показва, че терминоелементът *-bulia* произлиза от древногръцката концепция за воля и намерение. От първоначалното значение „желая“ се развива понятие за волеви акт и процес на вземане на решения, което впоследствие се превръща в термин от психиатрията. Днес *-bulia* се използва в медицинската терминология за обозначаване на функцията на волята и нейните патологични изменения.

С *-bulia* – воля се откриват едва четири термина:

Абулия – букв. безволие, пълна неразвитост или загуба на волевата активност. Пълна неразвитост на волята има при дълбоки степени на торпидна олигофрения, загуба на волята може да настъпи преходно при ступор. Трайна загуба на волята се развива при тежки органични заболявания на мозъка, особено при увреждане на конвекситета на неговите челни дялове. В тези случаи се съчетава с апатия. (Стоименов, Рачев, 1988: 8); от старогр. *a-* – не и *-bulia* – воля.

лат. *abulia*, *ae f*

Парабулия – качествено разстройство на волевата активност, извратеност на волята; отделните звена на волевия акт (цел, борба на мотиви и противомотиви, действия) са разкъсани в тяхната последователност, поради което волевите действия са несъответни, неразбираеми за околните; наблюдава се при шизофрения (Стоименов, Рачев, 1988: 233); от старогр. *para-* – около, покрай, близо до, при и *-bulia* – воля.

лат. *parabulia*, *ae f*

Хипербулия – букв. свръхволя; болестно повишена действена активност; усилване на подбудите, повишена поривност, инициативност, подвижност (Стоименов, Рачев, 1988: 349); от старогр. *hyper-* – над, свръх и *-bulia* – воля.

лат. *hyperbulia*, *ae f*

Шизобулия – наличие у болни на противоположни волеви тенденции и стремежи, симптом на шизофренията (Стоименов, Рачев, 1988: 349); от старогр. *schizo-* – разцепвам, разделям, разкъсвам и *-bulia* – воля.

лат. *schizobulia*, *ae f*

25. *-phasia*

Глаголът *φαίνω* в старогръцкия език означава „показвам, правя видим, разкривам, изваждам на светло, съобщавам“. Той принадлежи към групата на най-древните глаголи, свързани с акта на речта и изказването, и е широко засвидетелстван в класическата гръцка литература. В произведения като „Илиада“ и „Одисея“ той се използва в смисъл „казвам“ или „твърдя“, често за въвеждане на изказване или мнение.

От този глагол произлиза съществителното име *φάσις*, което означава „изказване, твърдение, реч“. В античната философия и реторика този термин обозначава акт на изразяване чрез реч.

Етимологично *φαίνω* се свързва с праиндоевропейския корен **bheh₂-* – светя, сияя“. В гръцкия език този корен се развива в група думи, свързани с изказването, проявяването и изразяването (вж. Beekes, 2010: 1545-1546).

Съществителното *φάσις* първоначално означава „изказване“, „твърдение“ или „изразено мнение“. Постепенно то започва да обозначава и самия акт на говорене или речева изјава.

В античната реторика терминът се използва за описване на логическо или словесно изявление, което може да бъде анализирано като част от аргументацията. Тази дума става основа за формирането на редица научни термини, в които се използва като втори компонент. От гръцкото *φάσις* се развива международният терминоелемент *-phasia*, който в медицинската терминология обозначава речевата способност или нейното нарушение. Този суфикс се използва за образуване на термини, които описват различни видове нарушения на речта, често свързани с увреждане на мозъчните центрове за език. Някои от най-често използваните термини са: *aphasia* – загуба или тежко нарушение на способността за говорене и разбиране на езика, *dysphasia* – частично нарушение на речта, *paraphasia* – неправилна употреба или замяна на думи и звуци при говорене. В тези термини *-phasia* обозначава функцията на речта.

В съвременната медицина терминоелементът *-phasia* е тясно свързан с изследването на езиковите функции на мозъка. Той се използва за обозначаване на различни видове афазии, които представляват нарушения на речта вследствие на увреждане на мозъчната кора. В психиатрията речевите нарушения също играят важна роля. Някои форми на парафазия или други речеви нарушения могат да се наблюдават при психични разстройства, например при шизофрения, където се появяват нарушения в структурата и смисловата организация на речта. Развитието на *-phasia* може да бъде проследено в няколко етапа:

- антична гръцка употреба – *φάσις* означава „изказване, твърдение“;
- философска и реторическа употреба – термин за речево изразяване;
- медицинска терминология – обозначение за речевата функция;
- неврология и психиатрия – термин за специфични речеви нарушения.

В съвременната неврология и психиатрия този елемент се използва за класификация на различни речеви нарушения, свързани с увреждане на мозъчните структури, отговорни за езиковата функция. Историческото развитие на термина илюстрира прехода от

общолексикално значение „изказване“ към строго научно понятие „нарушение на речта“ в медицината.

С терминоелемента *-phasia* – реч, говор се срещат само пет термина:

Брадифазия – общо название на различните форми на забавеност на речта; бавност в изговарянето на думите (Стоименов, Рачев, 1988: 48); от старогр. *brady-* – бавен и *-phasia* – реч, говор.

лат. bradyphasia, ae f

Жаргонафазия – сензорна афазия, характеризираща се с вербална, силабарна и литерална парафразия (Стоименов, Рачев, 1988: 129); от фр. *jargon* – простонароден говор, местно наречие, особен език на определена социална прослойка, и старогр. *-phasia* – реч, говор.

лат. jargonaphasia, ae f

Монофазия – говорно смущение, при което се изговаря винаги само една единствена дума (Стоименов, Рачев, 1988: 200); от старогр. *mono-* – сам, самичък, единствен, единичен и *-phasia* – реч, говор.

лат. monophasia, ae f

Олигофазия – понижение на речевата активност (Стоименов, Рачев, 1988: 224); от старогр. *oligo-* – малък, немногочислен, незначителен и *-phasia* – реч, говор.

лат. oligophasia, ae f

Шизофазия – разстройство на речта, изразяващо се в липса на смислова връзка при правилен граматичен строеж на изреченията (Стоименов, Рачев, 1988: 224); от старогр. *schizo-* – разцепвам, разделям, разкъсвам и *-phasia* – реч, говор.

лат. schizophasia, ae f

Глава VI

Прилагателни имена

Прилагателните имена представляват важна част от психиатричната терминология и служат за характеризиране на психични състояния, симптоми, синдроми, личностови

особености и различни форми на психични разстройства. Чрез тях се конкретизират качествени характеристики на клиничните прояви и се осигурява по-прецизно описание на психопатологичните явления. В медицинската практика те се използват както самостоятелно, така и в съчетание със съществителни имена, обозначаващи заболявания, симптоми или синдроми, например агитирана депресия, психотичен епизод, параноидна налудност и др.

Етимологичният анализ показва, че преобладаващата част от психиатричните прилагателни имена произхождат от старогръцкия език. От разгледаните 33 прилагателни имена само 6 са от латински произход, докато останалите са образувани от старогръцки корени, представки и наставки. Те най-често се комбинират с терминоелементите *psycho-* „душа“, *neuro-* „нерв“, *-pathia* „болест, страдание“, *-phrenia* „ум, разум“, *-genia* „произход“ и други, които участват в създаването на специализираната психиатрична лексика и които са коментирани в по-горната глава.

Голяма част от тези прилагателни са навлезли в българския език чрез латинизирани форми на гръцките термини при запазване на гръцката словообразователна основа.

По-долу са представени прилагателните имена, използвани в психиатрията, с тяхното значение, употреба и етимологичен произход.

Агитиран – възбуден, например агитирана депресия (Стоименов, Рачев, 1988: 11); от лат. *agito* – подстрекавам, подбуждам, раздвижвам, възбуждам.

лат. *agitatus, a, um*

Агресивен – нападателен, който се отнася до агресия (Стоименов, Рачев, 1988: 12); от лат. *aggredior* – пристъпвам, нападам.

лат. *aggressivus, a, um*

Адинамичен – безсилен, немошен (Стоименов, Рачев, 1988: 13) от старогр. *-dynamia* – сила.

лат. *adynamicus, a, um*

Анестезен – нечувствителен, който се отнася до личности, нечувствителни, безразлични, към страданията на другите (Стоименов, Рачев, 1988: 27); от старогр. *an-* – без и *-aesthesia* – усет.

лат. anaestheticus, a, um

Чужд – отчужден, откъснат, изолиран, психично болен, чието поведение го отклонява от околните (Стоименов, Рачев, 1988: 17); от лат. *alius* – друг.

лат. alienus, a, um

Апатичен – равнодушен, безразличен, който се отнася до апатия (Стоименов, Рачев, 1988: 30); от старогр. *a-* – без и *-pathia* – болест.

лат. apathicus, a, um

Астеничен – слаб, безсилен, който се отнася до астения (Стоименов, Рачев, 1988: 33); от старогр. *a-* – без и *-sthenia* – сила.

лат. asthenicus, a, um

Афатичен – който се отнася до афазия (Стоименов, Рачев, 1988: 39); от старогр. *a-* – без и *-phasia* – реч.

лат. aphaticus, a, um

Афективен – който се отнася до афект, до емоция (Стоименов, Рачев, 1988: 40); от лат. *afficio, feci, fectus* – засягам, въздействам.

лат. affectivus, a, um

Егоистичен – себелюбив, себичен, който се отнася до егоизма (Стоименов, Рачев, 1988: 95); от лат. *ego* – аз.

лат. egoisticus, a, um

Екстатичен – който се отнася до екстаз (Стоименов, Рачев, 1988: 99); от старогр. *ec-* отделяне, из и *-stasis* – стоене.

лат. ecstaticus, a, um

Ектогенен – който е произлязъл вън от организма (Стоименов, Рачев, 1988: 99); от старогр. *ecto-* – отвън, извън, из и *-genia* – произход.

лат. ectogenes, is

Ендогенен – 1. Образуван в самия организъм, а не въведен отвън. 2. Който се отнася до ендогения (Стоименов, Рачев, 1988: 103); от старогр. *en-* – в вътре, вътрешен слой и *-genia* – произход.

лат. endogenes, is

Каталептичен – който се отнася до каталепсия (Стоименов, Рачев, 1988: 151); от старогр. *cata-* – надолу и *lambano-* – хващам.

лат. catalepticus, a, um

Криптогенен – който е със скрит произход (Стоименов, Рачев, 1988: 174); от старогр. *crypto-* – скрит, таен и *-genia* – произход.

лат. cryptogenes, is

Маниакален – отнасящ се до мания (Стоименов, Рачев, 1988: 185); от старогр. *-mania* – страстно влечение, лудост.

лат. maniacalis, e

Меланхолен – който се отнася до меланхолия (Стоименов, Рачев, 1988: 189); от старогр. *melano-* – черен и *chole-* – жлъчка.

лат. melancholicus, a, um

Невропатичен – обусловен или предизвикан от невроза (Стоименов, Рачев, 1988: 217); от старогр. *neuro-* – нерв и *-pathia* – болест.

лат. neuropathicus, a, um

Невротичен – обусловен или предизвикан от невроза (Стоименов, Рачев, 1988: 217); от старогр. *neuro-* – нерв.

лат. neuroticus, a, um

Олигофренен – който се отнася до олигофрения (Стоименов, Рачев, 1988: 224); от старогр. *oligo-* – малък на брой, малко, малък; в съставни думи означава малко количество, недостатъчно, намалено и *-phrenia* – диафрагма, седалище на душата, дух, ум, разум.

лат. oligophrenicus, a, um

Параноиден – букв. параноиноподобен; който се отнася до параноидната налудност (вж. налудност параноидна), до налудни идеи за преследване, отношение, въздействие, отравяне, изобщо унищожение, напр. параноидна форма на шизофрения (Стоименов, Рачев, 1988: 235); от старогр. *para-* – около, покрай, близо до, при; *-noia* – ум, разум и *-ideus* – подобен.

лат. paranoideus, a, um

Патетичен – чувствен, страстен, прочувствен (Стоименов, Рачев, 1988: 235); от старогр. *pathetico-* – страстен, чувствен.

лат. patheticus, a, um

Психичен – душевен, който се отнася до психиката (Стоименов, Рачев, 1988: 265); от старогр. *psycho-* – душа.

лат. psychicus, a, um

Психогенен – който има психичен произход (Стоименов, Рачев, 1988: 267); от старогр. *psycho-* – душа и *-genia* – произход.

лат. psychogenes, is

Психотичен – който се отнася до психоза или принадлежи към нея напр. психотичен епизод (Стоименов, Рачев, 1988: 286); от старогр. *psycho-* – душа.

лат. psychoticus, a, um

Тимопатен – който се отнася към тимопатия или принадлежи към нея (Стоименов, Рачев, 1988: 324); от старогр. *thymo-* – дух и *-pathia* – болест.

лат. thymopathicus, a, um

Тоничен – отнасящ се до напрежението, до укрепването на организма; укрепващ, обусловен от тонично съкращение напр. тоничен гърч (Стоименов, Рачев, 1988: 325); от старогр. *tono-* – напрежение.

лат. tonicus, a, um

Хиперстенен – букв. свръхсилен, свръхраздразнителен (Стоименов, Рачев, 1988: 350); от старогр. *hyper-* – над, свръх и *-sthenia* – сила.

лат. hypsthenicus, a, um

Хипнотичен – който се отнася до психоза, до сън (Стоименов, Рачев, 1988: 352); от старогр. *hupno-* – сън.

лат. hypnoticus, a, um

Хипобуличен – който е с намалена, отслабена воля (Стоименов, Рачев, 1988: 352); от старогр. *huro-* – под, отдолу, по-долу и *-bulia* – воля.

лат. hypobulicus, a, um

Хипостенен – който е с понижена, намалена сила (Стоименов, Рачев, 1988: 353); от старогр. *huro-* – под, отдолу, по-долу и *-sthenia* – сила.

лат. hyposthenicus, a, um

Хистериформен – подобен на хистерията по клинична картина (Стоименов, Рачев, 1988: 355); от старогр. *hystero-* – матка и *-formis* – прилика, сходство, уподобяване на даден предмет.

лат. hysteriformis, e

Хроничен – дълготраен, много продължителен, бавно протичащ (Стоименов, Рачев, 1988: 357); от старогр. *chronos* – време.

лат. *chronicus*, а, um

VI. Заключение

Настоящият труд разглежда ролята на старогръцката лексика като основа за формирането на значителна част от съвременната психиатрична терминология. Чрез етимологичен и морфологичен анализ на редица представки и съставни терминоеlementи се установява, че научният език на психиатрията в голяма степен се основава на устойчиви модели на словообразуване, наследени от старогръцкия език.

Изследването на представките *a-*, *an-*, *dys-*, *para-*, *hyper-*, *hypo-*, *anti-*, *ec-*, *ecto-*, *en-*, *cata-*, *meta-*, *syn-* показва, че те изпълняват важна роля при образуването на термини, като уточняват количествени, качествени или функционални характеристики на психичните явления. Чрез тях се изразяват значения като липса, отрицание, нарушение, отклонение, усилване, намаляване, противопоставяне, външност, вътрешност, движение или съвместност. Тези значения позволяват създаването на терминологични единици с висока степен на семантична точност и системност.

Анализът на съставните терминоеlementи *-phobia*, *-mania*, *-therapia*, *-phrenia*, *-iatria*, *-osmia*, *-phonia*, *-sthenia*, *-acusia*, *-thymia*, *-kinesia*, *-logia*, *-mnescia*, *-algia*, *-genesis*, *-gnosis*, *-graphia*, *-opsia*, *-phagia*, *-philia*, *-pathia*, *-lalia*, *-aesthesia*, *-bulia*, *-phasia* показва, че те произлизат от старогръцки именни или глаголни основи, обозначаващи фундаментални психични и физиологични процеси – възприятие, мислене, памет, емоции, воля, движение, реч и сетивност. Благодарение на конкретизираната им семантика в терминологията и словообразователната им продуктивност тези елементи са се превърнали в стабилни градивни компоненти на международната медицинска терминология.

От морфологична гледна точка еднословните термини от гръцки произход са съществителни имена, с изключение на 33 (5%) от тях, които са относителни прилагателни имена. Еднословните психиатрични термини са 7% от всички, употребявани в този клон на медицината. По състав са прости и сложни, като по-голяма честотност имат сложните. С

представки са образувани 25% от разглежданите термини. Сложните съществителни имена са 63% (виж Фигура 3).

Фигура 3. Честотност на термините по образователен модел в %.

Етимологичният анализ разкрива, че много от тези терминоелементи първоначално са имали по-общо или философско значение в античната гръцка култура, което впоследствие е било специализирано в рамките на медицинската наука. Така например понятия, свързани със сетивното възприятие, психичните състояния или волевата дейност, постепенно са придобили строго научна употреба в психиатрията и неврологията.

От направеното изследване става ясно, че старогръцкият език не само е предоставил лексикалния материал за създаването на медицински термини, но и е оформил словообразователните принципи на научната терминология. Съчетаването наставки и терминоелементи позволява изграждането на сложни термини, които точно описват клинични състояния, симптоми и терапевтични подходи.

Познаването на старогръцките корени и словообразователни модели има съществено значение както за етимологичното тълкуване на медицинската терминология, така и за по-доброто усвояване на специализираната лексика от студенти и специалисти в областта на медицината, и в частност психиатрията. Изследването на тези езикови елементи показва

непрекъснатата връзка между античната културна традиция и съвременния научен език, като свидетелства за устойчивостта и универсалността на старогръцката терминологична система в медицината.

Приложение 1 – латински термини

Латински термин	Значение
<i>aër</i>	въздух
<i>abluo</i>	измивам, изчиствам
<i>acarus</i>	кърлеж
<i>acus</i>	игла
<i>adapto</i>	нагласявам, приспособявам
<i>afficio</i>	засягам, въздействам
<i>aggredior</i>	пристъпвам, нападам
<i>agito</i>	подстрекавам, подбуждам, раздвижвам, възбуждам
<i>alienatio</i>	отчуждаване, отделяне
<i>alienus</i>	чужд
<i>alius</i>	друг
<i>amoenus</i>	приятен, весел, прелестен
<i>ango</i>	притискам, давя, душа
<i>apis</i>	пчела
<i>ars</i>	изкуство
<i>associo</i>	сдружавам, съединявам
<i>balbutio</i>	заеквам, пелтеча, говоря неясно.
<i>caedo</i>	удрям, бия, сека, отсичам
<i>calculo</i>	смятам, пресмятам
<i>cancer</i>	рак, злокачествен тумор
<i>cerebrum</i>	мозък
<i>claustrum</i>	преграда, ограда
<i>cocainum</i>	кокаин

<i>coitus</i>	полов акт, полово сношение
<i>collectio</i>	Колекция
<i>compenso</i>	притеглям, уравновесявам
<i>computo</i>	пресмятам, смятам
<i>convello</i>	изтръгвам, откъсвам, разклащам
<i>defectus</i>	дефект
<i>defectus, a, um</i>	обезсилен, изморен, слаб
<i>depressus</i>	нисък, потиснат
<i>deprimo</i>	натискам, снишавам, угнетявам, потискам, притискам
<i>dexter</i>	десен
<i>dissimulo</i>	прикривам, скривам
<i>domus</i>	къща, стая, дом
<i>ego</i>	аз
<i>foetus</i>	зародишен плод
<i>grandis</i>	голям, огромен, пораснал
<i>homo</i>	човек
<i>hospes</i>	гост
<i>idioticus</i>	невежествен, просташки, глупав
<i>lac</i>	мляко
<i>latus</i>	страна
<i>lues</i>	заразна болест, мор, епидемия, гибел, бедствие, сифилис
<i>mens</i>	ум, разум
<i>metallum</i>	метал
<i>morphinum</i>	морфин
<i>mos</i>	нрав, характер, воля
<i>nego</i>	отричам
<i>nomen</i>	име
<i>opium</i>	опий

<i>ovarium</i>	яйчник
<i>pantoponum</i>	пантопон
<i>pediculus</i>	въшка
<i>planum</i>	повърхност, плоскост
<i>plus</i>	повече
<i>proteinum</i>	протеин
<i>reflexus</i>	рефлекс
<i>scabies</i>	краста
<i>sensus</i>	чувство
<i>sexus</i>	пол
<i>sillaba</i>	сричка
<i>socius</i>	другар
<i>somnus</i>	сън
<i>specto</i>	гледам, разглеждам
<i>spectrum</i>	представа, идея
<i>status</i>	състояние
<i>sublimis</i>	висок, издигнат високо, възвишен
<i>suggestio</i>	поставяне под, добавяне
<i>suus</i>	свой, собствен
<i>tredecim</i>	тринадесет
<i>tuberculosis</i>	туберкулоза
<i>tuberculum</i>	малък възел
<i>tumor</i>	тумор
<i>valeo</i>	силен съм, здрав съм, имам сила
<i>verbum</i>	дума, слово, израз
<i>vertigo</i>	въртене, вертиго – виене на свят, световъртеж
<i>vesania</i>	лудост, безумие
<i>victima</i>	жертва
<i>video</i>	виждам, гледам

Приложение 2 – начални старогръцки терминологии

Начални старогръцки терминологии	Значение
<i>acribo-</i>	точност
<i>acro-</i>	върх, крайна част, остър, изострен
<i>aego-</i>	коза
<i>aethero-</i>	въздух
<i>agora-</i>	пазар, площад
<i>aichmo-</i>	остро копие, стрела
<i>aido-</i>	полови органи
<i>ailuro-</i>	котка
<i>algo-</i>	болка
<i>allo-</i>	друг
<i>allotrio-</i>	чужд, несъответстващ
<i>amato-</i>	прах
<i>amycho-</i>	охлузване, одраскване
<i>analuo-</i>	развързвам, разлагам, разчленявам
<i>andro-</i>	мъж
<i>anemo-</i>	вятър
<i>angio-</i>	съд
<i>anthropo-</i>	човек
<i>anti-</i>	против, срещу
<i>antiepileptico-</i>	антиепилептичен
<i>aphrodisiaco-</i>	любовен
<i>apodemo-</i>	отивам в чужбина
<i>arachno-</i>	паяк
<i>areto-</i>	добродетел, достойнство
<i>argyro-</i>	сребро
<i>arithmo-</i>	число, броене
<i>astereo-</i>	корав, твърд

<i>astrapo-</i>	мълния
<i>astro-</i>	звезда
<i>auto-</i>	сам
<i>autophono-</i>	убивам себе си
<i>baro-</i>	тежест, крачка
<i>baso-</i>	ход, крачка
<i>batheo-</i>	дълбочина, бездна
<i>battarismo-</i>	заекване
<i>belono-</i>	острие, игла
<i>biblio-</i>	книга
<i>blastshemeo-</i>	хуля, клеветя, богохулствам
<i>brady-</i>	бавен
<i>bromo-</i>	лоша миризма
<i>bronto-</i>	гръм
<i>cacos-</i>	лош
<i>cairo-</i>	определен период от време
<i>calo-</i>	хубав
<i>cardio-</i>	сърце
<i>carpho-</i>	снежинка
<i>ceno-</i>	пуст, празен
<i>chairo-</i>	радвам се
<i>charactero-</i>	отличителен белег, особеност
<i>cheilo-</i>	устни
<i>cheiro-</i>	ръка
<i>chiono-</i>	сняг
<i>chole-</i>	жлъчка
<i>choreo-</i>	хоро, танц
<i>chremato-</i>	пари
<i>chrono-</i>	време
<i>chromato-</i>	цвят

<i>clasto-</i>	счупен
<i>clepto-</i>	крада
<i>cleso-</i>	викане
<i>climaco-</i>	стълб
<i>clino-</i>	легло, седло
<i>clonia-</i>	безпорядъчно движение
<i>coeno-</i>	общ
<i>coinono-</i>	другар
<i>copo-</i>	умора
<i>copro-</i>	изпражнения
<i>cremno-</i>	бездна, пропаст
<i>crypto-</i>	скрит
<i>cyclo-</i>	кръг
<i>dacno-</i>	хапя
<i>daemono-</i>	зъл дух
<i>demo-</i>	народ
<i>demono-</i>	зъл дух
<i>dermato-</i>	кожа
<i>diadocho-</i>	следващ, един след друг
<i>dino-</i>	кръгово движение, водовъртеж
<i>diplo-</i>	двоен
<i>dipso-</i>	жажда
<i>dora-</i>	кожа
<i>doro-</i>	подарък
<i>drapeto-</i>	изтръгвач
<i>dromo-</i>	бягане, път, друм
<i>echo-</i>	звук
<i>eisotropo-</i>	огледало
<i>electro-</i>	кехлибар
<i>embolo-</i>	клин

<i>embryo-</i>	плод в утробата, зародиш
<i>encephalo-</i>	главен мозък
<i>endo-</i>	вътре
<i>epilambano-</i>	хващам, нападам
<i>epistaxio-</i>	капя, пускам на капки
<i>ereutho-</i>	червенина
<i>ergasio-; ergo-</i>	действие, работа, дейност
<i>eroto-</i>	любов
<i>ethismo-</i>	дразнене, възбуждане
<i>etho-</i>	обичай, привичка
<i>exo-</i>	вън, навън
<i>gamo-</i>	брак
<i>gastro-</i>	стомах
<i>geo-</i>	земя
<i>gephyro -</i>	мост
<i>geronto-; geri-</i>	старец
<i>glosso-</i>	език
<i>grapho-</i>	пиша
<i>gynaeco-</i>	жена
<i>hamarto-</i>	погрешност
<i>hapho-</i>	докосване
<i>hapto-</i>	хващам, улавям
<i>harpaxo-</i>	разбойник
<i>hebe-</i>	младост, възмъжалост, юношеска възраст
<i>hedonto-</i>	удоволствие, наслаждаване
<i>helio-</i>	слънце
<i>hemi-</i>	полу, половин
<i>hidro-</i>	пот
<i>hiero-</i>	свещен
<i>hilo-</i>	гора

<i>holo-</i>	цял, цялостен, пълен
<i>homilo-</i>	общуване, беседа
<i>hydro-</i>	вода
<i>hygro-</i>	течен, влажен
<i>hypengio-</i>	отговорност
<i>hyper-</i>	над, свръх
<i>hypno-</i>	сън
<i>hypso-</i>	височина, висота
<i>hystero-</i>	матка
<i>iatro-</i>	лекар
<i>icono-</i>	образ
<i>ideo-</i>	вид, мисъл, замисъл, представа
<i>io-</i>	отрова
<i>ischo-</i>	задържам
<i>keiro-</i>	стрижа, подстригвам
<i>keno-</i>	празен
<i>kerano-</i>	светкавица
<i>kino-</i>	движение
<i>klepto-</i>	крада
<i>klimaxo-</i>	стълб
<i>klitro-</i>	мандало на врата, брава
<i>laitmato-</i>	морска бездна
<i>lalo-</i>	бърборя, дърдоря, говоря
<i>lambano-</i>	хващам, нападам
<i>lepro-</i>	олющвам, обелвам
<i>logo-</i>	наука, учение, слово, реч
<i>macro-</i>	голям
<i>manio-</i>	страстно влечение, лудост
<i>megalo-</i>	голям, увеличен
<i>melano-</i>	черен

<i>melisso-</i>	пчела
<i>meno-</i>	месец
<i>micro-</i>	малък
<i>mnemo-</i>	памет
<i>mono-</i>	сам, самичък, единствен
<i>morpho-</i>	образ, форма
<i>musico-</i>	изкуство да се пее
<i>myso-</i>	кал, мръсотия, оскверняване
<i>mytho-</i>	измислица, мит, басня
<i>narco-</i>	вцепенявам, обезчувствавам, успивам
<i>necro-</i>	мъртъв
<i>neo-</i>	нов
<i>neuro-</i>	нерв
<i>noso-</i>	болест
<i>nosto-</i>	възвръщане в родината
<i>nycta-</i>	нощ
<i>nympho-</i>	невеста, мома, млада жена
<i>ochlo-</i>	тълпа
<i>odonto-</i>	зъб
<i>odyno-</i>	болка
<i>oiko-</i>	къща
<i>oino-</i>	вино
<i>oligo-</i>	малък, немногочислен, незначителен
<i>ombro-</i>	дъжд
<i>oneiro-</i>	сън, съновидение
<i>onomato-</i>	име
<i>onycho-</i>	нокът
<i>ophidio-</i>	змийче
<i>ornito-</i>	птица
<i>ortho-</i>	прав, правилен, истински

<i>oxy-</i>	остър
<i>pali-</i>	отново, повторно
<i>pan-, panto-</i>	всеки, всичко
<i>para-</i>	около, покрай, близо до, при
<i>paralipo-</i>	пренебрегвам, пропускам
<i>parasito-</i>	паразит
<i>partheno-</i>	девственица
<i>pathetico-</i>	страстен, чувствен
<i>patho-</i>	болест
<i>pedo-</i>	дете
<i>peira-</i>	изпитване, проба
<i>penia-</i>	бедност
<i>petto-</i>	преварявам
<i>phago-</i>	ям
<i>phantasio-</i>	явление, привидение, въображение
<i>pharmaco-</i>	лекарство
<i>phobo-</i>	страх
<i>phono-</i>	глас
<i>photo-</i>	светлина
<i>poly-</i>	много
<i>poro-</i>	далеч
<i>potamo-</i>	поток
<i>presby-</i>	старец
<i>pros-</i>	свърх това
<i>prosopo-</i>	лице
<i>pseudo-</i>	лъжлив
<i>psycho-</i>	душа
<i>psychro-</i>	хладен
<i>pyro-</i>	огън
<i>satyriao-</i>	страдам от полова възбуда

<i>schizo-</i>	разцепвам, разделям, разкъсвам
<i>scopo-</i>	изследване
<i>sidero-</i>	желязо
<i>sito-</i>	храна
<i>somato-</i>	тяло
<i>staso-</i>	стоене
<i>steno-</i>	стесняване
<i>stereo-</i>	твърд, плътен, обемен, пространствен
<i>sthen-</i>	сила
<i>sybamo-</i>	случайно събитие
<i>symbolo-</i>	знак, значение
<i>synkopto-</i>	разбивам, унищожавам, изтощавам, обезсилвам
<i>syphilo-</i>	сифилис
<i>tachy-</i>	бърз
<i>taenio-</i>	превръзка, лента
<i>tasi-</i>	тенденция, склонност
<i>thalasso-</i>	море
<i>thanato-</i>	смърт
<i>thaphe-</i>	погребение
<i>thermo-</i>	топлина, горещина
<i>thymo-</i>	чувство
<i>tono-</i>	напрежение
<i>topo-</i>	място
<i>toxico-</i>	отрова
<i>traumato-</i>	травма, нараняване
<i>tricho-</i>	косъм
<i>tromo-</i>	треперене
<i>urano-</i>	небе
<i>uro-</i>	урина

<i>xeno-</i>	чужд
<i>zoo-</i>	животно

Приложение 3 – крайни старогръцки терминологии

Крайни старогръцки терминологии	Значение
<i>-acusia</i>	слух
<i>-aesthesia</i>	усет, усещане
<i>-algesia; -algia</i>	болка
<i>-aphia</i>	осезание
<i>-arthria</i>	членоразделно произнасяне, артикулиране
<i>-asthenia</i>	липса на сила, слабост
<i>-basia</i>	ход, крачка
<i>-bulia, -bulica</i>	воля
<i>-catharsis</i>	очистване, освобождаване от нещо
<i>-chronosia</i>	време
<i>-coria</i>	зеница
<i>-cratia</i>	сила
<i>-dipsia</i>	жажда
<i>-dynamia</i>	сила
<i>-eidolia</i>	изображение
<i>-epilepsia</i>	епилепсия, припадък
<i>-ergasia</i>	работа, действие
<i>-erosia</i>	любов
<i>-genesis; -genesis</i>	произход, развитие
<i>-geusia</i>	вкус
<i>-gnosia</i>	знание, познание
<i>-gramma</i>	буква
<i>-grammatismus</i>	умение да се пише и чете
<i>-graphia</i>	записване, писане
<i>-harmonia</i>	съединение, свързване, равномерност, съзвучие
<i>-hedonia</i>	удоволствие, наслаждаване
<i>-ideus</i>	подобен

<i>-kairia</i>	норма
<i>-kathasis</i>	седене
<i>-kinesia, -kinesis</i>	движение
<i>-krasia</i>	смесване, смес
<i>-lalia</i>	говор, бърборене, реч, говорене
<i>-lepsia</i>	пристъп
<i>-lethia</i>	забрава
<i>-lexia</i>	говорене, говор, реч
<i>-logia</i>	слово, реч, разум, смисъл, учение, наука
<i>-mania</i>	страстно влечение, лудост
<i>-metamorphosis</i>	превръщане
<i>-mimia</i>	подражание
<i>-mnesia</i>	памет, помнене, припомняне
<i>-musia</i>	музика
<i>-noia</i>	ум, разум, мисъл
<i>-nomia</i>	име
<i>-nosos</i>	болест
<i>-nystaxis</i>	сън
<i>-onymia</i>	име
<i>-opsia</i>	зрение
<i>-orchidia</i>	тестикул
<i>-orexia</i>	апетит
<i>-osmia</i>	обоняние, мирис
<i>-pathia</i>	болест, чувство
<i>-phagia</i>	хранене, ядене
<i>-phasia</i>	реч, говор
<i>-phemia</i>	говор
<i>-philaxia</i>	защита
<i>-philia</i>	обич, приятелство
<i>-phonia</i>	звук, глас, говор

<i>-phoria</i>	носене
<i>-phrasia</i>	реч, начин на изразяване
<i>-phrenia</i>	диафрагма, „седалище на душата“, дух, ум, разум
<i>-phrodisia</i>	любов
<i>-praxia</i>	действие
<i>-prosexia</i>	внимание
<i>-saphia</i>	яснота
<i>-schematia</i>	образ
<i>-semia</i>	знак
<i>-stasia</i>	стоене
<i>-sthenia</i>	сила
<i>-symbolia</i>	знак
<i>-taxia</i>	ред, последователност
<i>-thymia</i>	чувство
<i>-tonia</i>	налягане, напрежение, сила

Библиография

1. Амуджиева, Н. (2019). *Специфика на клиничните термини, възникнали чрез метафоризация на митологична и литературна образност*. Велико Търново: Университетско издателство „Св.св. Кирил и Методий“.
2. Андрейчин, Л. (1995). *Български тълковен речник*. София: Наука и изкуство.
3. Арнаудова, П. (2004). *Нова медицинска полиглотна и епонимна терминология на седем езика*. София: Медицина и физкултура.
4. Арнаудов, М. (1975). *TERMINOLOGIA MEDICA POLYGLOTTA*. София: Медицина и физкултура.
5. Ачкова, М. (1998). *Обща и клинична психиатрия*. Стара Загора: Знание ЕООД, 1998.
6. Ачкова, М. (1999). *Психиатрия*. София: Българска национална академия по медицина, Издателство „Знание“.
7. Богданов, Б., Николова, А. (1988). *Антична литература*. София: Д-р Петър Берон.
8. Български етимологичен речник, Том I <https://ibl.bas.bg/lib/ber/#page/160/mode/lup>.
9. Войнов, М. и др. (1992). *Старогръцко-български речник*. София: Отворено общество.
10. Войнов, М., Милев Ал. (1990). *Латинско български речник*. София: Наука и изкуство.
11. Въллова, Т. (2025). *Чуждоезиковото обучение в образованието по медицина. Смисъл и значение в комуникацията*. Плевен: Издателски център на МУ-Плевен. ISBN 978-954-756-361-2.
12. Гандева, Р., Милев, Ал., Братков, Й., Порталски, М. (1975). *Латинска граматика*. София: Наука и изкуство.
13. Георгиев, В., Гълъбов, Ив., Заимов, Й, Илчев Ст. (1971). *Български етимологичен речник*. София: БАН.
14. Генчева, Зл., Асенова, П. (2006). *Рефлексив и медиум в балканските езици*. В: Езиковедски изследвания в чест на 75-годишнината от рождението на ст.н.с. I ст. дфн Йордан Пенчев. София: Артграф.
15. Кожухаров, Х. (2018). *Психиатрия*. Варна: Медицински университет – Варна.
16. Лунгарова П. (2023). *Хибридни клинични термини в английската медицинска терминология*. Десета международна научна конференция „Език, наука,

- комуникации и спорт – 60 години академично образование“, том I МУ „Проф. д-р. Параскев Стоянов“ – Варна, 2023; 254-264. ISBN 978-619-221-452-4 (online); ISBN 978-619-221-454-8 (print).
17. Лунгарова П., Чомаковска Б. (2023). *Cursus latinus medicinalis*. Плевен: Издателски център МУ – Плевен.
 18. МКБ-10: *Международна статистическа класификация на болестите и проблемите, свързани със здравето*, (1992 – 2003). Десета ревизия, Том 1 (част 1), Световна здравна организация, Женева; https://ncpha.government.bg/uploads/lzpb/ICD10_V1_Part1.pdf.
 19. МКБ-10: *Психични и поведенчески разстройства*. (1998). Прев. Веселка Христова, Златка Михова, Кимон Ганев; София: Център за сътрудничество със световната здравна организация по проблемите на психичното здраве.
 20. Милев, Ал., Михайлов, Г. (1966). *Старогръцка граматика*. София: Наука и изкуство.
 21. Младенов, С. (1943). *Уводъ во всеобщото езикознание*. София: Университетска печатница.
 22. Цонев, Ц., Нацов, И. (2002). *Психиатрия и соматична медицина*. София: ГорексПрес.
 23. Николова, В. (1989). *Афоризмите на Хипократ*. София: Народна библиотека „Кирил и Методий“.
 24. Николова, В, И. Колева.(2004). *Lingua Latina Medicinalis*. София: Гера арт.
 25. Опрова, Я., Мирчев Д. (2023). *Liber de medicis*. Пловдив: Макрос.
 26. Опрова, Я., Петринска Т. (2010). *Латински език и фармацевтична терминология*. София: Сиела.
 27. Петринска, Т. *Латински език с медицинска терминология*. Варна: Стено.
 28. Постел, Ж. (2000). *Речник по психиатрия и клинична психопатология*. Плевен: „ЕА“ АД.
 29. Синонимен речник: <http://sinonimen.onlinerechnik.com/>.
 30. Станкова, И., Джабарова-Попова, А. (2018). *Учебник по латински език за медицински специалности*. София: Изток-Запад.

31. Станкова, И. (2023) *Медицински и философски идеи в трактата „За свещената болест“ от Хипократовия корпус.* – NotaBene, кн. 61, 2023, 69 – 80. <https://notabene-bg.org/read.php?id=1459>. Последно посещение на: 26.03.2025.
32. Стефанов, А. (2023). *Език и практика в медицината – Философия, медицина, технологии.* – NotaBene, кн. 61, 2023, 1 – 6. <https://notabene-bg.org/read.php?id=1454>. Последно посещение на: 26.01.2026.
33. Стефанов, А. (2023). *Език и практика в медицината – Философия, медицина, технологии.* NotaBene, кн. 61, 2023, 1 – 6. <https://notabene-bg.org/read.php?id=1454>. Последно посещение на: 26.05.2025.
34. Стефанов, В. (2004). *Творбата – място в света.* София: Диоген.
35. Стоименов, Й., Рачев И. (1988). *Психиатричен клиничен речник.* София: Медицина и физкултура.
36. Стойнев, А., Д. Попов, М. Василева, М. (2006). *Българска митология. Енциклопедичен речник.* София: Захарий Стоянов.
37. Ташев, Т. (1989). *Метаморфози на страха.* София: Медицина и физкултура.
38. Франк, В. (1995). *Психиатрия.* Прев. В. Цанкова и др. София: Медицинско издателство „Шаров“, 1995.
39. Фуко, М. (2006). *Душевна болест и психология.* Прев. А. Колева. София: ИК „Критика и хуманизъм“.
40. Фуко, М. (1996). *История на лудостта в класическата епоха.* Плевен: Евразия-Абагар.
41. Христозов, Х. (1987). *Ръководство по психиатрия.* София: Медицина и физкултура.
42. Цонев, Ц., И. Нацов. (2002). *Психиатрия и соматична медицина.* София: ГорексПрес.
43. Чомаковска, Б. (2024). *Модуси на лудостта в старогръцката литература (VIII – V в. пр.н.е.): жанрови и художествени функции.* София: Софийски университет „Св. Климент Охридски“.
44. Чомаковска Б. (2025). *Представките hyper- и huro- употребата им в психиатрията днес.* Научна конференция с международно участие „65 ГОДИНИ СЪЮЗ НА УЧЕНИТЕ В БЪЛГАРИЯ – КЛОН ПЛЕВЕН“ Наука, технологии и иновации за устойчивост на регионите, ISBN 978-954-397-053-7.

45. *A Dictionary of Prefixes, Suffixes, and Combining Forms from Webster's Third New International Dictionary, Unabridged.* 2002
(www.showtime.arkansasonline.com/spellingbee/site/images/pre_suf_comb.pdf).
46. Banay, G. (1948). *An introduction to medical terminology I. Greek and Latin derivations.*
In: BulMed Libr Assoc.
47. Bauer, L. (1983). *English Word-Formation.* Cambridge: Cambridge University Press.
48. Bartolome, D.Z. (2017). *The notion of madness in literature, philosophy, and tragedy:*
Evolving conceptions of mental illness in Athens – Yong Historians Conference; Portland State University:1 – 12.
49. Beekes, R. S. P. (2010). *Etymological dictionary of Greek.* Leiden: Brill.
50. Benjamin, A., and Crow. J. (2010). *Vocabulary at the center.* New York: Eye on Education.
51. Buck, C. (1933). *Comparative Grammar of Greek and Latin.* Chicago, The University of Chicago press.
52. Chantraine P. (1984). *Morphologie Historique du Grec.* Paris. Librairie C. Klinck.
53. *Dictionary of Medical Terms. Fourth Edition.* (2004). London: A&C Black Publishers Ltd.
54. Ekman, P. (1972). *Universals and Cultural Differences in Facial Expressions of Emotions*
// Cole J. (Ed.). Nebraska Symposium on Motivation. Lincoln, NB:University of Nebraska Press.
55. Ikonomova, I. (2017). *Latin and Introduction to Medical Terminology.* Varna: Steno.
56. Jakobson, R. (1956). *Fundamentals of language.* Mouton&Co.
57. Jones, D. B. (2011). *Comprehensive medical terminology third edition.* Delmar: Cengage Learning.
58. Joskowska, K. (2013). *Greek and Latin in medical terminology.* Folia Medica Copernicana 2013; 1 (2), Via Medica ISSN 2300-5432, 41-52.
59. Kaszak, M. (2018). *The Question of Prefixes and Initial Combining Forms in Medical Terminology.* Gdańsk University, Faculty of Languages.
60. Laes, C. (2023). *Hidden in Plain Sight or Simply Untraceable? The Challenge of Studying Intellectual Disability in the Ancient World.* – In:Laes, C., I. Metzler (eds.). *Madness in the Ancient World: Innate or Acquired? From Theoretical Concepts to Daily Life.* Turnhout:Brepols Publishers n.v., 2023.
61. Liddell, H.G., R. Scott et al. (1996). *Greek-English Lexicon.* Oxford: Clarendon Press.

62. Maieron, M. A. (2017). *The Meaning of Madness in Ancient Greek Culture from Homer to Hippocrates and Plato*. – *Medicina Historica*, Vol. 1, N. 2.
63. Minh, Do C. (2023). *Challenges and Suggestion in the Education of Medical Terminology*. In: *An International Peer-reviewed Journal of Literature, Language and Linguistics*, Vol. 96, ISSN 2422-8435.
64. Perdicoyianni-Paleologou, H. (2009): *The Vocabulary of Madness from Homer to Hippocrates*. Part 1: The verbal group of μαίνομαι. – *History of Psychiatry*, SAGE Publications, 20(3).
65. Tarpomanova, E., Mihaylova B, Krastev N. (2019). *EMOTIONS IN GRAMMAR: FEAR IN THE BALKAN LANGUAGES*. Sofia: *Balkan languages as emanation of the ethno-cultural community of the Balkans (Verb typology)*, contract DN 20/9/11.12.2017.
66. Thumiger, C. (2017) *A History of the Mind and Mental Health in Classical Greek Medical Thought*. Cambridge: Cambridge University Press.
67. Thumiger, C. (2015). *Mental Insanity in the Hippocratic Text: Pragmatic Perspective*. – *Mnemosyne*, Vol. 68, Fasc. 2.
68. Watkins, C. (1985). *The American Heritage Dictionary of Indo-European Roots*. Houghton Mifflin Company: Boston.
69. www.medterms.com <http://www.quibblo.com/quiz/860nw13/Medical-Terminology-Combining-Forms-Suffixes-and-Prefixes>.
70. www.ldoceonline.com/dictionary
71. <https://www.thefreedictionary.com/>
72. Online Etymology Dictionary, <http://dictionary.reference.com/etymology/>
73. A universal etymology dictionary, <http://www.myetymology.com/>
74. Online Biology Dictionary, <http://www.macroevolution.net/biology-dictionary>.
75. <http://sinonimen.onlinerechnik.com/duma/%D0%B1%D0%BE%D0%BB%D0%B5%D1%81%D1%82>